

**Enkele faktore wat die beroepskeuse
van eerstejaaronderwysstudente beïnvloed**

deur

Natalie Hislop-Esterhuysen

Voorgelê ter vervulling van 'n deel
van die vereistes vir die graad

Magister Educationis (Opvoedkundige Sielkunde)

in die

Departement Opvoedkundige Sielkunde

Fakulteit Opvoedkunde

Universiteit van Pretoria

Studieleier: Prof. Dr. J.G. Maree

PRETORIA

Junie 2006

Verklaring

Hiermee verklaar ek, Natalie Hislop-Esterhuysen dat **“Enkele moontlike faktore wat die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente beïnvloed”** my eie werk is en dat al die bronne wat gebruik is, aangedui en in ’n volledige bibliografie erken is.

Natalie Hislop-Esterhuysen
(9205683-2)
Junie 2006

Dankbetuiging

Grote God, aan u die eer. Elke asemteug, elke hartklop is 'n geskenk van bo!

Prof. J.G. Maree vir u leiding, hulp en motivering. Prof. se onbaatsugtige opofferings en tyd het bygedra tot die groei in my as navorsers en mens. Ek het soveel geleer – dankie!

Dr. M. van der Linde en mnr. A. Swanepoel vir die kundige en geduldige wyse waarop u al die statistiese ontleding van my data en vraelys hanteer het.

Mnr. Welman – baie dankie vir u hulp en belangstelling in my studie.

Aan al die engele om my, in besonder Maria, Marieta en Clarisse – dankie!

My kollegas, in besonder prof. W. Fraser – dankie vir die motivering en ondersteuning.

My vriende en studiegroep – ek is dankbaar dat ek die pad saam met julle kon loop. Gustie, dankie vir jou oor, jou raad en dikwels net jou verstaan.

My ouers in Polokwane en Faerie Glen – dankie vir die netwerke van omgee en liefde waarin julle my toevou – in goeie tye, maar ook in moeiliker tye.

Danae – jy is die lig in ons lewens. Dankie dat jy sonder om te begryp, ook verstaan. Ek is mal oor jou!

Corné vir jou verstaan, liefde, aanmoediging en onvoorwaardelike ondersteuning! Jy is die rots in my lewe!

Hierdie werkstuk, in die diepste besonderhede word opgedra aan my ma,
wyle Drika Hislop.

Te kort die roos se blomtyd,
ewig duur die gedagtes
ingebrand in my onthou!

ENKELE FAKTORE WAT DIE BEROEPSKEUSE VAN EERSTEJAARONDERWYSSTUDENTE BEÏNVLOED

Studieleier: Prof. Dr. J.G. Maree
Fakulteit: Opvoedkunde
Departement: Opvoedkundige Sielkunde

OPSOMMING

Sedert 2000 word dikwels in die media verwys na die afname in onderwysergetalle in Suid-Afrika. In die lig van die wanbalans tussen die aanbod van en aanvraag na onderwysers, het ek enkele faktore wat moontlik bydra tot die beroepskeuse van onderwysers, geëksploreer. Ek het vanuit die positivistiese sowel as die interpretevistiese benadering gewerk. Die navorsing sluit die inskakeling van 'n Eerstejaaronderwysvraelys in. Enkele beroepsontwikkelingsteorieë is as teoretiese begronding van die eerstejaaronderwysstudente se beroepskeuse bespreek.

Eerstejaaronderwysstudente huldig oor die algemeen 'n positiewe persepsie rakende onderwys, oorwegend gebaseer op hul siening dat onderwys byvoordele asook ruim geleenthede bied vir potensiaal-fasilitering, selfvervulling en selfontdekking. Waar negatiewe persepsies geblyk het, wil dit voorkom of waarneembare belemmerings en persoonlike kwessies die basis vir sodanige persepsies is.

My studie sluit aan by die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie en bevestig die kommer dat 'n relatief klein persentasie Afrikataal-sprekers, veral mans, onderwys as studieveld kies.

SLEUTELTERME

- Adollessensie
- Beroep
- Persoonsmoontlikhede
- Beroepsontwikkeling
- Beroepsvolwassenheid
- Beroepskeuse
- Beroepsbesluitnemingsproses
- Beroepskeuseteorieë
- Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie
- Strukturele benadering tot beroepskeuse

INHOUDSOPGAWE

HOOFSTUK 1

1.1	Inleidende oriëntering	p. 1
1.2	Doel van die studie	p. 2
1.3	Probleemstelling	p. 2
1.3.1	Primêre probleemstelling	p. 2
1.3.2	Sekondêre navorsingsvrae	p. 2
1.4	Konseptualisering	p. 3
1.4.1	Adolesensie	p. 3
1.4.2	Beroep	p. 3
1.4.3	Persoonsmoontlikhede	p. 3
1.4.4	Beroepsontwikkeling	p. 4
1.4.5	Beroepsvolwassenheid	p. 4
1.4.6	Beroepskeuse	p. 4
1.4.7	Beroepskeusetorieë	p. 5
1.4.8	Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie	p. 5
1.5	Aannames van die studie	p. 5
1.6	Verwagte uitkomst van die studie	p. 6
1.7	Betekenis van die studie	p. 6
1.8	Motivering vir die studie	p. 7
1.9	Navorsingsontwerp en -metodologie	p. 8
1.10	Beperkings van die studie	p. 8
1.11	Opsomming en hoofstukindeling	p. 9

HOOFSTUK 2

2.1	Inleidende oriëntering	p. 10
2.2	Navorsing oor beroepskeusetendense en tendense rakende onderwys as beroep in die Suid-Afrikaanse konteks	p. 10
2.3	Suid-Afrikaanse beroepsontwikkeling vanuit 'n ekosistemiese benadering	p. 12

2.3.1	Inleiding	p. 12
2.3.2	Ekosistemiese benadering	p. 12
2.4	Perspektiewe op beroepskeusetendense in die Suid-Afrikaanse onderwyskonteks	p. 14
2.4.1	Moontlike redes vir die wanbalans tussen onderwyseraanvraag en voorsiening	p. 14
2.4.1.1	Die HIV en VIGS-pandemie	p. 14
2.4.1.2	Onvoldoende administrering van onderwyserkwalifikasies	p. 15
2.4.1.3	Onderwys word as 'n minder aantreklike beroep beskou	p. 15
2.4.1.4	Verandering in die Suid-Afrikaanse onderwyssisteem	p. 15
2.4.1.5	Die sogenaamde <i>brain drain</i> of uitvloeiing van gekwalifiseerdes na ander dele van die wêreld	p. 15
2.4.1.6	Uittrede van onderwysers uit die beroep	p. 16
2.4.1.7	Gekwalifiseerde onderwysers wat nooit die wens gekoester het om onderwys as beroep te volg nie	p. 17
2.4.1.8	Die relatiewe kortsigtigheid van jongmense	p. 17
2.5	Negatiewe persepsies gehuldig rakende onderwys as beroep	p. 18
2.6	Regeringsinisiatiewe (om onderwys as beroep te bevorder)	p. 19
2.7	Om onderwys te gee, behels meer as om bloot 'n beroep te beoefen	p. 20
2.8	Eise wat onderwys as beroep stel	p. 21
2.9	Enkele leerteoretiese vertrekpunte rakende beroepskeuse-uitoefening	p. 21
2.9.1	Samevatting van Figuur 2.1 as geheel	p. 23
2.9.2	Bespreking van terme wat in die model voorkom	p. 23
2.9.2.1	Adolesent	p. 23
2.9.2.2	Rolmodelle en betekenisvolle ander	p. 24
2.9.2.3	Omgewings- en kulturele faktore wat 'n invloed op beroepskeuses uitoefen	p. 26
2.9.2.4	Beroepsvolwassenheid	p. 27
2.9.2.5	Die beroepsbesluitnemingsproses	p. 27

2.9.2.6.1	Beroepsontwikkelingsteorieë	p. 29
i.	Inleiding	p. 29
ii.	Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie	p. 30
iii.	Strukturele benadering tot beroepskeuse	p. 31
iv.	Super se selfkonseptorie	p. 32
2.10	Samevatting	p. 33

HOOFSTUK 3

3.1	Inleidende oriëntering	p. 34
3.2	Paradigmatiese perspektief	p. 34
3.3	Aannames vanuit die positivistiese en interpretevistiese paradigmas	p. 36
3.3.1	Positivistiese benadering	p. 36
3.3.2	Interpretevistiese benadering	p. 37
3.4	Navorsingsontwerp	p. 37
3.4.1	Inleiding	p. 37
3.4.2	Nie-eksperimentele ontwerp	p. 38
3.4.2.1	Inleiding	p. 38
3.4.2.2	Opname-ontwerp as nie-eksperimentele ontwerp	p. 39
3.5	Navorsingsgesitueerdheid	p. 40
3.6	Steekproefneming	p. 40
3.7	Kwantitatiewe data-insamelingsplan	p. 42
3.7.1	Inleiding	p. 42
3.7.2	Kwantitatiewe tegniek: vraelyste	p. 42
3.7.2.1	Inleiding	p. 42
3.7.2.2	Vraelysontwikkeling	p. 43
3.7.2.3	Vraelysimplémentering	p. 47
3.8	Dataverwerkingsprosedures	p. 47
3.8.1	Data-analise: kwantitatiewe komponent van die vraelys	p. 49
3.8.1.1	Hipoteses	p. 49
3.8.1.2	Veranderlikes	p. 54

i.	Afhanklike veranderlikes	p. 54
ii.	Onafhanklike veranderlikes	p. 54
3.8.1.3	Beskrywende statistiek	p. 55
3.8.1.4	Inferensiële statistiek	p. 55
3.8.2	Data-analise van die kwalitatiewe komponent	p. 56
3.8.2.1	Inleiding	p. 56
3.8.2.2	Data-analiseproses	p. 56
i.	Ontwerp van 'n klassifikasiesisteen	p. 56
ii.	Data-organisering	p. 57
3.9	Rol van die navorser	p. 59
3.10	Kwaliteitsversekeringskriteria en vertrouenswaardigheidstrategieë	p. 60
3.10.1	Geldigheid as kwaliteitsversekeringskriterium	p. 60
3.10.1.1	Eksterne geldigheid	p. 61
3.10.1.2	Interne geldigheid	p. 61
3.10.2	Betroubaarheid as kwaliteitsversekeringskriterium	p. 63
3.10.3	Geldigheid en betroubaarheid van die meetinstrument (vraelys)	p. 63
3.10.3.1	Geldigheid van die meetinstrument	p. 63
i.	Inhoudsgeldigheid van die instrument	p. 64
ii.	Konstruktiegeldigheid van die vraelys	p. 64
a.	Interkorrelasie tussen velde	p. 65
b.	Faktorontleding	p. 65
c.	Itemontleding	p. 66
d.	Variansie-analise	p. 67
3.10.3.2	Betroubaarheid van die Eerstejaaronderwysvraelys	p. 67
3.11	Etiese oorwegings	p. 68
3.12	Samevatting	p. 70

HOOFSTUK 4

4.1.	Inleiding	p. 71
4.2	Navorsingsresultate: kwantitatiewe komponent van die studie	p. 71
4.2.1	Beskrywende statistiek	p. 71

4.2.1.1	Primêre en sekondêre biografiese data	p. 72
4.2.2	Inferensiële statistiek	p. 77
4.2.2.1	Vertrouensintervalle	p. 77
4.2.2.2	Faktorontleding	p. 79
i.	Identifisering en beskrywing van die vier velde van die Eerste- jaaronderwysvraelys	p. 80
4.2.2.3	Itemontleding	p. 84
4.2.2.4	Betroubaarheid	p. 86
4.2.2.5	Interkorrelasies tussen velde	p. 86
4.2.2.6	Hipoteses	p. 87
i.	Hipotesetoetsing	p. 87
4.2.2.7	Vergelyking van die twee geslagte se prestasies in die vier velde van die Eerstejaaronderwysvraelys	p. 104
4.2.2.8	Pearson-korrelasies	p. 105
4.3	Data-analise van die kwalitatiewe komponent van die Eerste- jaaronderwysvraelys	p. 106
4.4	Samevatting	p. 109

HOOFSTUK 5

5.1	Inleiding	p. 110
5.2	Bevindings uit elke hoofstuk	p. 110
5.2.1	Hoofstuk 1	p. 110
5.2.2	Hoofstuk 2	p. 112
5.2.3	Hoofstuk 3	p. 113
5.2.4	Hoofstuk 4	p. 114
5.3	Gevolgtrekkings en beantwoording van navorsingsvrae	p. 116
5.3.1	Die primêre navorsingsvraag	p. 116
5.3.2	Die eerste sekondêre navorsingsvraag	p. 117
5.3.3	Tweede sekondêre navorsingsvraag	p. 118
5.3.4	Derde sekondêre navorsingsvraag	p. 119
5.4	Beperkings van die studie	p. 119

5.5	Aanbevelings	p. 120
5.5.1	Verdere navorsing	p. 120
5.5.2	Onderwyspraktyk in Suid-Afrika	p. 120
5.6	Etiese oorwegings	p. 121
5.7	Slotopmerkings	p. 122

SOME FACTORS THAT INFLUENCE THE CAREER CHOICE OF FIRST-YEAR TEACHING STUDENTS

Supervisor: Prof. Dr. J.G. Maree
Faculty: Education
Department: Educational Psychology

SUMMARY

Since the beginning of 2000 the media have often referred to the decrease in the number of teachers in South Africa. In the light of the discrepancy between the supply and demand of teachers, I have explored some factors that possibly contribute to the career choice of teachers. I departed from a positivist as well as an interpretivist approach. The research included the implementation of a First-year Teacher Questionnaire.

Some career development theories are discussed as the theoretical grounding for the career choice of first-year teaching students.

First-year teaching students generally have a positive perception of teaching, based mainly on their belief that teaching offers ample opportunities for potential-facilitation, self-fulfilment, self-discovery, as well as fringe benefits. It seems that where negative perceptions existed, they were based on observable hindrances and personal issues.

My research complements the Social Cognitive Career Theory and confirms the concern for the fact that a relatively small percentage African language-speaking students, especially males, choose teaching as a field of study.

KEY WORDS

- Adolescence
- Career
- Personal attributes
- Career development
- Career maturation
- Career choice
- Career decision process
- Career choice theories
- Social Cognitive Career Theory
- Structural approach to career choice

LYS VAN TABELLE

TABEL 2.1:	Die nasionale onderwysverlieskoers	p. 16
TABEL 2.2:	Verbetering van die kwaliteit van onderwys	p. 20
TABEL 3.1:	Positivistiese en interpretevistiese paradigmas	p. 36
TABEL 3.2:	Voordele en beperkings ten opsigte van opname-ontwerp	p. 39
TABEL 3.3:	Kwalitatiewe-analise-strategieë	p. 58
TABEL 3.4:	Vertroubaarheidstrategieë en kwaliteitsversekeringskriteria	p. 60
TABEL 3.5:	Verhoging van geldigheid van die studie	p. 62
TABEL 3.6:	Vier faktore geïdentifiseer in die Eerstejaaronderwysvraelys	p. 68
TABEL 4.1:	Frekwensieverspreiding van respondente se geslag	p. 72
TABEL 4.2:	Ouderdomme van respondente	p. 73
TABEL 4.3:	Frekwensieverspreiding van die huistaal van respondente	p. 74
TABEL 4.4:	Frekwensieverspreiding: Geografiese ligging van skool	p. 75
TABEL 4.5:	Frekwensieverspreiding: M-telling behaal	p. 76
TABEL 4.6:	Vertrouensintervalle vir die vergelyking van geslagsgroepe se meriete-tellings	p. 77
TABEL 4.7:	Vertrouensintervalle vir die vergelyking van taalgroepe se meriete-tellings	p. 78
TABEL 4.8:	Vertrouensintervalle vir die vergelyking van taalgroepe se inkomste	p. 79
TABEL 4.9:	Eerstejaaronderwysvraelys: finale faktorontleding	p. 83
TABEL 4.10:	Item-skaalontleding	p. 85
TABEL 4.11:	Cronbach se Alpha-koëffisiënt vir die Eerstejaaronderwysvraelys	p. 86
TABEL 4.12:	Tussenveld-korrelasies van die vier faktore van die Eerstejaarvraelys	p. 86
TABEL 4.13:	Ontleding van biografiese veranderlikes: resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die bepaling van die moontlike rol wat ouers as rolmodelle in beroepskeuse speel	p. 90
TABEL 4.14:	Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van huistaal van respondente en rolmodelle	p. 92

TABEL 4.15: Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van M-tellings van respondente en rolmodelle	p. 94
TABEL 4.16: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die invloed van die skoolhoof en beroepsleiding- onderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaar- onderwysstudent	p. 95
TABEL 4.17: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die invloed van rolmodelle en die geografiese ligging	p. 97
Tabel 4.18: Resultate van die Eenrigting Variansie-analise vir die vergelyking van rolmodelle se invloed op eerstejaar- studente se beroepskeuse	p. 98
TABEL 4.19: Gebeurlikheidstabel van geslag van eerstejaaronderwys- studente en die opsie "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" (p-waardes vir χ^2)	p. 99
TABEL 4.20: Gebeurlikheidstabel van geslag van eerstejaaronderwys- studente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2)	p. 100
TABEL 4.21: Gebeurlikheidstabel van huistaal van eerstejaaronderwys- studente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2)	p. 101
TABEL 4.22: Gebeurlikheidstabel van huistaal van eerstejaaronderwys- -studente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2)	p. 102
TABEL 4.23: Gebeurlikheidstabel van studierigting van eerstejaaronderwys- studente en die keuse "ek het 'n passie om met kinders te werk"	p. 103
TABEL 4.24: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die geslag van respondente se prestasie in die vier onderskeie velde	p. 104
TABEL 4.25: Resultate van die Pearson-korrelasiekoëffisiënte van die vier velde vir mans	p. 105
TABEL 4.26: Resultate van die Pearson-korrelasies van die vier velde vir dames	p. 106

TABEL 4.27: Uiteensetting van die eerste stel kategorieë en subkategorieë oorkoepelend onder bepaalde hoofemas: positiewe persepsies rakende onderwys as beroep	p. 107
TABEL 4.28: Uiteensetting van die tweede stel kategorieë en subkategorieë oorkoepelend onder bepaalde hoofemas: negatiewe persepsies oor onderwys as beroep gehuldig	p. 108

LYS VAN FIGURE

FIGUUR 2.1: Samevatting	p. 22
FIGUUR 3.1: Uiteensetting van die ontwikkeling van Eerstejaaronderwysvraelys	p. 44
FIGUUR 3.2: Illustrasie van data-interpretasie	p. 48
FIGUUR 4.1: Frekwensieverspreiding van die geslag van die respondente	p. 73
FIGUUR 4.2: Frekwensieverspreiding: Ouderdom van respondente	p. 74
FIGUUR 4.4: Geografiese ligging van skool waar gematrikuleer is	p. 75
FIGUUR 4.5 Frekwensieverspreiding: Meriete-telling behaal	p. 76

LYS VAN ADDENDA

Addendum 1: Eerstejaaronderwysvraelys
Addendum 2: Kwalitatiewe data-analise kodes
Addendum 3: Goedkeuringsertifikaat
Addendum 4: Toestemmingsbrief van instansie waar navorsing uitgevoer is
Addendum 5: Toestemmingsbrief van eksterne kodeerder
Addendum 6: Uiteensetting van Meriete-telling

Die gebruik van simbole in my studie

Die onderbou van die studie word uitgebeeld deur die voete
Teoretiese vertrekpunte word verteenwoordig deur die lyf
Die implementering van die navorsingsontwerp word deur die hande gesimboliseer
Die resultate word uitgebeeld deur die gesig
Die studie as geheel word verteenwoordig deur die persoon in totaliteit.

En die hartklop van die studie?
My passie vir kinders en hul opvoeders!

HOOFSTUK 1

ORIËNTERING, KONSEPTUALISERING, PROBLEEMSTELLING EN METODOLOGIESE VERANTWOORDING

1.1 INLEIDENDE ORIËNTERING

Sedert die begin van 2000 word daar baie in die media bespiegel oor die afname in onderwysergetalle in Suid-Afrika (SA). Crouch (2001:2) asook Pretorius en Heard (2002:1) verduidelik dat hoër onderwysinstansies in die omgewing van 5 000 onderwysers per jaar lewer. Verder voer hulle aan dat meer as 33 000 nuwe onderwysers nodig is om in die aanvraag na onderwysers te voorsien. Die Departement van Onderwys bevestig hierdie probleem in die *National Plan for Higher Education* (2001:3) en stel dit dat

the chronic mismatch between the output of higher education and the needs of a modernising economy emphasises the shortages of the highly trained graduates.

Die *Human Sciences Research Council* (HSRC) (2005) sluit hierby aan en wys op 'n afname in die gemiddelde aantal geregistreerde onderwysers in Suid-Afrika. Dié tendens is oor die afgelope sewe jaar waargeneem en 'n verlaging in die aantal onderwysers, naamlik van 386 735 na 368 548 vir die tydperk 2003 tot 2004 is gerapporteer (HSRC, 2005). Hierdie afname word onder meer toegeskryf aan die kleiner aantal studente wat vir deeltydse kursusse in onderwys inskryf.

Die voormalige Minister van Onderwys, prof. Kader Asmal, het in 2003 tydens 'n toespraak by die Wêreldboekdag-ontbyt in Pretoria sy kommer uitgespreek oor die afname in onderwysergetalle. Hierdie siening word deur Jansen (2005), wat veral sy kommer oor die bemerking van die onderwys deur die media uitspreek, ondersteun.

Ten spyte van die onderwysertekort is Cross en Sehoole (1997:50) positief oor Suid-Afrika se vermoë om in sy onderwysbehoefte te voorsien. Die Departement van Onderwys (2001:3) bevestig hierdie stelling in die dokument *National Plan for Higher Education*.

Die doel van die studie word vervolgens bespreek.

1.2 DOEL VAN DIE STUDIE

Gesien in die lig van die wanbalans tussen die aanbod van en aanvraag na onderwysers, wil ek enkele faktore wat tot die beroepskeuse van onderwysers bydra, eksploreer en beskryf om sodoende 'n bydrae te lewer tot die wetenskaplike kennis rakende die moontlike faktore wat die beroepskeuse van 'n eerstejaaronderwysstudent beïnvloed.

Hierdie studie kan moontlik lei tot die aanvulling van die beperkte navorsing gedoen in die veld van onderwys as beroepskeuse. Dit kan moontlik verder ook positief impakteer op negatiewe publikasie in veral die media, oor die onderwys as beroep.

1.3 PROBLEEMSTELLING

1.3.1 Primêre probleemstelling

Die primêre probleemstelling wat uit die onderhawige ondersoek spruit, is die volgende: Wat is die moontlike faktore wat die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente beïnvloed.

1.3.2 Sekondêre navorsingsvrae

Die volgende sekondêre vrae spruit voort uit die primêre probleemstelling:

- Watter **teoretiese grondslae** onderlê voornemende onderwysers se beroepskeuse? (Hoofstuk 2).
- In watter mate beïnvloed **rolmodelle** voornemende onderwysers se beroepskeuse? (Hoofstuk 2).
- Wat is die moontlike verband tussen **huidige tendense** wat die keuse van onderwys as beroep onderlê en die onderwyskrisis op nasionale vlak? (Hoofstuk 4)

1.4 KONSEPTUALISERING

1.4.1 Adolessensie

Van Rensburg, Landman en Bodenstien (1994:4) is van mening dat die begrip "adolessensie" gewoonlik aangewend word om voor-volwassenheid (vroeg-volwassenheid) as besondere modus van menswees aan te dui. Vir die doel van hierdie studie word adolessensie sentraal gestel, aangesien daar gekyk gaan word na onderwys as beroepskeuse onder eerstejaaronderwysstudente. Met die term "adolessensie" verwys ek na eerstejaaronderwysstudente onder die ouderdom van 25 jaar.

1.4.2 Beroep

Ek volstaan met die volgende omskrywing van die term.

Die term "beroep" dui op 'n menslike skepping as beskawingsprodukt waardeur onder meer 'n bepaalde soort arbeid afgegrens word en die aard van 'n besondere arbeidstaak aangedui word. Dit dui verder op 'n geheel van menslike bedrywighede as 'n geheel van take, 'n werkkring, wat op 'n natuurlike wyse saamhang en waarvoor bepaalde vaardighede en kundighede vereis word en wat onder andere ekonomiese waarde het (Jacobs, Van Jaarsveld & Von Mollendorf, 1988:1).

Vir die doel van hierdie studie word daar op onderwys as beroep gefokus.

1.4.3 Persoonsmoontlikhede

Volgens Jacobs, Van Jaarsveld en Von Mollendorf (1988) is persoon en moontlikhede 'n geïntegreerde moontlikheid wat in totaliteit of as eenheid funksioneer. Wanneer daar na enige persoon gekyk word wat 'n beroepskeuse behoort te maak, kan die persoonsmoontlikhede nooit buite rekening gelaat word nie. In hierdie studie sal daar slegs verwys word na studente se graad 11- of 12-punte wat bereken is in die vorm van 'n meriete-telling¹ (M-telling), as faset van hul persoonsmoontlikhede.

---

¹ Verwys na Addendum 1 vir 'n volledige uiteensetting van die berekening van meriete-telling. Vir die doel van hierdie studie word deurgaans verwys na meriete-telling.

1.4.4 Beroepsontwikkeling

Beroepsontwikkeling word beskou as 'n **lewenslange proses** wat verskeie fases insluit. Beroepsontwikkeling word ook nie beskou as daardie verabsoluteerde besluit wat op lewenslange verbintenis tot een beroep dui nie. Maree (2002:6) voer aan dat dit 'n erkende verskynsel is dat mense vier of meer beroepe in 'n leeftyd beoefen.

1.4.5 Beroepsvolwassenheid

Verskeie beroepsontwikkelingsteoretici beskryf die term "beroepsvolwassenheid". Jacobs, Van Jaarsveld en Von Mollendorf (1988:2) beskryf die verskynsel soos volg:

Beroepsvolwassenheid impliseer die volgende: 'n besef van die sinvolheid van die eie bestaan, bekwaamheid tot selfbeoordeling, selfstandige besluitneming, die handhawing van 'n verantwoorde lewens- en arbeidsopvatting, die vermeerdering van self- en beroepskennis en selfinsig, die aanleg en vaslegging van beroepsvaardighede en -kundighede.

Super en Crites (in De Bruin, 1999:150) verwys na die term "beroepsvolwassenheid" as *a degree of correspondence between an individual's career behaviour and the behaviour that can be expected of the individual in his or her particular life stage*. Hiermee bevestig hulle nie net die prosesmatigheid van die verwerwing van beroepsvolwassenheid nie, maar impliseer dat beroepsvolwassenheid gepaard gaan met die gedrag wat kenmerkend is van volwassenheid.

Ek beskou beroepsvolwassenheid as daardie proses wanneer 'n persoon oor sodanige vlak kennis van die self en beroep beskik dat hy of sy 'n sinvolle beroepsbesluit kan neem.

1.4.6 Beroepskeuse

Van Rensburg, Landman en Bodenstein (1994:23) verwys na die term "beroepskeuse" as 'n saamgestelde woord. Twee terme word onderskei, naamlik beroep en keuse. 'n Beroep is 'n bepaalde vorm van arbeid terwyl keuse 'n bepaalde voorkeur is wat medebepaal word deur eie geskikthede en roeping. Vir die doel van hierdie studie is dit

van die uiterste belang om te bepaal watter faktore eerstejaaronderwysstudente sodanig beïnvloed om op onderwys as beroep te besluit.

Stead en Watson (1999:130) is van mening dat:

career decisions are activated by decision triggers which compel a person to action, such as graduation or the loss of a job. Decision triggers may occur at a certain age for some people when they may decide that their work no longer holds meaning for them and they take an early retirement package or search for alternative employment.

Career triggers wat met die onderhawige studie verband hou, soos deur Stead en Watson in die bogenoemde aanhaling beskryf, word vir die doel van die onderhawige studie beskou as daardie belangrike tydstip wanneer die skool verlaat word en daar oor die algemeen van die skoolverlater verwag word om 'n beroepskeusebesluit te neem.

1.4.7 Beroepskeuseteorieë

Volgens Maree (2002) verskaf besluitnemingsteorieë 'n toepaslike verwysingsraamwerk om die konseptualisering van beroepsgedrag te beskryf. Vir die doel van hierdie studie word daar gekyk na watter beroepskeuseteorieë as teoretiese grondslae gebruik kan word om fasette van onderwys as beroepskeuse te verken. Verskeie teorieë word vir die doel van hierdie studie bespreek, onder andere die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie.

1.4.8 Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie

Die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie word vir die doel van die onderhawige studie as spesifiek betekenisvol en toepaslik beskou. Die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie (Krumboltz, 1981) bied 'n nuttige raamwerk vir 'n bespreking van faktore wat beroepskeuses en -besluite moontlik beïnvloed.

1.5 AANNAMES VAN DIE STUDIE

Ek huldig die volgende aannames wat in 'n mindere of meerdere mate in hierdie studie ondersoek word:

- Ek is van mening dat studente wat besluit om onderwys as beroep te volg, grootliks deur hul ouers beïnvloed word.

- Sommige voornemende onderwysers kan as gebore onderwysers beskou word. Hulle koester drome van onderwysgee van kindsbeen af.
- Ander besluit om onderwys te studeer aangesien die beroep baie aantreklik is. Aspekte wat sommige studente lok, is onder andere die feit dat mense die onderwys as 'n 'halwe werksdag' beskou.
- Ander mense (wat nie kennis het van wat die onderwysberoep behels nie) staar hulle blind teen 'betaalde' skoolvakansies.
- Veral dames word deur hulle ouers aangemoedig om onderwys as beroep te kies aangesien dit as 'n damesvriendelike beroep voorkom, wat inskakel by die tradisionele siening van die vrou. Sommige mense beskou onderwys as die ideale beroep vir 'n vrou aangesien hulle dink dat onderwysers smiddae en vakansietye tuis by hulle gesinne kan wees.
- Verder is ek van mening dat faktore wat voornemende onderwysers beïnvloed om onderwys as beroep te kies, onder andere die volgende insluit: finansiële sekuriteit en sekuriteit ten opsigte van sowel nasionale as internasionale werksgeleenthede.

1.6 VERWAGTE UITKOMSTE VAN DIE STUDIE

Die verwagte uitkoms van die navorsing is dat ek enkele faktore sal identifiseer wat 'n bydraende rol in die keuse van onderwys as beroep speel. Kwantitatiewe navorsing word gedoen deur die inskakeling van vraelyste. Geregistreerde eerstejaaronderwysstudente aan die Universiteit van Pretoria is vir die doel van die studie betrek.

1.7 BETEKENIS VAN DIE STUDIE

Die uiteindelige doel van die studie is om 'n bydrae te lewer tot die teoretiese sowel as praktiese begronding van redes waarom daar op onderwys as beroep besluit word. Op teoretiese gebied poog hierdie studie om 'n bydrae te maak in die ondersoek na die wanbalans in aanbod en aanvraag van onderwysers in Suid-Afrika. Kwessies wat 'n moontlike bydrae kan lewer, sluit onder andere in negatiewe mediadekking van onderwys as beroep, moeilike omstandighede waarin onderwysers werk, asook emosionele kwessies wat met dié beroep gepaard gaan.

Vanuit 'n praktiese oogpunt poog hierdie studie om 'n bydrae te lewer tot veral die bemerking van onderwys as moontlike beroep, wat aansluit by Jansen (2005) se siening, sowel as die werwingsproses van toekomstige onderwysers. Ek beoog om van die negatiewe persepsies van die onderwys as beroep aan te spreek. Ek beoog verder ook om 'n bydrae te lewer in terme van navorsingsbevindinge oor die volhoubaarheid van onderwys as beroep.

1.8 MOTIVERING VIR DIE STUDIE

As navorser glo ek dat die beroepsbesluitnemingsproses waartydens daar op onderwys besluit word, deeglik ondersoek behoort te word. Hierdie vermoede word grootliks in die onderstaande aanhaling deur Crouch (2001:1) bevestig:

The in-depth sociological and economical analyses of teacher identity, occupational choice, and the dynamics of the teacher labour market in South Africa, which would need to underpin a serious policy and planning position of these matters, simply have not been done.

Ek ervaar 'n passie vir kinders, asook vir onderwysers wat elke dag die toekoms van ons land in hul hande neem. Wanneer ek kyk na die waardevolle insette wat opvoeders in die lewens van kinders lewer, besef ek die meriete van die ondersoek na die vernaamste redes of faktore waarom studente op onderwys as beroep besluit. Gesien in die lig van die huidige onderwysertekort in Suid-Afrika, kan hierdie studie moontlik 'n betekenisvolle bydrae lewer (aangedui in 1.7).

Vir my is onderwys een van die belangrikste beroepe, indien nie dié belangrikste beroep nie. Daar word dikwels deur die samelewing neergesien op onderwys as beroep, sowel as op studente wat onderwys as loopbaan kies. In die lig van die onderwyserstekort op nasionale vlak, wil ek graag tot insig kom oor redes waarom onderwys as beroep gekies word om sodoende moontlike negatiewe persepsies oor die beroep aan te spreek en die nodige aanbevelings te kan maak vir 'n verbetering van die toestand.

1.9 NAVORSINGSONTWERP EN -METODOLOGIE

Hierdie studie word primêr vanuit die kwantitatiewe, positivistiese epistemologie onderneem, hoewel ek graag die lesers daarvan bewus wil maak dat ek ook vanuit 'n interpretevistiese benadering werk. Ek glo dat daar 'n stabiele, eksterne realiteit bestaan, maar dat daar op 'n subjektiewe wyse betekenis aan ervarings geheg kan word.

Die navorsingsontwerp, navorsingsmetodologie, data-insamelingstrategieë en die data-analiseringstrategieë word volledig in Hoofstuk 3 bespreek.

1.10 BEPERKINGS VAN DIE STUDIE

Die volgende moontlike beperkings met betekenis tot die navorsingsontwerp kan geïdentifiseer word:

- Die mate waarin die navorsing veralgemeen kan word (op grond van navorsing wat by een universiteit gedoen is) dien as die studie se hoofbeperking, hoewel die Opvoedkunde Fakulteit van die Universiteit van Pretoria een van dié grootstes in die land is.
- Die aard van die navorsingsmetode kan moontlik gesien word as 'n beperking van die studie aangesien die ter sake verskynsel primêr vanuit 'n kwantitatiewe perspektief beskou word.
- Afleidings wat na aanleiding van die studie gemaak word, kan moontlik as beperk voorkom aangesien die Eerstejaaronderwysvraelys slegs in Afrikaans en Engels ingeskakel is en nie in enige van die ander amptelike landstale nie. Interpretasies kan moontlik hierdeur beperk word.
- Die lengte van die Eerstejaaronderwysvraelys kan moontlik as beperking gesien word. Daar mag moontlike sprake van respondent-uitputting wees.

1.11 OPSOMMING EN HOOFSTUKINDELING

HOOFSTUK 1

Die doel van Hoofstuk 1 is om vir die leser 'n raamwerk te skep wat in Hoofstukke 2 tot 5 volg.

HOOFSTUK 2

In Hoofstuk 2 word die teoretiese begronding van die moontlike redes waarom daar op onderwys as beroep besluit word breedvoerig bespreek.

HOOFSTUK 3

In Hoofstuk 3 word die navorsingsmetodologie volledig omskryf. Dit sluit sowel die insameling as die analise van data in.

HOOFSTUK 4

Hoofstuk 4 bevat 'n uiteensetting en bespreking van die bevindinge ten opsigte van moontlike redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit.

HOOFSTUK 5

Hoofstuk 5 bied 'n kort samevatting van die studie. Die studie word bespreek en enkele aanbevelings word gemaak.

HOOFSTUK 2

PERSPEKTIEFLEWERING TEN AANSIEN VAN ONDERWYSTENDENSE IN SUID-AFRIKA, ASOOK ENKELE TEORETIESE VERTREKPUNTE RAKENDE BEROEPSKEUSE-UITOEFENING

2.1 INLEIDENDE ORIËTERING

In hierdie studie is die primêre doel om moontlike antwoorde oor vroeë soos waarom daar op onderwys as beroep besluit word, te vind, deur onder meer na die teorieë en standpunte in die bestaande literatuur te kyk. Daar is reeds in Hoofstuk 1 vlugtig verwys na die wanbalans tussen onderwyseraanvraag en -aanbod. Die media verwys dikwels na die negatiewe aspekte wat met onderwys as beroep verband hou. Weinig word egter gemeld oor die faktore wat tot die onderwys as beroepskeuse bydra. Aansluitend daarby word enkele teorieë en standpunte rakende beroepskeuse en onderwystendense vanuit die Suid-Afrikaanse konteks in hierdie hoofstuk bespreek.

2.2 NAVORSING OOR BEROEPSKEUSETENDENSE EN TENDENSE RAKENDE ONDERWYS AS BEROEP IN DIE SUID-AFRIKAANSE KONTEKS

In 'n toespraak by die bekendstelling van die *National Ports Authority Corporate Social Investment Project* in Oos-Londen (2005a) het die Minister van Wetenskap en Tegnologie, mnr. Mosibudi Mangena, die volgende gesê:

Career education is important in improving the participation of our youth. We need to provide our youth with relevant information to assist them to make informed decisions about rewarding careers... that is why we provide schools with career booklets for the use by the learners, educators, parents and interested parties.

Maree (2005b) spreek egter sy kommer uit in die opsig dat daar steeds landelike gebiede is waar jeugdige nie blootstelling kry aan ander beroepe as dié wat tradisioneel deur die gemeenskap beoefen word nie. Hierdie siening word deur 'n verslag wat deur *The Integrated Regional Information Networks* (IRIN) (2005) uitgegee is, onderskryf. Volgens Pattman in 'n IRIN-verslag (2005) is die lae ambisie van seuns

van voorheen-benadeelde gemeenskappe te verstane wanneer hul situasie in oënskou geneem word, veral wanneer daar gekyk word na die omgewing waarin hulle noodgedwonge moet funksioneer. Ter aansluiting hierby beweer Pattman (2005:1) die volgende:

The boys in the townships were much less ambitious than their white or Indian counterparts and spoke about wanting to be truck drivers or earn a living from non-professional employment.

Hierdie siening word ook deur Fouad en Byars-Winston (2005:228) gehuldig met die aanname dat *perception of occupational opportunity appeared to be strongly related to race or ethnicity*. Hulle voer verder aan dat ras of etnisiteit grotendeels 'n invloed uitoefen op die persepsies wat mense van hul eie beroepsmoontlikhede het. Indien hierdie persepsies negatief is, kan dit moontlik in die weg van volwassenheid staan. Gottfredson en Swanson (in Quimby & O'Brien, 2004) stem saam dat daar dikwels negatiewe persepsies oor beroepsmoontlikhede gehuldig word en voeg by dat individue dikwels hierdie hindernisse probeer omseil deur van hul doelwitte af te sien. Hierdie tipe optrede is 'n erkende globale verskynsel en is nie net op die Suid-Afrikaanse konteks van toepassing nie. Constantine, Erickson, Banks en Timberlake (1998) toon aan dat navorsing wat in die Verenigde State van Amerika gedoen is, uitwys dat jeugdiges van kleur 'n persepsie het dat hulle beperk is ten opsigte van beroepskeuse en -geleenthede. Dit impliseer dat jeugdiges van kleur soos in die geval van menige jong Suid-Afrikaners dikwels negatiewe persepsies oor beroepsmoontlikhede het en op 'n ander beroep besluit aangesien hul geleenthede beperk is.

Stead en Watson (1999) is van mening dat beroepsontwikkeling in Suid-Afrika aangepas behoort te word sodat die inheemse kennissisteme eie aan Suid-Afrika geïnkorporeer kan word. Stead en Watson (1999:217) se aanbevelings sluit onder andere die volgende in:

- Die behoefte om beroepsontwikkeling vanuit die kulturele konteks te verstaan, wat bepaalde sosiale en historiese faktore insluit.
- Die veronderstelling dat verskillende sielkundige standpunte gewortel is in bepaalde inheemse sienings van ouerskap en sosiale konteks.
- Die aanwending van verskeie navorsingsmetodes wat die unieke konteks van die individu in ag neem en daarby aansluit.

Aansluitend tot Stead en Watson (1999) se aanbevelings, het die Minister van Wetenskap en Tegnologie, mnr. Mosibudi Mangena (2005b) in sy toespraak by die opening van die *Eskom Expo* vir Jong Wetenskaplikes gesê dat:

a key feature of our youth targeted activities is career education. We must provide learners with relevant information at the right time to help them make informed study and career choices.

Bogenoemde stelling dui op die Suid-Afrikaanse regering se toegewydheid tot die beroepsontwikkeling van plaaslike jeugdiges, met die inagneming van kennissisteme.

Ek fokus vervolgens op 'n bondige uiteensetting van die Suid-Afrikaanse beroepsontwikkeling vanuit 'n ekologiese benadering.

2.3 SUID-AFRIKAANSE BEROEPSONTWIKKELING VANUIT 'N EKOSISTEMIESE BENADERING

2.3.1 Inleiding

In hierdie studie word die ekosistemiese benadering as vertrekpunt gebruik om die invloed van subsisteme op ander sisteme te beklemtoon. Die individu se beroepskeuse word dus nie as 'n afsonderlike primêre fokuspunt gesien nie, maar as 'n integrale deel van 'n subsisteem in interaksie met ander subsisteme soos die ouerhuis, ouers en ander persone.

2.3.2 Ekosistemiese benadering

Kultuur, agtergrond en die sosiale omgewing waarin 'n persoon funksioneer kan nie geïgnoreer word wanneer daar na beroepsontwikkeling verwys word nie. Derhalwe kan die belangrikheid van die ekosistemiese benadering ten opsigte van beroepskeusetendense nie genoeg beklemtoon word nie. Cook, Heppner en O'Brien (2002) dui aan dat hul ekologiese beroepsmodel 'n beskrywing bied van hoe die waardes van die omgewing (makrosisteme) in konstante interaksie met die milieu waarin 'n individu funksioneer (huis, skool en werk) is. Volgens Cook, Heppner en O'Brien (2002) oefen hierdie interaksie 'n daadwerklike invloed op moontlike beroepskeuses uit.

Arthur en McMahon (2005) beskou die individu as 'n 'sisteem' wat nie in isolasie kan voortbestaan nie, maar wat deel van 'n groter kontekstuele sisteem vorm. Die breër subsisteme beïnvloed die sisteem (individu) en hierdie invloed moet nie uit die oog verloor word wanneer daar op beroepskeusetendense gefokus word nie.

Fouad en Byars-Winston (2005) is egter van mening dat daar beperkings voorkom in die Ekologiese model wat deur Cook, Heppner en O'Brien (2002) ontwikkel is. Hulle voer aan dat wanneer daar uitsluitlik op intra-individuele faktore (sien Cook, Heppner en O'Brien, 2002) soos belangstelling of besluitneming gefokus word, probleme misken word wat moontlik 'n persoon se beroepsbesluitneming mag beïnvloed. Faktore wat buite hierdie intra-individuele faktore lê, sluit onder andere omgewingsfaktore wat ook in ag geneem behoort te word, in. Aansluitend hierby verwys Betz (1989) verder na die eksterne omgewingsfaktore (soos gesin, portuurgroep en sosiale ondersteuning) wat 'n invloed uitoefen op die nastreef van beroepsdoelwitte.

Interne (mikrosisteme) en eksterne (meso- en makrosisteme) faktore beïnvloed individue se beroepskeuse. Osipow (in Arthur & McMahon, 2005:208) beskou hierdie faktore wat 'n invloed op 'n persoon se gedrag uitoefen as:

Elements of social, personal, and economic situation, within which individuals operate may be more explicitly analyzed, and the relationship of the larger systems to one another may be more clearly understood than in the traditional approaches to behavior, which tend to emphasize one major segment of the individual or the environment.

Aansluitend tot Osipow (1983) se siening, voeg Splete en Freeman-George (1985:59) die volgende faktore wat moontlik ook 'n invloed op beroepskeuse kan hê, by:

- geografiese gesitueerdheid;
- genetiese oorerwing;
- familiegeskiedenis;
- sosio-ekonomiese status;
- gesinsamestelling;
- ouerskapstyl;
- die houding van ouers teenoor die beroep wat hulle beoefen;
- onderwys en werksgeleentheid; en
- beskikbare finansiële hulpbronne.

Daar moet egter in gedagte gehou word dat Europese uitgangspunte nie direk van toepassing op die situasie in Suid-Afrika gemaak kan word nie en dat beroepskeusetendense vanuit die Suid-Afrikaanse konteks beskou behoort te word.

Vervolgens word perspektiewe vanuit die Suid-Afrikaanse konteks ten opsigte van beroepskeusetendense in die Suid-Afrikaanse onderwyskonteks bespreek.

2.4 PERSPEKTIEWE OP BEROEPSKEUSETENDENSE IN DIE SUID-AFRIKAANSE ONDERWYSKONTEKS

Kenner soos Crouch en Perry (2003) spreek hulle uit oor die wanbalans wat tussen onderwyseraanvraag en -voorsiening bestaan. Vervolgens word etlike moontlike redes van toepassing op die wanbalans bespreek.

2.4.1 Moontlike redes vir die wanbalans tussen onderwyseraanvraag en voorsiening

2.4.1.1 Die HIV en VIGS-pandemie

Quinn (2005) sluit by Crouch en Perry se stelling aan deur na die stygende mortaliteitsyfer in Suid-Afrika te verwys. Volgens hom kan dit toegeskryf word aan die HIV en VIGS-pandemie. In die verslag word beweer dat die mortaliteitsyfer van volwasse vroue tussen die ouderdom van 20 en 49 jaar oor die afgelope dekade die hoogste styging getoon het. Dus is dit opvallend dat veral ervare onderwysers in hierdie laasgenoemde kategorie val. Quinn (2005) spreek ook sy kommer uit oor die toekoms van Suid-Afrika se werknemers wat veral deur die HIV en VIGS-pandemie bedreig word. Statistiek Suid-Afrika (2005) skets 'n donker prentjie deur te illustreer dat die mortaliteitsyfer van persone bo die ouderdom van 15 jaar tussen 1997 en 2002 met 62 persent gestyg het.

2.4.1.2 Onvoldoende administrering van onderwyserkwalifikasies

Crouch en Perry (2003) het bevind dat 22 persent onderwysers wat aan 'n studie deelgeneem het, teen 2000 steeds ondergekwalifiseerd was. Dit dui op 'n afname van 14 persent van die 36 persent wat in 1994 bevind is. Crouch en Perry (2003) is van mening dat hierdie persentasie steeds onaanvaarbaar hoog is.

Hierdie mening word deur Chisholm (2004:6) gesteun in die volgende stelling:

It appears many of these newly appointed teachers may have been un- or underqualified as there is evidence that the number of underqualified teachers in the system (less than matric plus a diploma or degree) has risen over time, rather than decreased.

2.4.1.3 Onderwys word as 'n minder aantrekklike beroep beskou

Crouch en Perry (2003) is van mening dat onderwys 'n aantrekklike beroep is vir 'n persoon wat jonger is met 'n laer kwalifikasie. Wanneer 'n persoon ouer en hoër gekwalifiseerd is, blyk onderwys as beroep minder aantreklik te wees.

2.4.1.4 Verandering in die Suid-Afrikaanse onderwysstelsel

Die verandering in die onderwysstelsel het onsekerheid onder talle onderwysers meegebring. Chisholm (2004:11) is van mening dat Uitkomsgerigte Onderwys (UGO) in sommige gevalle gesien word as:

excessively complex and that outcomes-based education could only work in well-resourced schools with highly qualified teachers and that poorly-qualified teachers in rural schools would be at sea when faced with the demands to create their own curricula and resources.

2.4.1.5 Die sogenaamde *brain drain* of uitvloeiing van gekwalifiseerdes na ander dele van die wêreld

In die *News Bulletin*, mondstuk van die *Royal Society of South Africa* (2003), word daar verwys na meer as 65 000 jong Suid-Afrikaners wat oor die afgelope vyf jaar in die Verenigde Koninkryk gaan werk het. Alhoewel hierdie getal nie slegs verwys na onderwysers wat die land verlaat het nie, skep dit 'n duidelike beeld van die huidige tendens. Parker (2004) beweer dat die persentasie professionele persone wat die land

in 2004 verlaat het, met 62 persent teenoor 2003 se uittog gestyg het. Verder noem Parker (2004) dat 666 onderwysers die land in 2003 verlaat het om in die Verenigde Koninkryk en die Verenigde State van Amerika te gaan werk. Die *Education Labour Relations Council* (ELRC) (2005) dui aan dat die aantal onderwysers in Suid-Afrika in die tydperk 1997 tot 2003 gefluktueer het. Hierdie onderwysverlieskoers word in Tabel 2.1 uiteengesit.

TABEL 2.1: Die nasionale onderwysverlieskoers soos oor die tydperk 1997 – 2003 opgemerk

Tydperk	Verlieskoerspersentasie
1997 - 1998	9.3 persent
2000 – 2001	5.5 persent
2002 – 2003	5.9 persent

Tabel aangepas uit Educational Labour Relations Council (ELRC) (2005).

2.4.1.6 Uittrede van onderwysers uit die beroep

Volgens die Human Science Research Council (HSRC) (2005) oorweeg sowat 55 persent van die 21 358 onderwysers wat aan 'n Suid-Afrikaanse navorsingsprojek oor onderwysers deelgeneem het, dit om uit die onderwysberoep te tree. Redes vir hierdie besluit sluit onder andere in:

- Onvoldoende salarisse,
- Toename in die werklading,
- Onvoldoende beroepsontwikkeling,
- Gebrek aan professionele erkenning,
- Ontevredenheid met die werkbeleid,
- Onvoldoende beroepstevredenheid en
- Ontevredenheid met salarisse, werksure en werkslading.

Ngidi en Sibaya (2002) verwys verder na die ontmoedigende omstandighede waarin swart (dus, Afrikataalsprekend, Indiër, asook bruin) onderwysers in sommige skole moet werk. Daar word van hierdie onderwysers verwag om onder swak omstandighede,

soos oorvol klaskamers, ontoereikende toerusting en onvoldoende fasiliteite te funksioneer.

2.4.1.7 Gekwalifiseerde onderwysers wat nooit die wens gekoester het om onderwys as beroep te volg nie

Die *Education Labour Relations Council* (ELRC) (2005) huldig die mening dat 'n hoë persentasie gekwalifiseerde onderwysers wat nie onderwys as beroep beoefen nie, hulself in die algemene arbeidsmark bevind. Bumgarner en Ryan (2002:20) voer aan dat dit moontlik kan wees dat hulle nooit 'n lewenslange wens of droom gehad het om onderwysers te wees nie. Die opleiding word dus bloot gesien as 'n middel tot 'n doel wat tersiêre opleiding verseker. Hieruit afgelei wil dit verder voorkom of sommige voornemende onderwysstudente op onderwys as beroep besluit, sonder om onderwys as 'n langtermynberoep te beskou. Ter ondersteuning dui Cross en Sehoole (1997:50) dan ook aan dat:

Trainee teachers in South Africa enter the teaching profession without commitment to actually and wholeheartedly pursue teaching as a career.

2.4.1.8 Die relatiewe kortsigtigheid van jongmense

Hierdie kortsigtigheid kan beskryf word as beroepskeuses wat nie met die nodige erns en oorleg gedoen is nie. Die langtermynbetrokkenheid in die onderwys as beroep word dikwels nie deur jongmense in ag geneem nie en kan moontlik ook dien as bykomende rede vir die huidige onderwyserwanbalans.

Onderwys as beroep word dikwels as 'n tweederangse beroep beskou. Selfs in die media word onderwysers en hul beroep in 'n negatiewe lig gestel. 'n Bondige verduideliking van die negatiewe beeld van onderwys as beroep word vervolgens bespreek.

2.5 NEGATIEWE PERSEPSIES GEHULDIG RAKENDE ONDERWYS AS BEROEP

Onderwys as beroep kry dikwels negatiewe mediadekking. Butcher en Lewis (2003) identifiseer die volgende negatiewe onderwystendense wat dikwels in die media bespreek word as:

- Die verandering van die wese en samestelling van onderwys as beroep.
- Verandering in die rolle wat die beroep vereis waarvoor onderwysers geen erkenning van die gemeenskap, ouers en werkgewers ontvang nie.
- Salarisse wat nie tred hou met die moeilikheidsgraad en intensiteit van die beroep nie.
- Beperkte bevorderingsgeleentheid wat onderwys as beroep bied.

Gemeet aan my ervaring met studente wat hoër onderwysinstansies betree, is daar gewoonlik 'n bewustheid van sienings soos dié in die bogenoemde aanhaling. Bydraende faktore soos werkloosheid en kommer rakende die verkryging van 'n betrekking na die verwerwing van 'n kwalifikasie dra ook nie by om die beeld van 'n bepaalde beroep te verbeter nie. Voornemende beroepstoetreders kies dikwels nie die onderwys as beroep wanneer hulle met hierdie spektrum van negatiewe publisiteit gekonfronteer word nie.

Aanvullend tot Butcher en Lewis (2003) se uitgangspunt, het Stead en Watson (1999:216) hul reeds in 1999 soos volg oor die invloed van die ekonomie op werksverskaffing uitgespreek:

The economical downturns in South Africa in the past two decades have also eroded the possibilities of long-term employment, with underemployment and unemployment being widespread.

Vervolgens word verwys na regeringsinisiatiewe geneem om onderwys as beroep te bevorder.

2.6 REGERINGSINISIATIEWE (OM ONDERWYS AS BEROEP TE BEVORDER)

Tydens 'n onderhoud met die Minister van Onderwys, prof. Naledi Pandor, het Jansen (2005) voorgestel dat daar op die positiewe aspekte van die onderwysprofessie gefokus moet word om sodoende 'n gunstiger beeld van die onderwysberoep die wêreld in te stuur. Pandor (2005) het in 'n toespraak tydens die loodsing van die *Greater Good SA Teachers' Dream Initiative* in Sandton die negatiewe publisiteit ten opsigte van onderwys as beroep bevestig en gesê:

We are working hard to change this situation. We believe that we must address social and educational infrastructure and the professional development needs of teachers.

In 2004 het die voormalige minister van onderwys, prof. Kader Asmal 'n gebrek aan motivering en trots onder onderwysers opgemerk ten aansien van onderwys as beroep. In antwoord hierop is 'n aksie geloods wat as die *Call to Action* bekend gestaan het. Volgens Chisholm (2004:2) het die Departement van Onderwys in hierdie dokument nege prioriteitsareas beskryf wat daarop gemik was om die gehalte van onderwys en die onderwysstelsel te verbeter deur te fokus op die status sowel as die gehalte van onderwys. Chisholm (2004:2) stel die volgende vyf kernprogramme voor:

- *HIV / AIDS*
- *School Effectiveness and Educator Professionalism*
- *Literacy*
- *Further and Higher Education*
- *Organisational Effectiveness of the National, Provincial Department and the Department of Education*

Aanvullend tot die *Call to Action* debat het prof. Kader Asmal in 2004 in die parlement die sogenaamde *National Teaching Awards* bekend gestel. Hy het verduidelik dat hierdie inisiatief geloods is om trots en roeping in onderwys aan te wakker. Hy het ook na sogenaamde *roadshows* (padpartytjies) verwys wat veronderstel was om by te dra tot die werwing van voornemende onderwysers.

Tabel 2.2 illustreer drie projekte deur die Departement van Onderwys aanbeveel ter verbetering van die kwaliteit van onderwys in RSA.

TABEL 2.2: Verbetering van die kwaliteit van onderwys

Status and quality of teaching	Project
	<i>To develop a framework for educator development that promotes and enhances the competence and professional skills of all educators</i>
	<i>To ensure the development of the South African Council of Educators (SACE) as a professional body for educators</i>
	<i>To implement, in partnership with SACE, the code of conduct that guides the standards of practices and the ethics of educators</i>

Tabel aangepas uit Departement van Onderwys (2004:36).

Vervolgens word verwys na die siening dat onderwys meer as net die eise van blote beroepsbeoefening aan die onderwyser stel.

2.7 OM ONDERWYS TE GEE, BEHELS MEER AS OM BLOOT 'N BEROEP TE BEOEFEN

Bandura, Barbarnelli, Caprara en Pastorelli (2001:187) bevestig dat 'n beroep veel meer as 'n 'werk' is. Hulle mening is dat *occupations structure a large part of people's everyday reality and serve as a major source of personal identity and evaluation.*

Place (in Eick, 2002:121) beaam hierdie stelling en voeg by dat *the teaching profession draws many individuals because of personal satisfaction and a sense of caring.* Wanneer onderwysers hierdie intrinsieke motivering ervaar en 'n beroepskeuse op grond hiervan maak, behoort hulle onderwys as meer as net 'n blote beroep te beskou. Marso en Pigge (1997) ondersteun voorgenoemde standpunte deur te kenne te gee dat persone wat hierdie intrinsieke dryfkrag ervaar, waarskynlik nie onderwys as beroep sal verlaat nie.

Eise wat onderwys as beroep stel, word vervolgens uitgelig.

2.8 EISE WAT ONDERWYS AS BEROEP STEL

Onderwys in Suid-Afrika word gekenmerk deur toenemende veranderinge in onder andere die onderwysstelsel sowel as in die rolle wat onderwysers behoort te vervul. Bhengu (in Ngidi & Sibaya, 2002:7) beskryf hierdie veranderinge soos volg:

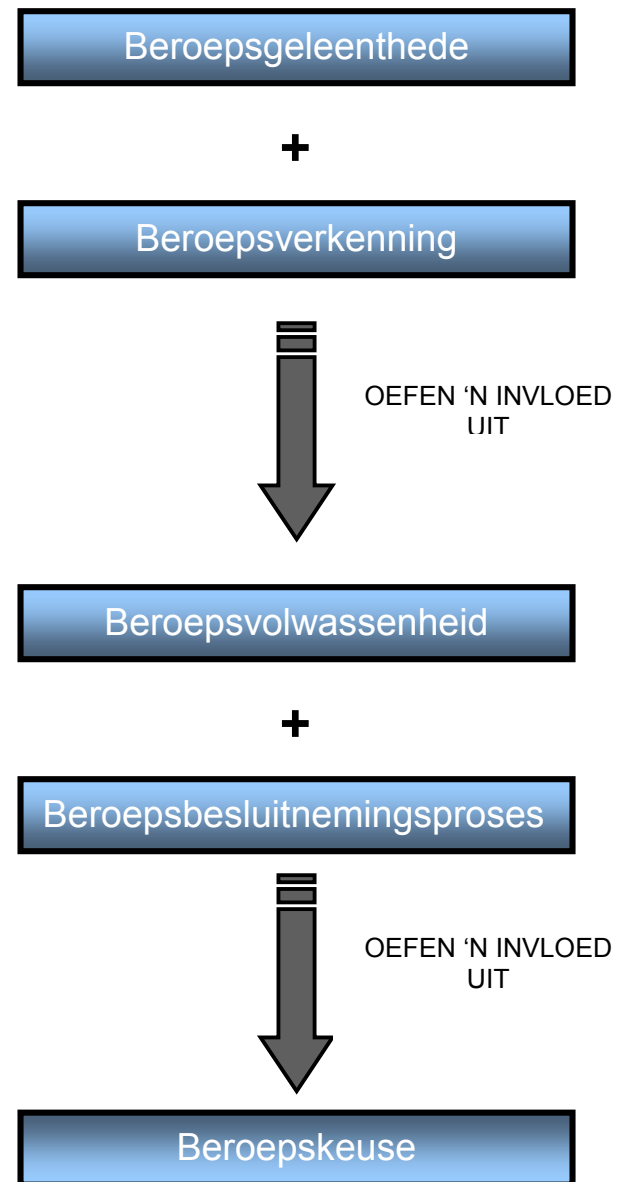
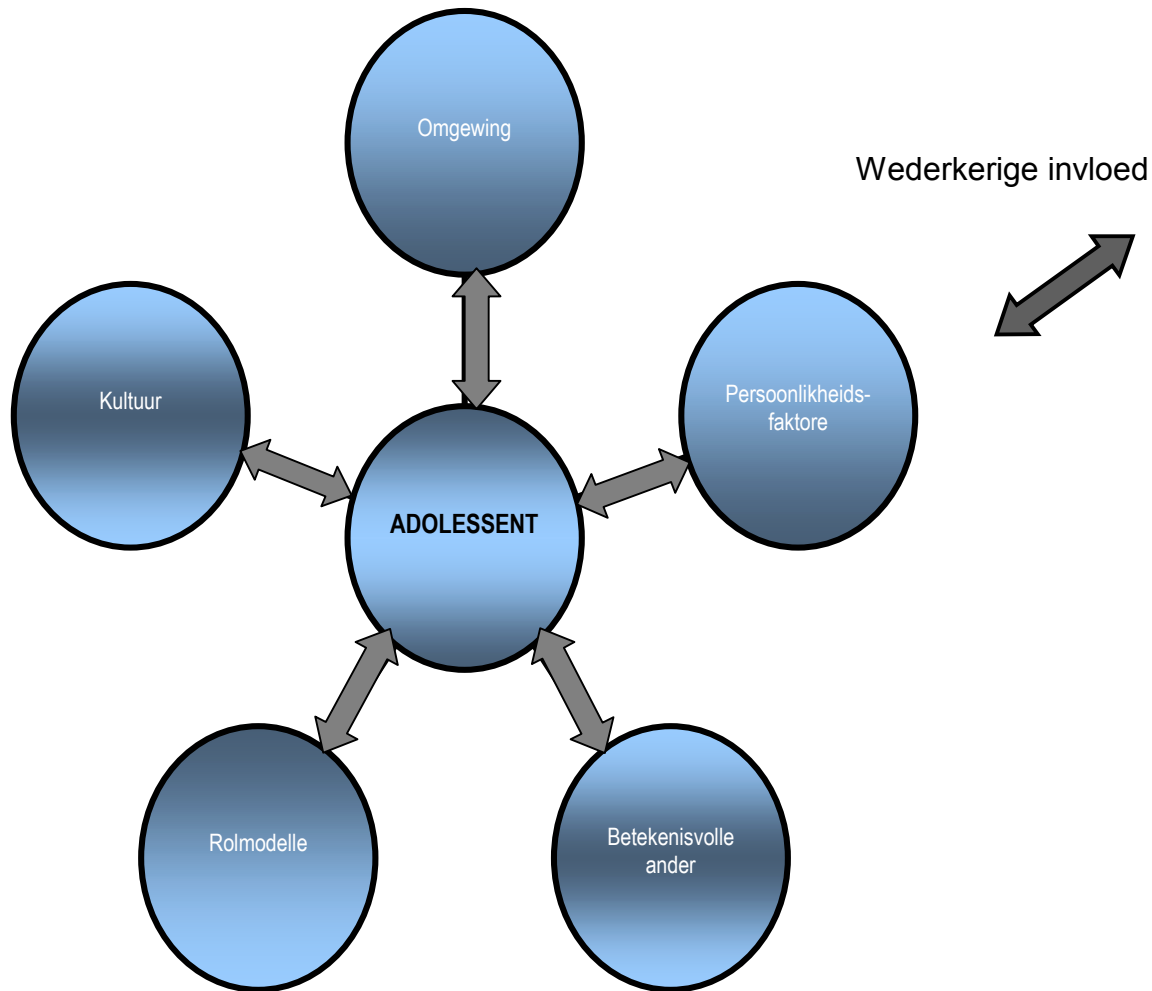
Demands facing teachers have changed quite drastically with the emergence of the South African Schools Act (1996). Among other demands, the curriculum 2005 approach with its "Outcomes Based Education" (OBE) leads to greater responsibility being imposed upon teachers, for example, continuous assessment of learners' progress without the emphasis on passing or failing them. In terms of the National Qualifications Framework (NQF) teachers have to teach learners of any age, at any level of education and regardless of their circumstances.

Alhoewel die eise wat die onderwysberoep deesdae aan onderwysers stel vir menige persone te hoog is, toon navorsing deur Beyon en Toohey (1992) dat etniese minderheidsgroepe sowel as etniese meerderheidsgroepe dikwels besluit om weens dieselfde intrinsieke redes die onderwysberoep te volg. Hierdie redes dui volgens Plug, Meyer, Louw en Gouws (1993) op iets wat met die persoon self te doen het, soos werksbevrediging en ondersteuning van mense wat sterk figureer in onderwys as beroep. Volgens Plug, *et al.* (1993) is intrinsieke motivering dikwels 'n goeie voorspeller vir langtermynbetrokkenheid in onderwys as beroep.

Crouch en Perry (2003) is van mening dat die regering meer kan doen om inligting aangaande die langtermynindiensnemingsvooruitsigte van die onderwyser-professie aan onderwysers bekend te stel. Dit behoort meer onderwysers aan te spoor om nie die onderwys te verlaat nie.

2.9 ENKELE LEERTEORETIESE VERTREK-PUNTE RAKENDE BEROEPSKEUSE-UITOEFENING

Vervolgens word enkele beroepsteorieë wat op die beroepskeusemaking deur eerstejaaronderwysstudente van toepassing is, kortliks aan die hand van die konseptuele raamwerk soos in **Figuur 1.1** uiteengesit, bespreek.

FIGUUR 2.1
KONSEPTUELE RAAMWERK VIR
DIE DOEL VAN HIERDIE STUDIE

Die voorgestelde skema word eerstens in totaliteit as 'n samevatting van die algehele betekenis bespreek. Elke term soos verteenwoordig in die skema word dan in besonder bespreek.

2.9.1 Samevatting van Figuur 2.1 as geheel

'n Beroepskeuse kan nooit in isolasie gemaak word nie, soos deur die Ekosistemiese benadering voorgestel. Mikro- en makrofaktore dra by tot die funksionering van die individu. Persoonlikheids-, omgewings- en kulturele faktore, sowel as rolmodelle en betekenisvolle ander dra by tot die individu se beroepskeuse. Hierdie faktore beïnvloed op hul beurt beroepsgeleenthede en -verkenning. Beroepsvolwassenheid en die beroepsbesluitnemingsproses kan moontlik deur bogenoemde faktore beïnvloed word, wat moontlik 'n verdere invloed op die uitoefening van 'n beroepskeuse kan hê.

Verskeie konstrunkte en terme, soos in die skema uiteengesit, word vervolgens bespreek.

2.9.2 Bespreking van terme wat in die model voorkom

2.9.2.1 Adollesent

Adollesente en jong volwassenes behoort van die gewigtige implikasies wat beroepsbesluite vir hulle inhoud, bewus te wees. Hierdie besluite het 'n invloed op beide die persoon as individu en sy of haar toekoms. Vir die doel van hierdie studie word adollesensie sentraal gestel aangesien daar gekyk word na onderwys as beroepskeuse onder eerstejaaronderwysstudente.

Ginzburg (in Maree, 2002:16) onderskei drie fases in beroepsontwikkeling, naamlik die fantasiefase (van geboorte tot en met 11 jaar), die tentatiewe fase (11 tot 17 jaar) en die realistiese fase (17 jaar tot vroeë twintigerjare) waarin eerstejaarstudente hulself bevind. Ginzburg (in Maree, 2002) is verder van mening dat beroepsontwikkeling hoofsaaklik in die adollesensietydperk geskied. Super (1990) en Super en Kidd (1979) is egter van mening dat beroepsontwikkeling in die vroeë volwassetydperk plaasvind.

Super meen verder dat beroepsgewaarwording en -verkenning reeds van vroeg af begin en aanhou tot in die middeldertigerjare. Hy beskou die adolessensiefase as die tydperk waartydens daar veral op beroepsverkenning gefokus word. Onbehoorlike beroepsverkenning, wat deur Super as fokuspunt in hierdie fase geïdentifiseer is, kan moontlik in 'n bepaalde mate aanleiding gee tot die groot aantal onderwysers wat die onderwysberoep verlaat².

Hansen (in Morningstar, 1997) definieer beroepsontwikkeling as 'n deurlopende, lewenslange proses van ontwikkelende ervarings wat spesifiek fokus op die soeke, ontdekking en proessering van inligting aangaande die self en beroepe. Super (1951:88) versterk hierdie argument in sy standpunt oor beroepsontwikkeling soos volg:

It is a lifelong, continuous process of developing and implementing a selfconcept, testing it against reality, with satisfaction to self and benefit to society.

Ginzburg, Gottfredson en Super, (in Maree, 2002:15) is verder van mening dat *the basis for the developmental approach to career education is that career aspirations are developmental in nature*. Hierdie siening verwys onder meer na die ontwikkelende aard van beroepsontwikkeling. Super (1980) en Sharf (1997) verwys ook na 'n beroep as rolle wat mense vertolk. Sharf is verder van mening dat hierdie rolle en die waarde wat daaraan geheg word, met verloop van tyd verander. Super (1980) verwys verder na 'n verskeidenheid teaters waarin 'n persoon optree, soos die gesin, werk, ontspanning, leeromgewing en die gemeenskap. Geen bepaalde rol kan in isolasie voortbestaan sonder om ander rolle te beïnvloed nie. Tydens die vertolking van hierdie rolle, hetsy in die gesin of in die gemeenskap, brei 'n persoon se selfkennis verder uit. Ervarings wat opgedoen word tydens die vertolking van verskillende rolle, dra tot die beroepsontwikkeling van 'n persoon by.

2.9.2.2 Rolmodelle en betekenisvolle ander

Vir die doel van hierdie studie word die unieke konteks van die eerstejaaronderwysstudent bestudeer en word daar veral op rolmodelle en betekenisvolle ander in die lewens van die adolessente gefokus. Rolmodelle en

---

² Verwys na 2.4.1.6; 2.4.1.7; en 2.4.1.8.

betekenisvolle ander word vanuit die konteks van die mikro- sowel as die makrosisteme bestudeer en sluit onder andere ouers, familielede, vriende en onderwysers in.

Hoyt (1984) voer aan dat ouers se waardes 'n invloed op die beroepswaardes van kinders het. Hoyt (1984) het verder bevind dat ouers 'n groter invloed op kinders uitoefen as die skool, portuurgroep en onderwysers. Grotevant en Cooper (1988), Palmer en Cochram (1988), Youniss en Smollar (1985:38) huldig die mening dat *adolescents have been shown to value parental influence and guidance in the area of career choice and vocational development*. Ouers kan dus 'n positiewe invloed op die beroepskeuse van adolessente uitoefen. Hierdie siening word verder deur Splete en Freeman-George (1985) uitgebrei in hul siening dat ouers se werksgeleenthede asook hul houding teenoor werk, opleidingsgeleenthede en finansiële hulpbronne 'n invloed op hul kinders se persoonlikhede en hul beroepskeuses het. Interpersoonlike verhoudings tussen gesinslede, ouers se houding ten opsigte van die arbeidsmark, sowel as die bereidwilligheid van die kind om 'n nie-tradisionele beroep te volg, word ook deur voorgenoemde faktore beïnvloed.

McConnell (1999) is van mening dat die kwaliteit van kommunikasie tussen ouers en adolessente nie net 'n invloed op die adolessent se selfkonsep het nie, maar ook op die adolessent se vermoë om besluite te neem. Besluitnemingsvermoë is veral noodsaaklik in die beroepsbesluitnemingsproses wat tot 'n beroepskeuse lei. Wolfe en Betz (2004:363) brei op hierdie siening uit en beweer dat daar 'n positiewe korrelasie tussen die mate van geborgenheid wat 'n adolessent by sy of haar ouers en die portuurgroep ervaar en toereikende beroepsbesluitneming en selfwerkzaamheid bestaan. Die belangrike rol wat ouers in hul betrokkenheid by die beroepsverkenning en die beroepsbesluite vertolk, kan nie genoeg benadruk word nie.

Die invloed van die gesin en vroeë ervarings in die gesinslewe dra by tot die beroepskeuse van die adolessent. Maree (2002:15) verwys na twee oriëntasies ten opsigte van beroepe, naamlik *either towards or not towards people. These orientations are related to early childhood experiences and to occupational choice*. Volgens Carter en Cook (1992) word beroepsgedrag deur die waarde wat 'n individu aan lewensrolle heg of sogenaamde *salience*, beïnvloed. Lease (2003) toon aan dat daar 'n positiewe

korrelasie tussen die gesinslewe, die graad van ambisie en die strewe na toonaangewende beroepe bestaan.

2.9.2.3 Omgewings- en kulturele faktore wat 'n invloed op beroepskeuses uitoefen

Roe (in Maree, 2002:15) is van mening dat mense se genetiese samestelling sowel as die omgewing waarin 'n persoon grootgeword het, 'n invloed op sy of haar beroepskeuse uitoefen. Vir die doel van hierdie studie sal daar onder meer gekyk word na die invloed van die sosiale konteks met verwysing na onder andere die invloed van plattelandse in teenstelling tot stedelike omgewings waarin die eerstejaaronderwysstudent hom- of haarself bevind.

Omgewingsfaktore kan egter nie in isolasie beskryf word nie en word deur verskeie kenners aan kulturele faktore gekoppel. Constantine en Erickson (1998) en Hartung (in Arthur & McMahon, 2005:206) bespreek die invloed van kultuur en omgewingsfaktore in die onderstaande stelling:

Although environment is the cornerstone in matching people with occupations, cultural influences have not been given sufficient attention in explanations about environmental forces that affect career development.

Arthur en McMahon (2005) voer aan dat huidige tendense al meer neig na die erkenning van die invloed van kultuur op beroepsontwikkeling. Hartung (2002) staaf hierdie teorie van Arthur en McMahon en voeg by dat verskeie teoretici kultuur definieer as veranderlikes in 'n persoon self asook in die identiteit van die kultuurgroep. Veranderlikes in 'n persoon self kan onder meer beskryf word as persoonlikheidseienskappe, belangstellings en vaardighede. Die outeurs beklemtoon verder die invloed van die omgewing en kultuur op 'n persoon se wyse van keuse-uitoefening.

Verskillende kulture huldig verskillende menings oor gesinne, geslagsrolle en werk-gesinsverhoudings. Carter en Cook (1992) is van mening dat die kultuur van 'n persoon ook sy of haar persepsies rakende beroepe beïnvloed. Hul bevestig dat 'n beroep in sommige kulture eerder 'n kollektiewe as 'n individuele betekenis het. Die implikasie

hiervan is dat persone dikwels op 'n beroep besluit wat eerder tot voordeel van die gemeenskap (kultuur) strek as wat dit 'n individuele voordeel vir die persoon inhou. Adollesente kom van verskillende kulturele agtergronde en daarom is dit van die uiterste belang om die kultuur in konteks te verstaan, veral wanneer daar na beroepskeuses van adollesente in die Suid-Afrikaanse konteks gekyk word.

2.9.2.4 Beroepsvolwassenheid

Super en Knasel (in Maree, 2002:160) beskou beroepsvolwassenheid as die periode wanneer die adollesent gereed is om 'n besluit rakende 'n beroep te neem nadat genoegsame beroeps- en selfkennis opgedoen is. Verskeie beroepsteoretici, onder andere Ginzburg (in Maree, 2002) beskou beroepsvolwassenheid as die kulminasiepunt van die beroepsontwikkelingsproses wat tot 'n beroepskeuse lei. Dit is egter nie maklik om kriteria te identifiseer wat nodig is vir die definiëring van beroepsvolwassenheid nie. Super, *et al.* (in Ochs & Roessler, 2004:225) beskou dit as belangrik dat beroepsvolwassenheid met persoonlike ontwikkeling (insluitende self- en beroepskennisontwikkeling) gepaardgaan. Laasgenoemde outeurs se stelling hieronder reflekteer die idee wat in die voorgenoemde model op bladsy 22 vervat is, dat beroepsverkenning die bereiking van beroepsvolwassenheid potensieel beïnvloed:

To reach career maturity, young people must develop adequate self-knowledge in relation to careers and acquire sufficient information on which to base career and educational decisions (Super, et al. 2004:225).

2.9.2.5 Die beroepsbesluitnemingsproses

McDaniel (in *Joint Commission of the National Career Development Association (NCDA)* en die *Association for Counsellor Education and Supervision (ACES)*, 2000) is van mening dat dit baie moeilik is om die konsep "beroepsbesluitnemingsproses" te definieer aangesien hierdie proses nie 'n eenmalige gebeurtenis is nie. Die beroepsbesluitnemingsproses geskied immers in 'n ewig-veranderende samelewing. Hierdie proses word beskou as 'n proses wat oor 'n tydperk geskied waartydens 'n persoon genoegsame selfkennis moet opdoen om besluite rakende 'n toekomstige beroep te kan neem. Hoewel die beroepsbesluitnemingsproses eerder op 'n fase fokus waartydens self- en beroepskennis opgedoen word, korreleer die vermoë om op 'n

toepaslike wyse beroepsbesluite te neem sterk positief met beroepsvolwassenheid wat verwys na die spesifieke fase waartydens 'n persoon genoegsame self- en beroepskennis opdoen wat 'n verantwoordelike beroepsbesluit fasiliteer.

Die *Joint Commission of the National Career Development Association* (NCDA) en die *Association for Counsellor Education and Supervision* (ACES) (2000) benadruk die feit dat die beroepskeuseproses in die 21ste eeu kompleks word en lê klem daarop dat postmoderne beroepsvoorligters toepaslik opgelei behoort te word om kliënte se beroepskeusevorming professioneel te bestuur. Bogenoemde dokument verwys egter nie na die ander makrofaktore wat beroepskeuse beïnvloed soos ekonomiese, kulturele en omgewingsfaktore in besonder nie. Die invloed van onder andere die samelewingsfaktore op die beroepsbesluitnemingsproses is onmiskenbaar³.

McDaniel (in NCD & ACES, 2000) is van mening dat daar onder andere na die *connectedness of life roles and tasks* verwys word. 'n Beroep kan nie net as 'n werk op sigself beskou word nie, maar dit verwys eerder na 'n geïntegreerde lewenswyse en daarom dui dit nie op 'n eenmalige proses nie.

Bandura, Barbarnelli, Caprara en Pastorelli (2001:187) beweer weer dat die proses van beroepskeuse net effektief kan wees indien keusemaking in oorleg met die nodige selfkennis geskied.

Chen (2003) is ook van mening dat die beroepsbesluitnemingsproses deur sowel situasies as persone soos ouers, onderwysers en die portuurgroep beïnvloed word.

Chen (2003:203) verwoord sy mening soos volg:

Career development is viewed as a complex, dynamic, and ever-evolving process. Central to the process is the contextual meaning-making experience that reflects the person's subjective interpretation of situations and events, as well as the particular contexts within which these situations and events occur.

Ochs en Roessler (2004) is van mening dat Super se Selfkonseptorie bevestig dat wanneer jong mense nie die take rondom beroepsontwikkeling en -verkenning toepaslik afgehandel het nie, beroepsvolwassenheid potensieel negatief beïnvloed word. Take wat met beroepsvolwassenheidswording gepaard gaan, soos die verwerwing van

---

³ Verwys na 2.9.2.6 ii. Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie

vaardighede om in die 21ste eeu beroepseise toepaslik te hanteer, sal potensieel nie met die nodige kennis, begrip en verantwoordelikheid gepaard gaan nie. Herr (in Ochs & Roessler, 2004) bevestig dat daar 'n positiewe korrelasie tussen onafgehandelde beroepsverkenningstake en onverantwoordelike⁴ en onverantwoordbare⁵ beroepsbesluitneming bestaan. Herr impliseer dat onafgehandelde beroepsverkenningstake die oorgaan na 'n volgende fase in die beroepsbesluitnemingsproses bemoeilik.

Vervolgens word enkele beroepsontwikkelingsteorieë uitgelig en bespreek.

2.9.2.6 Beroepsontwikkelingsteorieë

i. Inleiding

Verskeie kenners huldig verskillende menings oor die oorsprong van beroepsontwikkelingsteorieë. Sharf (1997) is van mening dat beroepsontwikkelingsteorieë uit persoonlikheidsteorieë spruit en poog om die interafhanklikheid van die persoonlikheid en gedrag van werk en beroepe te verduidelik. Gelatt (in Mkhize & Frizelle, 2000:6) beweer dat beroepsontwikkelingsteorieë op sekere veronderstellings berus, naamlik:

about what constitutes reality, including the moral perceptions or visions of what it means to be a person (i.e. prescriptions of the 21st century, the world is no longer predictable), and the social life in general is characterised by rapid changes, ambiguities and uncertainties (i.e. narratives are no longer stable).

Konstrukte soos die self en identiteit kan nie uit die oog gelaat word wanneer daar na beroepsteorieë verwys word nie, volgens Bregman en Killen (1999). Die invloed van die omgewing sowel as ander betekenisvolle persone op die identiteitsformasie van die adolessent behoort benadruk te word.

---

⁴ Volgens Maree (1986:5-8) impliseer 'n **verantwoordelike** keuse 'n antwoord op aangesprokenheid en geroepenheid vanuit die Transedente soos verneem deur die gewete.

⁵ Volgens Maree (2005b) dui 'n **verantwoordbare** keuse op 'n antwoord op 'n appél wat gerig word deur die psigo-somaties-sosiale komponente van die persoonstruktuur, te wete 'n appél tot verwerkliking.

ii. Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie

Die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie (Krumboltz, 1981) bied 'n nuttige raamwerk wat bevindinge oor beroepsbesluite bespreek. Dit is veral waardevol wanneer daar na selfkennis en die invloed daarvan op beroepskeuse verwys word, sowel as die invloed van ander op 'n individu se beroepskeuse. Volgens Kerka (1998) identifiseer die Sosiale Kognitiewe Teorie verbande tussen die interaksie van persoonseenskappe, eksterne omgewingsfaktore sowel as gedrag in die beroepsbesluitnemingsproses. Hoewel die ekosistemiese benadering nie hier bespreek word nie, kan die belangrikheid en die ooreenkoms met die Sosiale Kognitiewe Teorie, asook die Sosiale Sielkunde –teorieë en die Bemagtigingsielkundige benaderings nooit misken word nie.

Hoewel die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie die verband tussen persoonseenskappe en die omgewing beklemtoon, veral met verwysing na beroepskeuse, toon Stitt-Gohdes in (Kerka, 1998) aan dat 'n persoon se selfwerkzaamheid sy of haar gedrag beïnvloed en potensieel impakteer op sy of haar bereiking van persoonlike doelwitte op grond van 'n persoon se selfwerkzaamheid. Farmer (1997) noem verder dat sekere individue dit moontlik vind om bo hulle omstandighede uit te styg. Farmer (1997:21) stel dit soos volg:

The fact that some individuals have been able to persist and achieve in a nonsupportive environment is in some cases attributable to their high self-efficacy expectations.

Die belangrikheid van 'n persoon se deelname aan die beroepsontwikkelingsproses word soos volg deur Bandura, Barbarnelli, Caprara en Pastorelli (2001:187) uitgelig: *In the social-cognitive theory, people are self-organizing, proactive and self-regulating agents of their psychosocial development.* Die erns van die betrokkenheid van die individu by die beroepsbesluitnemingsproses word weer deur Betz, sowel as Lent, Brown en Hackett (in Chen, 2003:203) ondersteun:

Social Cognitive perspectives consider persons as self-conscious agents who strive for career attainment by examining outcome expectations, establish personal goals, and possessing and exercising self-efficacy.

Quimby (2004:326) is van mening dat die *multifaceted nature* van beroepsontwikkeling dit genoodsaak het om die kontekstuele faktore in aanmerking te neem veral wanneer

daar ten aansien van beroepsbesluitneming betoog word. Bandura (in Maples & Luzzo, 2005) beskou selfwerkzaamheid as daardie geloof wat 'n persoon in sy of haar vermoëns het om 'n spesifieke taak suksesvol te voltooi. Betz (2001) bevestig hierdie siening en voeg by dat selfwerkzaamheid nie net die keuse van gedrag beïnvloed nie, maar dat dit ook 'n invloed op 'n persoon se hantering van hindernisse het. Bandura (1999, 2000) het bevind dat daar 'n direkte verband tussen kontekstuele veranderlikes (byvoorbeeld hindernisse en ondersteuning) en selfwerkzaamheid is. Hindernisse werk potensieel negatief in op persone se selfwerkzaamheid terwyl die beleving van 'n ondersteunende omgewing weer potensieel positief impakteer op persone se selfwerkzaamheid. Hindernisse in die Suid-Afrikaanse konteks kan grootliks toegeskryf word aan die Apartheidsregime wat beperkinge op die ontwikkeling en geleentheid van die meerderheid Suid-Afrikaners geplaas het, sowel as die HIV en VIGS-pandemie, armoede en ander problematiese sosiale verskynsels.

iii. Strukturele benadering tot beroepskeuse

Parsons (1990) beskou beroepskeuse as 'n sintese van persoons- en beroepsontleding. Hy het drie faktore uitgestippel wat by die keuse van 'n beroep belangrik is, naamlik:

- Die verkryging van selfkennis ten opsigte van houdings, vermoëns, belangstellings, aanlegte, aspirasies, asook ten opsigte van sy of haar bates en tekortkomings en moontlike redes daarvoor.
- Die verkryging van kennis ten opsigte van die vereistes wat verskillende beroepsrigtings stel vir die suksesvolle beoefening daarvan.
- Die besinning oor en integrering van hierdie twee stelle inligting.

Jacobs, Van Jaarsveld en Von Mollendorf (1988:26) toon aan dat daar 'n onderliggende verband tussen die beginsels van Super en Ginzburg en die beginsels van die strukturele benadering is. Die ooreenkoms kan beskryf word as die siening dat persone oor voldoende selfkennis en voldoende kennis van die wêreld-van-werk moet beskik alvorens 'n "goeie" beroepskeuse gemaak kan word.

iv. Super se selfkonseptorie

Super se teorie is reeds deur talle kenners ontleed. Vir die doel van hierdie studie kyk ek veral na die samevatting van Maree (2002:16), waarin die volgende beklemtoon word:

- Mense verskil onderling ten opsigte van hul persoonlikhede en selfkonsepte. Op grond hiervan is hulle dus aangelê om 'n aantal beroepe te kan beoefen.
- Elke beroep vereis 'n spesifieke konfigurasie van persoonlikheidseienskappe.
- Beroepsvoorkeure, aanlegte en selfkonsepte is geneig om in die laat-adolessensie konstant te bly, hoewel dit voor hierdie fase konstant verander.
- Beroepskeuse en -aanpassing is 'n voortdurende proses wat onder meer die volgende insluit: groei, verkenning, vaslegging, instandhouding en aftakeling.
- Beroepspatrone word onder meer deur a) die konfigurasie van persoonlikheidseienskappe, b) geleentheid en c) beroepsvolwassenheid medebepaal.
- Beroepsvolwassenheid sluit die konfigurasie van die fisiese, sielkundige en sosiale trekke in. Verder sluit dit ook die mate waarin 'n persoon in staat was om aan die vereistes van vroeëre fases van beroepsontwikkeling te voldoen, in.
- Die fasilitering van volwassenheid, vaardighede, belangstellings en die selfkonsep, wat in fases ontwikkel, kan geoptimaliseer word.
- Die beroepsontwikkelingsproses bestaan uit die ontwikkeling en implementering van beroepsverwante selfkonsepte.
- Die mate waarin 'n persoon se persoonlikheidseienskappe (insluitend vaardighede, behoeftes, waardes, belangstellings en selfkonsep) gerealiseer word, beïnvloed sy/haar beroepstevredenheid asook tevredenheid oor die algemeen.
- 'n Persoon se selfkonsep beïnvloed die mate waarin hy/sy beroepstevredenheid ervaar.
- 'n Persoon se beroep bied aan hom/haar fokus ten opsigte van die organisering en integrasie van die persoonlikheid.

Vervolgens word die samevatting gebied.

2.10 SAMEVATTING

Verskeie kenners spreek hul menings uit oor die beperkte hoeveelheid beroepsontwikkelingsnavorsing in Suid-Afrika, ook spesifiek in die veld van onderwys as beroep. Hierdie stelling word deur Akhurst en Mkhize, Naicker, Stead en Watson (in Mkhize & Frizelle, 2000:2) bevestig deur die volgende: *Recently, there has been a growing awareness of the limited scope of career development research in South Africa.*

In die onderhawige hoofstuk word gefokus op etlike moontlike redes vir onderwyseraanbod en -voorsieningswanbalans. Vanuit verskillende beroepsteorieë, onder andere die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie, word die beroepsbesluitnemingsproses in-diepte bespreek as moontlike teoretiese begronding vir redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit. Die invloed van rolmodelle, onder meer ouers, onderwysers en die portuurgroep op die beroepskeusemaking van eerstejaaronderwysstudente word ook aan die hand van beskikbare literatuur ondersoek.

HOOFSTUK 3

NAVORSINGSONTWERP

3.1 INLEIDENDE ORIËTERING

In Hoofstuk 1 is 'n algemene oriëntasie ten opsigte van die navorsingsontwerp gegee. Die wanbalans tussen onderwyseraanvraag en -aanbod, soos in Hoofstuk 2 uiteengesit, noodsaak navorsing in terme van redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit. Moontlike faktore wat hulle inspireer om onderwys as beroep te volg, word ondersoek om lig op hierdie onderwerp te werp. Hoofstuk 3 bied aan die leser 'n oorsig van die navorsingsontwerp sowel as die navorsingsverloop soos dit in die studie uitgevoer is. Die paradigma waaruit die studie onderneem is, word aan die leser beskryf aan die hand van die bepaalde wyses en perspektiewe waaruit die navorsingsontwerp uitgevoer is. 'n Opname-ontwerp vanuit die kwantitatiewe benadering is op die spesifieke studie van toepassing gemaak. Die data-insameling sowel as -analise van die betrokke studie word bespreek. Die navorsingsontwerp word vanuit 'n bepaalde paradigma beskou en daarom is dit belangrik om die paradigmatiese perspektief as vertrekpunt te bespreek.

3.2 PARADIGMATIESE PERSPEKTIEF

Paradigmas word deur Durrheim (2002) beskou as ontologiese, epistemologiese en metodologiese aannames wat as interafhanklike eenhede funksioneer.

Cohen, Manion en Morrison (2002:3) stel voor dat

the following three lenses through which we examine research are: ontological assumptions (which give rise to), epistemological assumptions (which give rise to), and methodological considerations (which in turn give rise to issues on instrumentation and data collection).

Vir die doel van hierdie studie poog ek om die subjektiewe wêreld van die menslike ervarings, perspektiewe en gevoelens ten opsigte van onderwys as beroepskeuse te ondersoek. Ek sal hierdie fenomeen vanuit die positivistiese paradigma verken wat deur

die interpretevistiese paradigma gekomplementeer word. Vir die doel van die onderhawige studie gaan ek van die veronderstelling uit dat wette geld, maar dat ek empaties by ervarings en persepsies betrokke is. Derhalwe is 'n mate van intersubjektiviteit teenwoordig. Ek sal dus vanuit die positivistiese sowel as die interpretevistiese benadering werk wat deur 'n kwantitatiewe data-insamelingontwerp aangevul word.

'n Paradigma bestaan volgens Denzin en Lincoln (1998:200) uit vier konsepte, naamlik:

- Etiek (morele optrede van die navorser)
- Epistemologie (kennisleer of hoe die wêreld geken word)
- Ontologie (wesensleer of kenmerke van die realiteit en die mens-in-wêreld)
- Metodologie (data-insamelingsplan of die geskikte manier om kennis uit die wêreld te ontdek)

Vanuit die positivistiese en die interpretevistiese paradigmas word daar op verskillende wyses na die instrumentele oorwegings en data-insameling gekyk. Vervolgens word ontologiese, epistemologiese en metodologiese aannames aan die hand van die positivistiese en interpretevistiese paradigmas bespreek.

3.3 AANNAMES VANUIT DIE POSITIVISTIESE EN INTERPRETEVISTIESE PARADIGMAS

TABEL 3.1: Positivistiese en interpretevistiese paradigmas

	Positivistiese benadering	Interpretevistiese benadering
Ontologiese aannames Ten opsigte van die ontologiese aanname is die volgende aanhaling moontlik toepaslik: <i>People have been long concerned to come to grips with their environment and to understand the nature of the phenomena it presents to their senses</i> (Cohen, et al. 2002:3).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stabiele eksterne realiteit 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Interne realiteit van subjektiewe ervarings
Epistemologiese aannames Epistemologiese aannames kan gesien word as <i>sets of meanings which people use to make sense of their world and behaviour within it</i> (Cohen, et al. 2002:9).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Objektief ▪ Gedistansieerde observeerder 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Empaties ▪ Intersubjektiewe observeerder
Metodologiese aannames Metodologie verwys na hoe die navorser prakties te werk sal gaan om dit te bestudeer wat hy of sy wil bewys, Terre Blanche en Durrheim (2002:6).	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Eksperimenteel ▪ Kwantitatief ▪ Toetsing van hipotese 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Interaktief ▪ Interpretatief ▪ Kwalitatief

Tabel aangepas uit Terre Blanche en Durrheim (2002:6).

3.3.1 Positivistiese benadering

Neuman (2000) is van mening dat die positivistiese benadering sosiale wetenskappe as 'n georganiseerde metode beskou wat deduktiewe logika met die empiriese observasies van individuele gedrag kombineer. Terre Blanche en Durrheim (2002) beweer dat wanneer 'n navorser glo dat dit wat bestudeer word, uit 'n stabiele, onveranderde realiteit bestaan, daar die neiging bestaan om vanuit die objektiewe epistemologie te werk. Die positivistiese benadering handel oor die akkurate beskrywings van die reëls. Die metodologie wat gebruik sal word, sal op kontrole en manipulering van die werklikheid berus.

Creswell (in Fouché & Delport, 2002:79) spreek hom soos volg uit oor kwantitatiewe navorsing:

A quantitative study may therefore be defined as an inquiry into a social or human problem, based on testing a theory composed of variables, measured with numbers and analysed with statistical procedures in order to determine whether the predictive generalisations of theory hold true.

3.3.2 Interpretivistiese benadering

Terre Blanche en Durrheim (2002) beweer verder dat wanneer navorsers realiteit bestudeer, subjektiewe ervarings van die eksterne omgewing daartoe lei dat 'n intersubjektiewe of interaksionele epistemologiese benadering gevolg word. Die doelstelling van die interpretivistiese benadering berus op die aanname dat sosiale interaksie deur subjektiewe motivering en betekenis onderlê word. Navorsingsmetodes sal berus op kwalitatiewe navorsing wat onderhoude of observasies van deelnemers insluit.

Fouché en Delport (2002:79) huldig die volgende mening in hierdie verband :

The qualitative approach stems from an antipositivistic, interpretative approach, is idiographic and thus holistic in nature, and aims mainly to understand social life and the meaning that people attach to everyday life.

Tydens die eerste fase van die studie sal ek vanuit 'n positivistiese benadering te werk gaan. Ek sal van 'n navorsingsvraelys gebruik maak maar die vraelys sal 'n kwalitatiewe komponent insluit. My interpretivistiese benadering word gerugsteun deur McMillan en Schumacher (2001:396) wat glo dat realiteit geskep word deur individue of groepe wat betekenis aan spesifieke entiteite soos gebeure, prosesse of objekte heg. Mense konstrueer hierdie realiteite om sin te maak van gebeure en daarom betekenis te gee. Hulle herorganiseer konstrukte as standpunte, persepsies en geloofsteme. Aksies, denke en gevoelens word deur mense se persepsies gerig. Van hierdie konstrukte sal in die kwalitatiewe komponent van die vraelys ondersoek word. Vervolgens word die navorsingsontwerp bespreek.

3.4 NAVORSINGSONTWERP

3.4.1 Inleiding

Volgens Yin (1989:27) *is a research design the logic that links data to be collected to the initial questions of the study.* Bless en Higson-Smith in (Fouché & De Vos, 2002:138) verwys na die term "navorsingsontwerp" as 'n plan of program. McMillan en Schumacher (2001:34) beweer dat 'n navorsingsontwerp in die geval van kwantitatiewe navorsing gewoonlik so beplan word dat *information about a large number of people*

(the population) can be inferred from the responses obtained from a smaller group of subjects (the sample). In die onderhawige studie sal die 2004-eerstejaaronderwysstudente, verbonde aan die Universiteit van Pretoria as steekproef dien. Vervolgens word belangrike elemente van 'n nie-eksperimentele navorsingsontwerp bespreek.

3.4.2 Nie-eksperimentele ontwerp

3.4.2.1 Inleiding

Edwards (2003) is van mening dat die doel van 'n nie-eksperimentele navorsingsontwerp is om 'n verskynsel te beskryf. Edwards (2003:2) huldig verder die volgende mening oor 'n nie-eksperimentele navorsingsontwerp:

This type of research does not involve using experimentation to get data, but rather careful observation and description of phenomena, often through survey. It is considered to be quantitative, because the results are organized and presented systematically, usually in the form of statistics.

Edwards se siening rakende 'n **nie-eksperimentele ontwerp** word deur McMillan en Schumacher (2001:33) in die volgende stelling ondersteun:

Nonexperimental modes of inquiry describe something that has occurred or examine relationships between things without any direct manipulation of conditions that are experienced.

Ek het besluit om van 'n nie-eksperimentele ontwerp gebruik te maak aangesien hierdie tipe ontwerp die verskynsel aan die hand van sistematiese en georganiseerde prosedures ondersoek, soos deur Edwards in die bostaande aanhaling aanbeveel. Vir die doel van die studie sal die ervarings, persepsies, sienings en gevoelens van eerstejaaronderwysstudente op 'n holistiese en geïntegreerde wyse bestudeer word, soos deur McMillan en Schumacher voorgestel word.

3.4.2.2 Opname-ontwerp as nie-eksperimentele ontwerp

Die doel van 'n opname-ontwerp, volgens Creswell (2003:15) kan beskou word as die veralgemening vanaf die steekproef na die algemene populasie *so that inferences can be made about some characteristics, attitudes, or behaviour of this population.*

Die volgende tabel illustreer moontlike voordele en beperkings ten opsigte van opname-ontwerp.

TABEL 3.2: Voordele en beperkings ten opsigte van opname-ontwerp soos in groepe uitgevoer

Voordele	Beperkings
Koste-effektief	Onpersoonlik
Tydsbesparing	Subjektief
Homogene instruksies	Fasiliteit benodig
Geleentheid om studie aan deelnemers te verduidelik	Fokusgroep (teikengroep) georiënteerd
Gekontroleerde navorsingsituasie	Beperkings in in-diepte ondersoek aangesien gedeeltelike dekking deur vraelyste gekenmerk word.
Meer betroubaar as onderhoude as gevolg van anonimiteit. Dit moedig eerlikheid aan.	

Tabel aangepas uit Maree, *et al.* (1997).

Creswell (2003) huldig die mening dat die voordeel van 'n opname-ontwerp onder andere die ekonomiese aard van die uitvoering van navorsing en die relatiewe vinnige beskikbaarheid van die resultate is. McMillan en Schumacher (2001:39) beskou verdere voordele van die ontwerp-opname as: tyd- en koste-effektiwiteit; vergemakliking van administrasie; verhoogde graad van deelname van respondente aan die studie; en die veralgemening van resultate na soortgelyke subjekte. Voorgenoemde faktore het bygedra tot die keuse van 'n ontwerp-opname vir hierdie studie.

Geen ontwerp kan volledig bespreek word as daar nie ook na die beperkings van die sodanige ontwerp verwys word nie. Ek het in die studie hierdie beperking omseil deur spesifiek te fokus op moontlike faktore wat eerstejaaronderwysstudente beïnvloed om onderwys as beroep te kies. In die onderhawige studie word die bevindinge slegs op 2004-eerstejaaronderwysstudente verbonde aan die Universiteit van Pretoria van toepassing gemaak. Ek is deeglik bewus van beperkings in die resultate en sal alle

moontlike voorsorg tref om nie te veralgemeen na situasies wat anders as die spesifieke studie is nie. Ek het doelbewus 'n kwalitatiewe komponent in die Eerstejaaronderwysvraelys ingebou om die beperking ten opsigte van in-diepte dekking van die verskynsel in aanmerking te neem.

3.5 NAVORSINGSGESITUEERDHEID

Vanweë die praktiese oorwegings is die Universiteit van Pretoria as opleidingsinstansie afgebaken tot 'n bereikbare populasie. Vir die doel van die onderhawige studie, wat spesifiek handel oor eerstejaaronderwysstudente, is daar besluit om die navorsing op die Groenkloofkampus (Fakulteit Opvoedkunde) van die Universiteit van Pretoria tydens die eerstejaaronteringsprogram uit te voer. Die kampus bied 'n veilige milieu waarin die eerstejaaronderwysstudente gemaklik behoort te voel. Ek was ten tye van die uitvoering van die navorsing deurentyd bewus van die respondente se veiligheid en dat hulle gemaklik was.

Vervolgens word die steekproefneming bespreek.

3.5 STEEKPROEFNEMING

Fowler (in Creswell, 2003:156) huldig die volgende mening oor steekproewe:

Stratification means the specific characteristics of individuals (e.g. both females and males) are represented in the sample and the sample reflects the true proportion of individuals with certain characteristics of the population.

Delport (2002:199) sluit by hierdie siening aan en beskou steekproefneming as *a subset of measurements drawn from a population in which we are interested*. McMillan en Schumacher (2001:169) voer aan dat die populasie van 'n navorsingsprojek saamgestel word uit 'n groep elemente of gevalle, bestaande uit individue, objekte of gebeurtenisse waaroor spesifieke eienskappe beskik en waarvan 'n steekproef getrek word. Vir die doel van hierdie studie is daar spesifieke eienskappe waaroor die eerstejaaronderwysstudente beskik, onder andere hul beroepsrigting, registrasie aan die Universiteit van Pretoria en die Fakulteit Opvoedkunde en ook die feit dat hulle eerstejaars in Opvoedkunde is.

Die doel van steekproefneming word deur Reid en Smith (in Delport, 2002:199) uiteengesit in die volgende uittreksel, naamlik dat 'n steekproefneming uitvoerbaarheid van navorsing vergemaklik, aangesien dit bykans onmoontlik is om 'n hele populasie by 'n navorsingsprojek te betrek. 'n Verdere voordeel word deur hulle beskryf as *with a sample time, money and effort can be concentrated to produce better-quality research, better instruments, more in-depth information.*

Aanvanklik is die steekproef van hierdie studie as 'n doelsteekproef (geriefsteekproef of *convenience sampling*) beskou. Sommige kenners, soos onder andere Neill (2001) meen dat die respondente in 'n doelsteekproef in die meeste gevalle nie werklik verteenwoordigend van die populasie is nie. Na gesprekke met verskeie statistici het ek dus besluit om eerder te verwys na 'n trossteekproef of *cluster sampling* aangesien die respondente geselekteer word op grond van verskeie vereistes (*characteristics*). McMillan en Schumacher (2001:173) beskou trossteekproefneming as

the researcher identifies convenient, naturally occurring group units, such as neighborhoods, schools, districts, or regions, not individual subjects and then randomly selects some of these units for the study.

In my studie word daar spesifiek na 2004 se eerstejaaronderwysstudente verbonde aan die Universiteit van Pretoria verwys.

Cohen, *et al.* (2002:129) verwys na die belangrikheid in die seleksie van die grootte van 'n steekproef en huldig die volgende mening daarvoor: *A too big or too small sample can easily distort the data, and indeed, in the case of a very small sample, prohibit statistical analysis.* Ek het op hierdie stelling ag geslaan en op 'n steekproefgrootte van om en by 440 besluit om te verhoed dat statistiese analise deur 'n te klein steekproef belemmer word.

Die kwantitatiewe data-insamelingsplan word vervolgens bespreek.

3.7 KWANTITATIEWE DATA-INSAMELINGSPLAN

3.7.1 Inleiding

McMillan en Schumacher (2001) beskou vraelyste of onderhoude as die data-insamelingsmetodes wat tydens opname-ontwerp gebruik word. Ek het van kwantitatiewe data-insamelingstrategieë, naamlik vraelysimplementering gebruik gemaak, wat deur 'n kwalitatiewe komponent aangevul word ten einde diepte-besonderhede uit die bevindings te verkry, soos Swanson en Holton (1997:93) aanbeveel.

3.7.2 Kwantitatiewe tegniek: Vraelyste

3.7.2.1 Inleiding

Delport (in De Vos, 2002:121) beskou vraelyste as *a set of questions on a form which is completed by the respondent in respect of a research project*. Delport (in De Vos, 2002) beskou vraelyste verder as dié instrument wat die meeste in data-insameling gebruik word, hoofsaaklik omdat vraelysinskakeling 'n relatief goedkoop proses is. Walker (1985:91) bespreek die voordele van vraelyste in die volgende stelling:

A questionnaire offers considerable advantages in administration - it presents an even stimulus, partially to large numbers of people simultaneously, and provides the investigator with an easy (relatively easy) accumulation of data.

Hierdie voordele van vraelyste, soos deur Walker (1985) uiteengesit, kan 'n moontlike verklaring bied vir die populariteit van die gebruikmaking van vraelyste in navorsing. 'n Uiteensetting van die ontwikkelingsproses van die vraelyste volg.

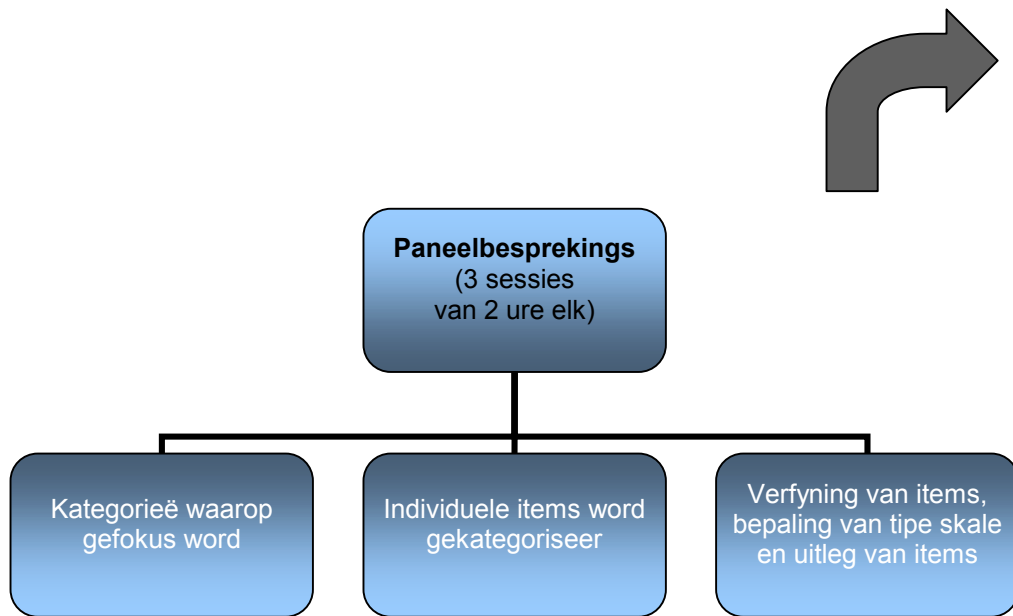
3.7.2.2 Vraelysontwikkeling

Wolf (1990:375) huldig die volgende drie aannames ten opsigte van die gebruik van 'n vraelys:

- Dat die respondente die vrae of items vervat in die vraelyste self kan lees en verstaan;
- dat die vrae of items deur die respondente beantwoord kan word;
- dat die respondente gewillig is om die vrae of items eerlik en korrek te beantwoord.

Die voorgenoemde aannames het my in die proses van vraelysontwikkeling en -implementering gerig.

McMillan en Schumacher (2001:28) stel 'n aantal stappe in die ontwerp van vraelyste voor, naamlik *justification, defining objects, writing questions, types of items regarding format and scales, item format, gneral format and pilot study*. Tydens die proses van vraelysontwerp het ek hierdie stappe uitgevoer. Die vraelysontwikkelingsproses word in Figuur 3.1 uiteengesit:

FIGUUR 3.1
 UITEENSETTING VAN DIE
 ONTWIKKELING VAN VRAELYSTE

’n Paneel van deskundiges se hulp is ingeroep waartydens fokuspunte vir die betrokke studie geïdentifiseer is. Die paneel het verskeie kategorieë voorgestel, waarvolgens die vraelys ontwikkel is. Die paneel het twee komponente, naamlik ’n kwantitatiewe en ’n kwalitatiewe gedeelte vir die vraelys voorgestel⁶. Die kwantitatiewe komponente van die vraelys beslaan Afdelings A tot J. Hierdie afdelings bestaan uit geslote vrae en daar verskyn verskillende skale, na aanleiding van die tipe vrae wat gebruik is.

Die kwalitatiewe komponent van die Eerstejaaronderwysvraelys word in Afdeling K verteenwoordig⁷. Hierdie afdeling bestaan uit oopvrae. Aangesien die kwalitatiewe komponent van die vraelys oor persepsies van respondente handel, is hierdie gedeelte aan die einde van die vraelys geplaas, soos Cohen, *et al.* (2002:26) aanbeveel aangesien hierdie gedeelte van die vraelys meer sensitiewe antwoorde behels. In die kwalitatiewe komponent van die vraelys word daar onder meer tussen positiewe en negatiewe persepsies onderskei wat eerstejaaronderwysstudente rakende onderwys as beroep huldig.

Individuele items is onder verskeie hoofkategorieë gekategoriseer. Die items is verfyn om die essensie van elke item na vore te bring. Daar is tydens hierdie fase ook op die tipes vrae en skale van elke kategorie gefokus. McMillan en Schumacher (2001:261) verwys na ’n skaal as a *series of gradations, levels, or values that describe various degrees of something*. Hul moedig die gebruik van skale aan aangesien *many of our beliefs and opinions are thought of in terms of gradations*.

Skale wat gebruik is, sluit onder andere in: Nominale, Ordinale en Likert-skale. Nominale skale verwys na geslag, ouderdom en huistaal. Ordinale skale in terme van hierdie vraelys verwys na items wat handel oor moontlike redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit het. McMillan en Schumacher (2001:262) sê die volgende oor die moontlike voordele verbonde aan die gebruik van likertskale: *Likert-type scales provide great flexibility since the descriptors on the scale can vary to fit the nature of the question or statement*. Likert-skale⁸ se aanpasbaarheid word as ’n bate beskou en daarom is daar besluit om dit te

---

⁶ Sien Addendum 1 – Vraelys: Afdelings A - J

⁷ Sien Addendum 1 – Vraelys: Afdeling K

⁸ Sien Addendum 1 – Vraelys: Afdelings B,C,D,E, F en I

implementeer. 'n Beperking ten opsigte van die Likert-skaal is die feit dat daar 'n moontlikheid bestaan dat alle vrae dieselfde is, wat differensiasie bemoeilik.

Cohen, *et al.* (2002:252) verwys na rangorde-items in die volgende uittreksel:

The rank order question is akin to the multiple choice question in that it identifies options from which respondents can choose, yet it moves beyond multiple choice items in that it asks respondents to identify priorities. This enables a relative degree of preference, priority intensity etc. to be charted.

Die voordeel van hierdie tipe vraag is dat die respondent prioriteit identifiseer. Cohen, *et al.* (2002) is van mening dat respondente moontlik nie hul antwoorde kan differensieer nie wat tot nadeel van die studie kan wees en as moontlike beperking in die studie geïdentifiseer is.

Die items is in twee hoofkomponente, 11 kategorieë en 75 items ingedeel. McMillan en Schumacher (2001) bied die volgende riglyne ten opsigte van item-ontwikkeling, naamlik dat items duidelik, relevant en ondubbelsinnig behoort te wees. Hulle beskou kort, eenvoudige items verkieslik bo gekompliseerde items. Deurgaans is dus gepoog om items duidelik en ondubbelsinnig te stel.

Die hulp van 'n taalkundige is ingeroep waartydens die Afrikaanse vraelys taalversorg is. Die taalkundige het die vraelys uit Afrikaans in Engels vertaal. Die vraelys is na twee verskillende taalkundiges gestuur om seker te maak dat die vertaling geen invloed op die betekenis van die items kon uitoefen wat moontlik tydens die vertaling verlore kon gegaan het nie. Hierdie proses is twee keer herhaal om seker te maak dat die Afrikaanse en Engelse vraelyste ooreenstem. Veranderinge is aan beide vraelyste aangebring waarna die vraelys aan verskeie kenners getoon is. Veranderinge is aangebring waar nodig. Die vraelys is daarna weer uit Engels terugvertaal in Afrikaans ten einde inhoudsgeldigheid verder te fasiliteer.

Ek het 10 Afrikaans- en Engelssprekende respondente by die loodsstudie betrek. Polit, Beck en Hungler (2001:467) beskou loodsstudies as *a small scale version(s), or trial run(s), done in preparing for the major study.* Van Teijlingen en Hundley (2003) is van mening dat 'n loodsstudie soms as waarskuwing kan dien wanneer die navorsingsinstrument ontoepaslik of te gekompliseerd is. Die rede waarom ek 'n

loodsstudie uitgevoer het, is juis om te bepaal of die navorsingsinstrument toepassingswaarde in hierdie spesifieke studie het. Cohen, *et al.* (2002) beveel aan dat respondente wat aan die loodsstudie deelneem, nie aan die finale vraelys-inskakeling deelneem nie. Ek het op hierdie aanbeveling gelet en nie die respondente wat aan die loodsstudie deelgeneem het, by die implementering van die vraelys tydens die eerstejaaroriënteringsprogram betrek nie.

3.7.2.3 Vraelysimplementering

Groepgeadministreerde vraelyste wat deur die navorser ingeskakel word, word beskryf as situasies waar die navorser die vraelyste aan die respondente verskaf en tot die beskikbaarheid van die respondente is. Die navorser hanteer dus enige navrae of vrae wat die respondente mag hê. Delport (2002) waarsku egter teen die oorbetrokkenheid van die navorser aangesien dit die respondente se antwoorde in 'n mate kan beïnvloed. Dit kan die eksterne geldigheid van die resultate vanuit die studie negatief beïnvloed aangesien die respondente die sogenaamde eksperimenteerder-effek moontlik kan ervaar. Ek het ten tyde van die implementering van die vraelyste hierdie waarskuwing ter harte geneem en was bewus van die subjektiewe komponent wat ek moontlik tot die antwoorde van die respondente kon voeg.

Delport (2002) beveel verder aan dat wanneer daar van groepgeadministreerde vraelyste gebruik gemaak word, die respondente aan dieselfde stimuli blootgestel behoort te word. Ek het hierdie aanbeveling ter harte geneem en gepoog om die lesinglokale, waar die vraelysimplementering plaasgevind het, dieselfde te hou. Daar is gepoog om alle geskrewe inligting van die skryfbord af te vee en die respondente is nie aan enige ander media, anders as die vraelyste blootgestel nie.

Die dataverwerkingsproses word vervolgens bespreek.

3.8 DATAVERWERKINGSPROSEDURES

Figuur 3.2 dien as illustrasie vir die uiteensetting van die kwantitatiewe data asook die kwalitatiewe komponent van die vraelys wat die insameling, kodering, prosessering en saamvoeging behels, soos deur Creswell (2003) voorgestel word.

KWANTITATIEWE NAVORSINGSONTWERP

DATA INSAMELING

- Vraelys
- Kwalitatiewe- en kwantitatiewe komponente

Dataverwerkingsprosedures

+

Interpretasie van alle data
+
Bespreking van bevindings

FIGUUR 3.2
KWANTITATIEWE
NAVORSINGSONTWERP

3.8.1 Data-analise: Kwantitatiewe komponent van die vraelys

3.8.1.1 Hipoteses

Kerlinger (1986:91) beskryf 'n hipotese as *a conjectural statement of the relationship between two or more variables*. Volgens Maree, Prinsloo en Claassen (1997:45) stel hipoteses die verwantskap wat die navorser verwag om tussen veranderlikes of groepe veranderlikes te vind. Maree, *et al.* (1997) is verder van mening dat hipoteses egter versoenbaar met die huidige stand van kennis moet wees. Durrheim (2002:121) beskou hipoteses as *expectations of differences in relationships among variables or groups in the population*. 'n Uiteensetting van die hoofhipotese sowel as subhipoteses word gevolglik gebied.

Die **hoofhipotese** wat in die onderhawige studie ondersoek word, wentel om die moontlike redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit.

Die hoofhipotese vir die studie is die volgende:

Daar is 'n betekenisvolle verband tussen die invloed van 'n verskeidenheid faktore wat inspeel op die beroepskeuse van die 2004-eerstejaaronderwysstudente, verbonde aan die Universiteit van Pretoria en hulle keuse van onderwys as beroep.

Die hipoteses sentreer in die algemeen om die **verwantskappe tussen die verskeie faktore** wat eerstejaaronderwysstudente **beïnvloed** om **onderwys** as beroep te kies en die volgende **onafhanklike veranderlikes**:

- Die twee geslagsgroepe;
- die ouderdomsgroepe;
- die moedertaalgroepe;
- die sosiaal-ekonomiese status;
- die geografiese ligging (stedelik en platteland).

Die volgende statistiese prosedures is onder meer uitgevoer om die hipoteses te ondersoek:

- Faktorontleding;
- Itemontleding;
- Regressie-analise;
- t-toetse;
- Onafhanklike t-toetse;
- Pearson-korrelasiekoëffisiënt;
- Vertrouensintervalle;
- χ^2 -toets vir onafhanklikheid;
- Wilcoxon Rangsomtoets;
- Kruskal-Wallis-toets.

Sekondêre hipoteseformulering

Die nulhipoteses en alternatiewe subhipoteses word vervolgens geformuleer:

Eerste sekondêre hipotese

- H_{01} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geslag (manlik of vroulik) nie.
- H_{a1} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geslag (manlik of vroulik).

Tweede subhipotese

- H_{02} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en bo die ouderdom van 20 jaar) van die kinders nie.
- H_{a2} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en bo die ouderdom van 20 jaar) van die kinders.

Derde subhipotese

- H_{03} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en huistaal nie.

- H_{a3} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en huistaal.

Vierde subhipotese

- H_{04} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geografiese ligging (waar gematrikuleer is) nie.
- H_{a4} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geografiese ligging (waar gematrikuleer is).

Vyfde sekondêre hipotese

- H_{05} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en eerstejaaronderwysstudente se meriete-telling nie.
- H_{a5} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en eerstejaaronderwysstudente se meriete-telling.

Sesde sekondêre hipotese

- H_{06} : Daar bestaan geen verband tussen die rol wat ouers speel in die beroepskeuse van hulle kinders en die huistaal nie.
- H_{a6} : Daar bestaan 'n verband tussen die rol wat ouers speel in die beroepskeuse van hulle kinders en die huistaal.

Sewende sekondêre hipotese

- H_{07} : Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente nie.
- H_{a7} : Daar bestaan 'n verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente.

Agtste sekondêre hipotese

- H_{08} : Daar bestaan geen verband tussen die meriete-telling behaal en die rol wat die skoolhoof vertolk in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente nie.
- H_{a8} : Daar bestaan 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die rol wat die skoolhoof vertolk in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente.

Negende sekondêre hipotese

- H_{09} : Daar bestaan geen verband tussen die meriete-telling behaal en die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente nie.
- H_{a9} : Daar bestaan 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente.

Tiende sekondêre hipotese

- H_{010} : Daar bestaan geen verband tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudente en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse vertolk nie.
- H_{a10} : Daar bestaan 'n verband tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudente en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse vertolk.

Elfde sekondêre hipotese

- H_{011} : Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student nie.
- H_{a11} : Daar bestaan 'n verband tussen die rol wat die beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student.

Twaalfde sekundêre hipotese

- H₀₁₂: Daar bestaan geen verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk nie.
- H₀₁₂: Daar bestaan 'n verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk.

Dertiende sekundêre hipotese

- H₀₁₃: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaarstudente se geslag nie.
- H₀₁₃: Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaarstudente se geslag.

Veertiende sekundêre hipotese

- H₀₁₄: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaarstudente se geslag nie.
- H₀₁₄: Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaarstudente se geslag.

Vyftiende sekundêre hipotese

- H₀₁₅: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaarstudente se huistaal nie.
- H₀₁₅: Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaarstudente se huistaal.

Sestiende sekondêre hipotese

- H_{016} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die meriete-telling deur die eerstejaarstudente behaal nie.
- H_{016} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die meriete-telling deur die eerstejaarstudente behaal.

3.8.1.2 Veranderlikes

i. Afhanklike veranderlikes

Die afhanklike veranderlikes sluit die moontlike faktore in wat eerstejaaronderwysstudente beïnvloed het om onderwys as beroep te kies met besondere verwysing na die volgende:

- Persepsies wat van die onderwysberoep gehuldig word.
- Die invloed van verskeie rolspelers op die beroepskeuse.

ii. Onafhanklike veranderlikes

Die onafhanklike veranderlikes verwys na die groeperinge van die steekproef onderwysstudente wat deur die afhanklike veranderlikes soos in voorgenoemde paragraaf beïnvloed word en sluit onder andere die volgende in:

- geslag;
- moedertaal;
- ouderdom;
- geografiese ligging;
- meriete-telling (M-telling) en
- sosiaal-ekonomiese status van die gesinne.

3.8.1.3 Beskrywende statistiek

McMillan en Schumacher (2001:206) beskryf beskrywende statistiek as:

Descriptive statistics transform a set of numbers or observations into indices that describe or characterize the data. Descriptive statistics (sometimes referred to as summary statistics) are thus used to summarize, organize, and reduce large numbers of observations. Usually the reduction results in a few numbers, derived from mathematical formulas to represent all observations in each group of interest.

Beskrywende statistiek verwys dus na die beskrywing van die verspreiding van die veranderlikes rakende 'n spesifieke onderwerp en sluit onder meer die volgende in:

- Enkel- en tweerigtingfrekwensies ten opsigte van die respondente se menings op die Eerstejaaronderwysvraelys.
- Grafiese voorstellings van die resultate.

Die beskrywende statistiek word gevolg deur die inferensiële statistiek wat vervolgens bespreek word.

3.8.1.4 Inferensiële statistiek

McMillan en Schumacher (2001:207) verwys na inferensiële statistiek as:

used to make inferences or predictions about the similarity of a sample to the population from which the sample is drawn. Since many research questions require the estimation of population characteristics from an available sample of subject of subjects or behaviour, inferential statistics are commonly used in reporting results.

Die doel van inferensiële statistiese tegnieke is om onder andere vas te stel hoe beduidend die verskille ten opsigte van die impak van die afhanklike veranderlikes op die onafhanklike veranderlikes is, soos in die voorgenoemde paragrawe uiteengesit.

Elk van die metodes gebruik in hierdie studie word volledig onder die afdeling Betroubaarheid en Geldigheid van Vraelyste bespreek om die doel daarvan soos van toepassing op hierdie ondersoek toe te lig⁹.

3.8.2 Data-analise van die kwalitatiewe komponent van die Eerstejaaronderwysvraelys

3.8.2.1 Inleiding

Die data-analise en -kodering is deur 'n eksterne kodeerder geverifieer om groter objektiwiteit te bewerkstellig. Die proses is met kollegas (Me. A. Biagioni en Me. G. Prins) sowel as my studieleier bespreek in 'n verdere poging tot die fasilitering van vertroubaarheid. Verskeie inligtingsbronne is gebruik in 'n bydraende poging tot die fasilitering van die vertroubaarheid van die navorsing.

3.8.2.2 Data-analiseproses

i. Ontwerp van 'n klassifikasiesisteen

McMillan en Schumacher (2001:467) sê die volgende in verband met die kodering van onderwerpe en kategorieë: Navorsers wend gewoonlik vyf bronne aan ten einde klassifikasiesisteme te ontwerp aan die hand waarvan data georganiseer kan word, te wete:

- die navorsingsvraag, voorsiene probleme, asook subvrae;
- die navorsingsinstrument (bv. die onderhoudriglyne);
- temas, konsepte of kategorieë wat voorheen deur ander navorsers gebruik is;
- die navorser se voorafkennis; en
- die data self.

Die eerste vier bronne bevat hoofsaaklik voorafbepaalde kategorieë, terwyl die laaste bron gebruik word om nuwe onderwerpe te genereer wat dan weer deel word van abstrakte kategorieë (ek het slegs laasgenoemde bron gebruik).

---

⁹ Verwys na 3.9.3 vir 'n volledige uiteensetting van hierdie komponente.

ii. Data-organisering

Ek het veral by McMillan en Schumacher (2001:468) se wyse van data-organisering aangesluit. Hierdie twee navorsers beskryf die data-organiseringsproses soos volg (ek verduidelik kortliks hoe ek te werk gegaan het):

Stap 1: Kry 'n geheelbeeld. Ek het eers al die beskikbare data noukeurig bestudeer. Idees wat verkry is vanaf die data, is neergeskryf.

Stap 2: Die generering van temas. Ek het onderwerpe vanuit die data saamgestel. Onderwerpe is geïdentifiseer, deur onder meer te vra: Waaroor handel die data?

Stap 3: Vergelyking van die onderwerpe om duplisering te voorkom. Ek het die onderwerpe gelys en met mekaar vergelyk. Die doel hiervan was om duplisering te voorkom en om die onderwerpe in voorlopige volgorde van belangrikheid te rangskik.

Stap 4: Die toetslopie met die voorlopige klassifikasiesistiem. Ek het die onderwerpe gekodeer ('n kode is bloot 'n afkorting vir 'n onderwerp, McMillan & Schumacher, 2001) en op die proef gestel. Hiermee het ek gepoog om die beskrywende terme van die onderwerpe te korreleer met die data, asook om te verseker dat daar nie nuwe onderwerpe in die data verskuil lê nie.

Stap 5: Verfyning van die organiseringsistiem. Ek het tydens dié stap die temas wat die meeste voorkom, asook die temas wat as die belangrikste geag kan word, geïdentifiseer, (McMillan & Schumacher, 2001). Onderwerpe is hierna in relatief diskrete kategorieë en kategorieë georganiseer. ('n Kategorie is 'n abstrakte term waarmee verwys word na die onderliggende betekenis van onderwerpe wat ooreenstem, McMillan & Schumacher, 2001). In navolging van Poggenpoel (1998), het ek ook bepaalde **subkategorieë** en **kategorieë** oorkoepelend onder bepaalde **hoof temas** saamgegroep.

Hierdie stappe stem grootliks ooreen met die werkswyse wat deur Creswell (2003:191), Marshall en Rossman (1989:112) en De Vos (1998:342) in Tabel 3.3 voorgestel word.

TABEL 3.3: Kwalitatiewe-analise-strategieë

	Creswell (2003:191), Marshall en Rossman (1989:112) en De Vos (1998:342)	McMillan en Schumacher (2001)
Stap 1	Organisering en voorbereiding van data Die geskrewe data is gesorteer en georganiseer. 'n Raamwerk is ontwerp wat patrone in die deelnemer se response verteenwoordig. Cohen, <i>et al.</i> (2002:149) wys daarop dat data-analise in kwalitatiewe navorsing reeds tydens die data-insamelingsproses geskied.	Stap 1
Stap 2	Lees van data soos verkry van kwalitatiewe komponent Ek hoop om 'n algemene indruk van die data te kry. Ek het gereflekteer oor die betekenis van die data. Die navorsing behoort die volgende vraag te beantwoord: Wat is die algemene indruk van die navorsing?	Stap 1 Kategorieë is ingedeel in subkategorieë
Stap 3	Identifisering van 'n klein aantal temas en kategorieë Kodering van die data het na afloop van die lees van die data geskied. Temas of kategorieë wat meervoudige perspektiewe van verskillende individue verteenwoordig, is saam gegroepeer. ¹⁰	Stap 2 Temas → Kategorieë, Kategorieë is in sub-kategorieë ingedeel
Stap 4	Kodering van Afdeling K¹¹ na aanleiding van geïdentifiseerde temas Die kwalitatiewe komponent van die vraelys is na afloop van die bogenoemde stap deur 'n eksterne kodeerder ¹² gekodeer.	Stap 4
Stap 5	Bespreking van verskeie temas of kategorieë Volgens Creswell (2003:194) gebruik kwalitatiewe navorsers visuele voorstellings, figure, tabelle en grafieke om aan te sluit by besprekings van temas of kategorieë. Visuele voorstellings kan in Hoofstuk 4 gevind word.	Stap 5
Stap 6	Interpretasie en verduidelikings van data Lincoln en Guba in (Creswell, 2003) beskou hierdie gedeelte van die analiseproses as die deel waar die navorser reflekteer oor dit wat uit die data geleer is. Tydens hierdie stap het ek die essensie van die navorsing noukeurig beskryf. Hierdie inligting word in Hoofstuk 4 en 5 saamgevat.	Stap 5

Vervolgens word die role wat tydens die navorsingsproses vertolk is, bespreek.

¹⁰ Sien Addendum 2 – Identifisering van temas

¹¹ Sien Addendum 1 – Eerstejaaronderwysvraelys: Afdeling K

¹² behalwe my studieleier het twee kollegas as eksterne kodeerders opgetree om die vertroubaarheid te fasiliteer.(Sien Addendum 5).

3.9 ROL VAN DIE NAVORSER

Ek het gedurende die navorsingsproses verskeie rolle vertolk wat onder meer die volgende insluit :

- Ontwikkeling van 'n vraelys¹³.
- Vraelysinskakeling met verduideliking van die doel van die studie en toestemming van respondente.
- Persoonlik-gedadministreerde vraelyste het hierdie proses vergemaklik aangesien ek self aan die respondente die doel van die studie kon verduidelik. Ek kon ook aan die eerstejaaronderwysstudente verduidelik dat die navorsing op vrywillige deelname geskied en dat hulle nie verplig was om aan die studie deel te neem nie. Ek het ook toestemming van die respondente ontvang.
- Omsien na geselekteerde fasiliteite.
Ek het verseker dat die fasiliteite en lokale wat gedurende die studie gebruik is, in 'n bevredigende toestand was.
- Omsien na die atmosfeer en uitskakeling van onderbrekings.
Ek het 'n warm en gemaklike atmosfeer geskep waarin onderbrekings tot 'n minimum beperk is.
- Kodering van kwalitatiewe komponent van die Eerstejaaronderwysvraelys.¹⁴
- Bespreking van resultate met statistici.
Verskeie afspraak is met dr. M van der Linde en mnr. A. Swanepoel van die Departement Statistiek, Universiteit van Pretoria nagekom. Die doel van hierdie ontmoetings was om die resultate van die data-analise te bespreek en om diskrepante bevindings uit te klaar.
- Analise en interpretasie van kwantitatiewe data.
Kwantitatiewe data-analise en interpretering word in Hoofstuk 4 uiteengesit. Resultate wat uit die studie verkry is, is met die huidige literatuur vergelyk en word in Hoofstuk 5 bekend gemaak.
- Analise en interpretasie van kwalitatiewe data.
Resultate verkry uit die kwalitatiewe komponent word in Hoofstuk 4 bespreek.

---

¹³ Verwys na 3.6.2.2

¹⁴ Verwys na TABEL 3.3: Data-analise strategieë van die kwalitatiewe komponent van die vraelys

Vervolgens word die kwaliteitsversekeringskriteria en die vertrouenswaardigheidstrategieë bespreek.

3.10 Kwaliteitsversekeringskriteria en vertrouenswaardigheidstrategieë

In Tabel 3.4 word die kwaliteitsversekeringskriteria en die vertrouenswaardigheidstrategieë soos deur Krefting (1991) uiteengesit, gelys.

TABEL 3.4: Vertrouenswaardigheidstrategieë en kwaliteitsversekeringskriteria

Kriterium	Kwantitatiewe navorsing
Toepasbaarheid	Eksterne geldigheid (3.9.1.1)
Waarheidswaarde	Interne geldigheid (3.9.1.2)
Konsekwentheid	Betroubaarheid (3.9.2)

Tabel aangepas uit Krefting (1991:215)

3.10.1 Geldigheid as kwaliteitsversekeringskriterium

Hammersley en Atkinson (1983:191) huldig die mening dat *data in themselves cannot be valid or invalid; what is at issue are the inferences drawn from them*. McMillan en Schumacher (2001:167) is van mening dat *the term validity means the degree to which scientific explanations of phenomena match the realities of the world*. Maxwell (1996) voeg verder by dat 'n metode nie geldigheid verseker nie, maar dat geldigheid verwys na data en bevindings wat deur middel van metodes ingesamel word. In hierdie studie sal ek aan beide hierdie sienings gehoor gee en poog om geldigheid te verseker deur die wyse waarop ek met die bevindinge sal handel.

Geldigheid verwys na beide eksterne sowel as interne geldigheid en eersgenoemde word vervolgens bespreek.

3.10.1.1 Eksterne geldigheid

McMillan en Schumacher (2001:193) is van mening dat eksterne geldigheid na die veralgemening van resultate verwys en nie na die metode wat gevolg word om data in te samel nie. In die onderhawige studie het ek eksterne geldigheid probeer fasiliteer deur:

- Duidelike beskrywing van die onafhanklike veranderlikes¹⁵.
- Minimalisering van die Hawthorne-effek deur soos Cohen, *et al.* (2002) aanbeveel.

3.10.1.2 Interne geldigheid

Cohen, *et al.* (2002:107) huldig die mening dat

Internal validity seeks to demonstrate that the explanation of a particular event, issue or set of data which a piece of research provides, can actually be sustained by the data.

McMillan en Schumacher (2001) voer aan dat interne geldigheid beskou word as die mate waarin veranderlikes gekontroleer en verantwoordbaar is. In hierdie studie het die respondente dieselfde hoeveelheid tyd gekry om die vraelys in te vul en daar is ook van dieselfde lokaal gebruik gemaak. Verder is daar van dieselfde toetsafnemer gebruik gemaak. Die vraelyste is op dieselfde tyd van die dag geïmplementeer. Steurings en visuele stimulasie is tot 'n minimum beperk.

Tabel 3.5 bied 'n uiteensetting van die verhoging van die geldigheid in die onderhawige studie.

---

¹⁵ Verwys na 3.7.1.2 vir 'n uiteensetting van die veranderlikes geïdentifiseer vir die doel van hierdie studie

TABEL 3.5: Verhoging van geldigheid van die studie

Strategieë	Beskrywing van beplande aktiwiteite
Konstruktgeldigheid van die Eerstejaaronderwys-vraelys	Op die gebied van die samestelling van vraelyste is verskeie kenners, naamlik prof. W.J. Fraser en dr. M. Van der Linde gevra om 'n bydrae te lewer.
Verbatim verslaggewing van response	Die response is verbatim vanuit die kwalitatiewe komponent van die vraelys gebruik.
Lae-inferensie verduidelikings	Verduidelikings en situasies is in die fynste besonderhede genoteer.
Veelvoudige navorsers	Gedurende die data-insamelingsproses is die beskrywende data wat ingesamel is, met my studieleier bespreek.
Respondentopvolging	Ek het na afloop van die aanvanklike navorsingsproses op 'n informele wyse my interpretasie van die bevindinge met sommige van die respondente bespreek om akkurate begrip van response te verseker. Tydens hierdie informele besprekings is daar op die invloed van die portuurgroep gelet.
Beperking van die vooroordeel van die navorser	Ek was deurgaans bewus van my eie vooroordeel ten opsigte van die resultate van die studie. Ek het derhalwe gepoog om deur oop en eerlike refleksie die resultate van die studie weer te gee.
Terugvoer aan deelnemers	Indien daar enige misverstande was, sou dit met die deelnemers uitgeklaar word alvorens die gevolgtrekkings gemaak is.
Aanbieding van negatiewe of teenstrydige data	Teenstrydighede of negatiewe data reflekteer die realiteit waar nie alle perspektiewe in lyn is nie. Deur teenstrydighede bekend te stel, verhoog die geldigheid van die studie en daarom sal ek teenstrydige data bekend maak.
Afleidings gemaak is ondersteun deur die literatuur	Veralgemenings is slegs gemaak indien die ingesamelde data die veralgemenings kan ondersteun.

Tabel aangepas uit McMillan en Schumacher (2001:408).

3.10.2 Betroubaarheid as kwaliteitsversekeringskriterium

Betroubaarheid in kwantitatiewe navorsing word volgens McMillan en Schumacher (2001:117) soos volg beskryf:

For research to be reliant it must demonstrate that if it were to be carried out on a similar group of respondents in a similar context (however defined), then similar results would be found.

Verder verwys hulle na die betroubaarheid as die volhoubaarheid van die resultate oor 'n periode van tyd wat die nabootsing of *replicability* van die resultate deur dieselfde steekproef beteken.

3.10.3 Geldigheid en betroubaarheid van die meetinstrument (vraelys)

3.10.3.1 Geldigheid van die meetinstrument

Geldigheid verwys na die mate waarin 'n instrument meet wat dit veronderstel is om te meet. Huysamen (1980) verwys na konstruk-, item- en inhoudsgeldigheid. Alhoewel 'n meetinstrument oor 'n hoë mate van **geldigheid** ten opsigte van een funksie kan beskik, kan die mate van geldigheid ten opsigte van 'n ander funksie laag wees. Maree (1997) is gevolglik van mening dat die geldigheid van bepaalde individuele items van 'n meetinstrument ondersoek moet word om vas te stel of spesifieke items vir 'n bepaalde veld toepaslik is.

Inhoudsgeldigheid, konstrukgeldigheid, kriteriumverwante geldigheid en itemgeldigheid word vervolgens bespreek. Vir die doel van hierdie afdeling word daar nie na interne¹⁶ en eksterne¹⁷ geldigheid verwys nie.

---

¹⁶ Kyk 3.9.1.3 vir 'n volledige bespreking.

¹⁷ Kyk 3.9.1.2 vir 'n volledige bespreking.

i. Inhoudsgeldigheid van die instrument

Volgens Huysamen (in Maree, 1997:200) sal die inhoudsgeldigheid van 'n meetinstrument bepaal word

by the extent to which the situations mentioned in the test are representative of the universe of such situations that are being considered.

Die volgende is gedoen om die **inhoudsgeldigheid** van die meetinstrument te **verhoog**, soos deur Maree (1997) aanbeveel:

- 'n Deeglike studie van relevante literatuur is onderneem.
- Die bewoording en positionering van elke item is met verskeie kenners bespreek.
- Die interveld-korrelasie is deur dr. M. van der Linde en mnr. A. Swanepoel van die Departement Statistiek, Universiteit van Pretoria ondersoek. Hoofstuk 4 verskaf meer inligting oor interveld-korrelasie.

ii. Konstruktgeldigheid van die vraelys

Maree (1997:201) som die konstruktgeldigheid van 'n vraelys soos volg op:

Construct validity is concerned with the extent to which the measuring instrument measures the theoretical construct(s) that it is supposed to measure. Consequently in order to determine construct validity it is necessary that the constructs the measuring instrument is supposed to measure, are identified and clearly defined.

Cook en Campbell (in McMillan & Schumacher, 2001) verwys soos volg na konstruktgeldigheid:

The adequacy with which we understand and communicate the complexity of the so-called treatment package, particularly the components of it that will allow the observed effect to be replicated as another test of the underlying construct.

Om die **konstruktgeldigheid** van die **Eerstejaaronderwysvraelys** te bepaal, is die konsekwentheid daarvan bereken, soos McMillan en Schumacher (2001) aanbeveel. Die konstruktgeldigheid van die onderhawige studie kan met verskeie tegnieke ondersoek word. In hierdie ondersoek is faktorontleding¹⁸ en interveld-korrelasie toegepas om te bepaal watter konstrunkte realiseer.

---

¹⁸ Verwys na 4.2.2.2 vir 'n volledige bespreking van die faktorontleding van die Eerstejaaronderwysvraelys.

a. Interkorrelasie tussen velde

Interkorrelasies verwys vir die doel van my studie na die korrelasie tussen die gemiddelde tellings¹⁹ wat in die vier faktore²⁰ van die Eestejaaronderwysvraelys behaal is. Hierdie korrelasiekoëffisiënt kan as 'n statistiese indeks van die geldigheid van die toets of vraelys beskou word. Vir hierdie ondersoek is Pearson-korrelasies gebruik om die sogenaamde graad van verband tussen die onderskeie velde (interkorrelasies) te bereken. Anastasie (1976) beskou 'n koëffisiënt van 0.20 en hoër as betekenisvol. Nunnally (1978) beweer dat dit onrealisties is om buitengewone hoë korrelasiekoëffisiënte te verwag. Die berekeninge word volledig in Hoofstuk 4 bespreek.

b. Faktorontleding

Volgens Kerlinger (1986:569) is faktorontleding *a statistical technique that is excellently suited to the investigation of the underlying structure of a set of variables*. Faktorontleding word gewoonlik gebruik om die konstrugeldigheid van 'n meetinstrument of groepe items te bepaal. Huysamen (in Maree, 1997) beskou faktorontleding as waardevol aangesien dit 'n kleiner aantal teoretiese konstrukte of faktore kan identifiseer wat vir die korrelasie tussen 'n groot aantal veranderlikes verantwoordelik is. Roos (1995) beskou 'n groep veranderlikes wat 'n bepaalde eienskap in gemeen het, as 'n faktor. Faktore kan dus beskou word as 'n groep veranderlikes wat om een of ander rede 'n aantal onderliggende patrone of verwantskappe toon.

Die primêre doel van faktorontleding word deur Carson en O'Dell (1978:27) soos volg opgesom:

In short, the basic problem is that of deciding that the precise, smaller number of factors will be required to account for the large number of variables or factors ... there is no definitive way to solve this problem, but there are many approximations or guesses that are used to make the decision. Then, once one has determined how few factors one can get away with, the remaining problem is that of the relationship of the smaller number of factors to the larger number of descriptors. These two problems are: (1) finding out how few factors are needed to account for the large number of variables, and (2) finding the relationship of the large number of variables to the smaller number of factors – are the two basic problems that must be solved in any factor analysis.

¹⁹ Gemiddelde tellings vir a) geslags-, b) ouerdoms-, c) moedertaal- en d) geografiese groepe.

²⁰ Verwys na 4.2.2.1.1 vir die beskrywing van die vier faktore.

Kerlinger (1986:569) voeg verder by dat

factor analysis reduces the multiplicity of tests or measurements that belong together – which ones virtually measure the same thing, in other words, and how much they do so. It thus reduces the number of variables with which the scientist must cope. It also helps the scientist locate and identify unities or fundamental properties underlying tests and measures.

In die onderhawige studie is faktorontleding dus gebruik om die onderliggende patrone of verwantskappe vir 'n groot aantal veranderlikes²² te ondersoek. Verder is bepaal of die inligting tot 'n kleiner stel komponente gekondenseer kan word, soos deur McMillan en Schumacher (2001) aanbeveel.

'n Hoofkomponent-faktorontleding (*principal component analysis*) met 'n *Varimax*-rotasie is op die data toegepas. Die uitvoer van die *Varimax*-rotasie is onder meer daarop toegespits om 'n visuele beeld (*screeplot*) te verkry van die getal faktore wat volgens die eiewaardes (*eigenvalues*) onttrek kan word.

c. Itemontleding

Volgens Owen en Taljaard (1996) is die primêre doel van itemontleding om objektiewe inligting oor vraelysitems te bekom, met ander woorde om sekere itemstatistieke of -parameters te kry wat gebruik kan word tydens die seleksie (insluiting en uitsluiting) van vraelysitems vir verdere statistiese analise. Itemontleding bied aan die navorser 'n matriks van die interitemkorrelasies wat ontleed kan word om te bepaal hoe die onderskeie items tydens die toepassing met mekaar korreleer. Die interne stabiliteit van die items is dus ter sprake. Hierdie itemparameters (interitemkorrelasies) dra by tot die identifisering van bepaalde eienskappe, asook tot die neem van besluite oor die uitskakeling van te moeilike of te maklike items.

Owen en Taljaard (1996) beskou die **diskriminasiewaarde** (r_{it}) as een van die belangrikste parameters van items. Ek beskou die **minimumwaarde** vir insluiting in die onderhawige studie as 0.30 (r_{it} – telling van 0.30). Indien items op logiese gronde geregverdig kan word, kan die subjektiewe mening van die itemskrywer die deurslag

---

²² Aantal veranderlikes verwys na a) geslags-, b) ouerdoms-, c) moedertaal- en d) geografiese groepe.

gee, ongeag die statistiese resultate. Die omgekeerde is ook waar (Maree, Jansen Van Rensburg & Cronje, 2000:51).

d. Variansie-analise

’n Variansie-analise is op die resultate van die vraelystoepassing uitgevoer om onder andere die verskille tussen die onderskeie veranderlikes²² se rekenkundige gemiddeldes te bereken. Op hierdie wyse is die effek van die sturingsveranderlikes statisties beheer terwyl die verband tussen die veranderlikes ondersoek is.

Die variansie-analise tegnieke wat in hierdie studie aangewend is, is gebruik om vas te stel of die verskille tussen die geslagsgroepe, ouderdomsgroepe, sosio-ekonomiese status van ouers sowel as die geografiese ligging teenoor die invloed van ouers op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente enigsins betekenisvol was. Die Wilcoxon rangtoets is gebruik om vas te stel of daar betekenisvolle verskille tussen voorgenoemde veranderlikes is.

3.10.3.2 Betroubaarheid van die Eerstejaaronderwysvraelys

Betroubaarheid verwys na die mate waarin dieselfde instrument herhaaldelik dieselfde respons sal uitlok wanneer dit onder dieselfde omstandighede gebruik word (McMillan & Schumacher, 2001:181). Owen (1996) beskou die betroubaarheid van ’n meetinstrument as die mate waarin dit meet wat dit veronderstel is om te meet. Verder dui die mate van betroubaarheid van ’n instrument, die mate van vertroue aan wat in ’n bepaalde telling (resultaat) geplaas kan word, gemeet in terme van konsekwentheid.

In die onderhawige studie word betroubaarheid met behulp van Cronbach se Alpha-koëffisiënt geskat. Ter illustrasie bied Tabel 3.6 aan die leser ’n uiteensetting van die aspekte van die vraelys wat deur die berekening van Cronbach se Alpha-koëffisiënt (betroubaarheid van die Eerstejaaronderwysvraelys) geraak word:

---

²² Veranderlikes sluit onder andere a) geslag, b) ouderdom, c) moedertaal, d) sosio-ekonomiese status van ouers en e) geografiese ligging in.

TABEL 3.6: Vier faktore geïdentifiseer in die Eerstejaaronderwysvraelys

Faktor 1	Potensiaal-fasilitering in onderwys
Faktor 2	Byvoordele
Faktor 3	Finansiële oorwegings
Faktor 4	Waarneembare belemmerings

Martins (2000:205) verwys na hierdie koëffisiënt as 'n betroubaarheidskoëffisiënt wat aandui hoe goed die items in 'n faktor met mekaar korreleer. Hoe beter die items met mekaar korreleer, hoe nader sal die betroubaarheidskoëffisiënt aan 1.0 beweeg. Volgens Nunnally en Bernstein (1994) is Cronbach se Alfa-koëffisiënt 'n maatstaf van die interne konsekwentheid-betroubaarheid. Cohen *et al.* (2002:202) verduidelik die gebruik van die koëffisiënt soos volg:

The Cronbach Alpha is generally the most appropriate type of reliability for survey research and other questionnaires in which there is a range of possible answers for each item.

Die graad van interne konsekwentheid van die vier faktore van die Eerstejaaronderwysvraelys is met behulp van Cronbach se Alpha-koëffisiënt bepaal. Die resultate word in Hoofstuk 4 uiteengesit.

3.11 ETIESE OORWEGINGS

Etiese riglyne, soos deur verskeie kenners, onder ander McMillan en Schumacher (2001) asook Cohen, *et al* (2002), word daargestel om beide die navorser asook die deelnemers aan die navorsing te beskerm. As opleidingsinstansie bied die Universiteit van Pretoria riglyne aan navorsers, soos in die Etiese en Navorsingsverslag²³. In samewerking hiermee, het ek 'n aansoek om hierdie studie uit te voer, aan die Etiese Komitee voorgelê. Die komitee het die studie goedgekeur en aan my 'n goedkeuringssertifikaat verskaf. In die aansoek wat aan die komitee voorgelê is, is die navorsingsontwerp en steekproefneming van hierdie studie breedvoerig beskryf. Die komitee het die navorsingsontwerp sowel as die titel van hierdie studie goedgekeur.²⁴

²³ Sien Addendum 3 - Etiese en Navorsingsverslag

²⁴ Sien Addendum 4 - Goedkeuringssertifikaat

McMillan en Schumacher (2001:200) het die volgende te sê oor die belangrikheid van etiese oorwegings ten opsigte van 'n kwantitatiewe navorsingsontwerp: *Ethics generally are considered to deal with beliefs about what is right and wrong, proper and improper, good or bad.* McMillan en Schumacher se aanbevelings is in die onderstaande gedeelte uiteengesit.

- Eerlikheid teenoor die deelnemers

Die implikasies van hierdie stelling is dat die respondente deurgaans bewus moes wees waarom die navorsing gedoen word, wat hulle rol in die navorsing was en hoe die navorsing gebruik sou word. Ek het die doel van hierdie studie aan die respondente gekommunikeer alvorens die data-insamelingsproses begin het. Die respondente is verbaal ingelig oor die aard van die navorsing en gebruik van die data. 'n Brief is ook aan die respondente gerig waarin die doel van die studie, vrywillige deelname en die gebruikmaking van die data bespreek is. Hierdie brief is as voorblad van die Eerstejaaronderwysvraelys gebruik.

- Veiligheid van respondente

Ek het deurlopend die veiligheid van die respondente eerste gestel. Veiligheid impliseer nie net vrywaring van fisiese skade nie, maar verwys ook na emosionele ongemak wat uit die navorsingsproses kan spruit. Ek was te alle tye bewus van die veiligheid van die respondente en het gepoog om hulle aan geen fisiese of emosionele ongemak bloot te stel nie.

- Toestemming van respondente

Ek het toestemming van die respondente ontvang om by die navorsingsprojek betrokke te wees, en hulle daaraan herinner dat hulle nie verplig was om aan die navorsingsprojek deel te neem nie. Ek het ook aan hulle die boodskap van vrywillige deelname gekommunikeer en dat hulle geregtig was om enige tyd gedurende die studie te onttrek indien hulle sou wou.

- Vertroulikheid van inligting

Die vraelys is van so 'n aard dat persoonlike inligting nie aan my bekend gemaak is nie. Enige ander inligting is as vertroulik gehanteer.

- Toestemming van instansie waar navorsing uitgevoer is
Ek het 'n skrywe aan prof. W.J. Fraser (Departementshoof: Kurrikulumstudies, Universiteit van Pretoria) gerig, waarin ek toestemming gevra het om die navorsing op die Groenkloofkampus van die Universiteit van Pretoria te doen en het die nodige toestemming verkry.²⁵
- Minimalisering van verkeerde interpretasies
Ek het alle moontlike maatreëls getref om die verkeerde interpretasie van die data te minimaliseer deur geen veralgemenings te maak alvorens alle data ingesamel, geanaliseer en geïnterpreteer is nie.
- Bekendmaking van resultate
Ek is bereid om die resultate van die studie aan die respondente bekend te maak en sal poog om 'n verkorte weergawe van die bevinding van die studie aan alle respondente beskikbaar te stel.
- Bekendmaking van diskrepante data
Ek poog om alle teenstrydige resultate bekend te maak, soos deur Du Plooy (1995) voorgestel.
- Bespreking van beperkings en teenstrydighede
Ek sal enige beperkings en teenstrydighede van die studie in Hoofstuk 5 bekend maak.

3.12 SAMEVATTING

Hierdie hoofstuk het aan die leser 'n in-diepte beskrywing van die navorsingsontwerp gebied. Die positivistiese en interpretevistiese paradigmas word as begroning van die studie beskou. Aandag is aan die betroubaarheid en geldigheidsaspekte van die onderhawige studie gegee. Etiese aspekte is noukeurig bestudeer en deurgevoer. Hoofstuk 4 bied aan die leser 'n volledige verkenning en beskrywing van die data uit die navorsing verkry.

---

²⁵ Verwys na Addendum 5 – Toestemmingsbrief

HOOFSTUK 4

RESULTATE EN BESPREKING

4.1 INLEIDING

Creswell (2003) beveel aan dat 'n literatuurstudie tydens 'n kwantitatiewe studie gebruik word om eerstens die studie bekend te stel, relevante literatuur te bespreek en laastens om beskikbare bevindinge te vergelyk. Hoofstuk 1 bied 'n samevatting van die studie, soos deur Creswell in die bostaande siening genoem. Hoofstuk 2 bied 'n in-diepte bespreking van beskikbare literatuur oor beroepskeuses van adolessente. Hierdie hoofstuk poog om die resultate van die studie bekend te stel.

4.2 NAVORSINGSRESULTATE: KWANTITATIEWE KOMPONENT VAN DIE STUDIE

Die Eerstejaaronderwysvraelys is tydens die 2004-oriëntasieprogram van die Fakulteit Opvoedkunde van die Universiteit van Pretoria ingeskakel. Die ingevulde items is daarna met die hulp van Departement Statistiek (Universiteit van Pretoria) gekodeer en ontleed. Die voorstelling van die kwantitatiewe navorsing word vanuit twee kategorieë gedoen, naamlik beskrywende en inferensiële statistiek. Vervolgens word die term "beskrywende statistiek" bespreek.

4.2.1 Beskrywende statistiek

Die beskrywende statistiek wat in die onderstaande gedeeltes aangetoon word, bevat die resultate van veranderlikes wat in die Eerstejaaronderwysvraelys gebruik is.

Opsommende tabelle van die beskrywende statistiek word afsonderlik gerapporteer en besprekings van die resultate volg op die skematiese voorstellings. In hierdie afdeling word daar gefokus op die volgende aspekte:

- Die totale groep se frekwensieverspreiding ten opsigte van **biografiese inligting** word verskaf en kortliks bespreek.
- Die totale groep se frekwensieverspreiding ten opsigte van **vernaamste redes** vir die keuse van onderwys as beroep sowel as hul siening van onderwys as beroep word tematies weergegee²⁶.

4.2.1.1 Primêre en sekondêre biografiese data

Die volgende **biografiese inligting** van die respondente is ingesamel:

- Geslag.
- Ouderdom.
- Moedertaal.
- Geografiese ligging van plek waar gematrikuleer is.
- Meriete-telling (M-telling) behaal (einde Graad 11 of 12).

Vierhonderd twee-en-veertig (n=442) respondente het aan die studie deelgeneem. Tydens die implementering van die Eerstejaaronderwysvraelys was die respondente geregistreerde eerstejaaronderwysstudente aan die Opvoedkunde Fakulteit van die Universiteit van Pretoria. Die respondente beskik oor die vermoë om Afrikaans en/of Engels te begryp, te lees en te skryf. Figuur 4.1 stel die geslag van die respondente voor, terwyl die ouderdom van die respondente in Figuur 4.2 uiteengesit word. Respondente van verskeie taalgroepe²⁷ was teenwoordig.

TABEL 4.1: Frekwensieverspreiding van respondente se geslag (n=441)²⁸

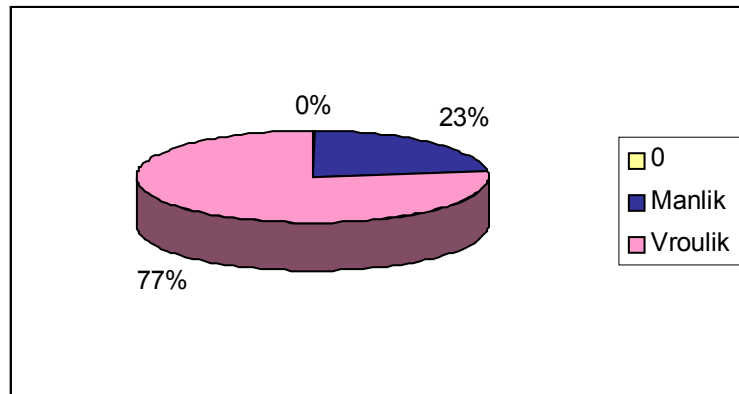
V2: Geslag	Frekwensie	Persentasie	Kumulatiewe frekwensie	Kumulatiewe persentasie
1	101	22.85	102	23.08
2	340	76.92	442	100.00

Vervolgens dui Figuur 4.1 op die frekwensieverspreiding van die geslag van die respondente.

²⁶ Verwys na 4.2.8: Persepsies rakende onderwys as beroep gehuldig.

²⁷ Verwys na Figuur 4.3 vir 'n uiteensetting van die huistaal van die respondente.

²⁸ Een respondent het nie hierdie vraag beantwoord nie.

FIGUUR 4.1: Frekwensieverspreiding van die geslag van die respondente

Honderd-en-een (23%) manlike studente en 340 (77%) vroulike studente het aan die studie deelgeneem. Hierdie bevindinge sluit aan by die studies van Cossier en Du Toit (2002) wat bevind het dat meer dames (66%) as mans (33.9%) onderwys as beroep betree. Verdere bevindinge van die studie toon aan dat mans onderwys as beroep baie laag kategoriseer in verhouding tot ander beroepe.

Vervolgens word die frekwensieverspreiding van die ouderdomme van respondente wat aan die studie deelgeneem het, in Tabel 4.2 uiteengesit.

TABEL 4.2: Ouderdomme van respondente

Ouderdom	Frekwensie	Persentasie	Kumulatiewe Frekwensie	Kumulatiewe Persentasie
Onder die ouderdom van 20 jaar (20 jaar ingesluit)	363	82.12	414	93.67
Bo die ouderdom van 20 jaar	74	16.73	437	98.87
Ander	5	1.13	442	1.13

FIGUUR 4.2: Frekwensieverspreiding: Ouderdom van respondente

Die frekwensieverspreiding van die ouderdom van die respondente kan soos volg uiteengesit word: 363 respondente (82.12%) van die 442 respondente ($n=442$) is 20 jaar en jonger. Vier-en-sewentig respondente (16.73%) is bo die ouderdom van 20 jaar.

Tabel 4.3 toon vervolgens die frekwensieverspreiding van moedertaal (huistaal) aan.

TABEL 4.3: Frekwensieverspreiding van die huistaal van respondente

		Frekwensie	Persentasie	Kumulatiewe Frekwensie	Kumulatiewe Persentasie
01	Engels	85	19.23	85	19.23
02	Afrikaans	310	70.14	395	89.7
03	Afrika-tale²⁹	38	8.59	433	97.96
04	Ander	9	2.04	442	100.00

Drie honderd-en-tien (70.14%) van die 442 respondente wat aan die studie deelgeneem het, is Afrikaanssprekend. Vyf-en-tagtig (19.23%) van die respondente is Engelssprekend. Agt-en-dertig (8.59%) van die respondente is Afrikataalsprekers. Hierdie uiteensetting dui op 'n swak verteenwoordiging van Afrikataalsprekers in die onderhawige steekproef.

²⁹ Afrikatale word as samevattende term beskou vir onder andere: Ndebele, Noord-Sotho, Suid-Sotho, Swati, Tsonga, Tswana, Venda, Xhosa en Zoeloe.

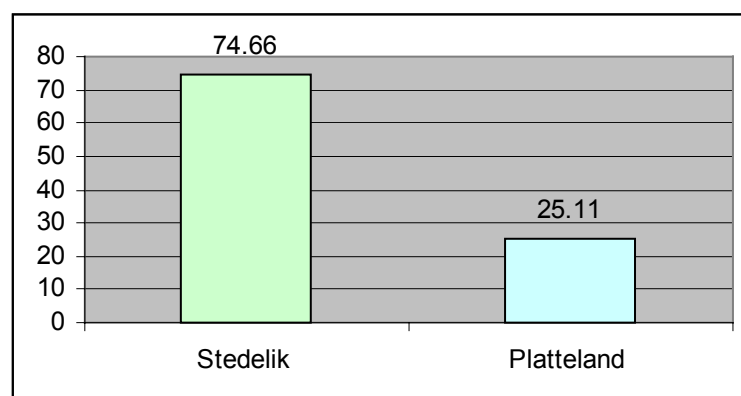
Alhoewel die onderhawige studie nie verteenwoordigend van die groter populasie is nie, sluit die resultate in die studie aan by die bevindings van 'n studie gedoen deur Cosser en Du Toit (2002) wat dui op die klein persentasie Afrikataalsprekers wat hoër onderwys betree. Hulle stel voor dat die toename in universiteitsvrystelling van veral Afrikataalsprekers 'n beter verteenwoordiging van die Afrikataalsprekers sal verseker. Hul is verder van mening dat blankes wat aan hul studie deelgeneem het, onderwys as beroep belangriker ag as die ander bevolkingsgroepe³⁰ wat aan hul studie deelgeneem het.

Figuur 4.4 dui die frekwensieverspreiding van die geografiese ligging van die skool waar gematrikuleer is.

TABEL 4.4: Frekwensieverspreiding: Geografiese ligging van skool waar gematrikuleer is (n=441)³¹

		Frekwensie	Persentasie	Kumulatiewe Frekwensie	Kumulatiewe Persentasie
1	Stedelik	330	74.66	331	74.89
2	Platteland	111	25.11	442	100.00

Dit blyk vanuit Figuur 4.4 dat 74.66% van die respondente in stedelike skole gematrikuleer het en 25.11% in plattelandse skole.

FIGUUR 4.4: Geografiese ligging van skool waar gematrikuleer is

³⁰ Ander bevolkingsgroepe is onder andere: Afrikane, Kleurlinge en Indiërs

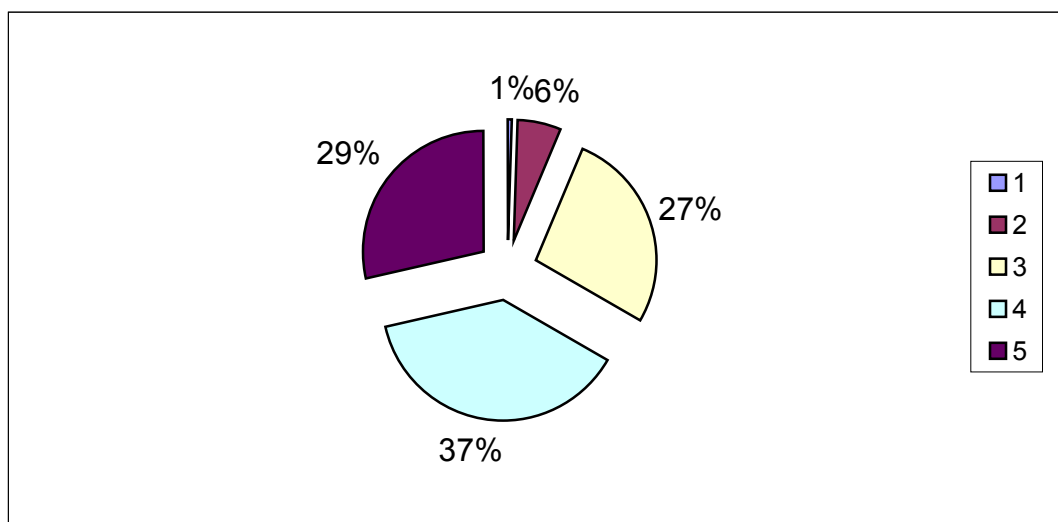
³¹ Een respondent het nie hierdie vraag beantwoord nie.

Vervolgens word die frekwensieverspreiding van die meriete-telling behaal in Graad 11 of 12, soos deur respondente aangedui, in Tabel 4.5 uiteengesit en bespreek.

TABEL 4.5: Frekwensieverspreiding: Meriete-telling behaal (n=439)³²

	Meriete-telling	Frekwensie	Persentasie	Kumulatiewe Frekwensie	Kumulatiewe Persentasie
01	25-30	25	5.66	28	6.33
02	19-24	119	26.92	147	33.26
03	13-18	169	38.24	316	71.49
04	7-12	126	28.51	442	100.00

Vervolgens word die frekwensieverspreiding van meriete-telling behaal grafies voorgestel.

FIGUUR 4.5: Frekwensieverspreiding: Meriete-telling behaal

Dit blyk uit bogenoemde tabel dat die grootste persentasie studente 'n meriete-telling tussen 13 en 18 (sowel 13 as 18 ingesluit) behaal het. Resultate in hierdie studie hou verband met Cosser en Du Toit (2002) se studie in terme van die toetrede tot hoër onderwys en skoolastiese prestasies behaal deur leerders. Cosser en Du Toit is verder van mening dat die kwaliteit van onderwys verbeter behoort te word om die toetrede tot 'n tersiêre instansie te vergemaklik. Hierdie siening word ook deur die Departement van Onderwys (2002) gehuldig.

³² Drie respondente het nie hierdie vraag beantwoord nie.

Vervolgens word die inferensiële statistiek soos van toepassing op die onderhawige studie bespreek.

4.2.2 Inferensiële statistiek

In die onderhawige studie is daar gebruik gemaak van verskeie metodes van inferensiële statistiek wat vervolgens bespreek word.

4.2.2.1 Vertrauensintervalle

In Tabelle 4.6 – 4.8 illustreer ek die gebruik van vertrauensintervalle eerder as hipotesetoetsing aan die hand van bepaalde statistiese toetse (laasgenoemde word verderaan ryklik geïllustreer).

TABEL 4.6: Vertrauensintervalle vir die vergelyking van geslagsgroepe se meriete-tellings ($n_{mans} = 100$; $n_{dames} = 338$)

Veranderlike: Geslagsgroep se meriete- telling	$\bar{x}$	Indeks- waarde	95% vertrauensinterval	
			Onderste grens	Boonste grens
Mans	13.70	a	12.81	14.59
Dames	16.80	a	16.23	17.36
Gemiddeldes met dieselfde indekswaardes verskil betekenisvol van mekaar op die 5% peil van betekenis ($p < 0.05$)				

Dit blyk uit Tabel 4.6 dat eerstejaarmans- en eerstejaardamesstudente se meriete-telling betekenisvol verskil (op die 5% peil van betekenis) ten gunste van mans. Dit wil dus voorkom of eerstejaarmans wat in 2004 vir die eerste keer aan UP se Fakulteit Opvoedkunde ingeskryf het vir onderwys, betekenisvol swakker presteer het op skool as dames. Die afleiding kan dus gemaak word dat mans wat op skool goed presteer (ek gebruik in hierdie geval die arbitrêre kriterium meriete-telling > 16 as indikator van 'n

relatief goeie prestasie) eerder geneig is om in te skryf vir ander studierigtings as onderwys

TABEL 4.7: Vertrouensintervalle vir die vergelyking van taalgroepe se meriete-telling ($n_{\text{Engels}} = 85$; $n_{\text{Afrikaans}} = 308$; $n_{\text{Afrikatale}} = 38$; Ander = 8)

Veranderlike: Moedertaalgroep se meriete-telling	$\bar{x}$	Indeks- waarde	95% vertrouensinterval	
			Onderste grens	Boonste grens
Engels	16.77	a	15.87	17.679
Afrikaans	13.32	a	15.71	16.93
Afrikatale	11.87	ab	10.57	13.16
Ander	20.00	b	17.06	22.94

Gemiddeldes met dieselfde indekswaardes verskil betekenisvol van mekaar op die 5% peil van betekenis ($p < 0.05$)

Dit blyk uit Tabel 4.7 dat 'ander' studente die hoogste gemiddelde meriete-telling behaal het, gevolg deur Engelssprekende eerstejaarstudente, Afrikaanssprekende studente en Afrikataal-sprekende studente. Laasgenoemde groep studente se meriete-telling is betekenisvol swakker as dié van die ander moedertaalgroepe (op die 5% peil van betekenis). Ervaring het geleer dat hierdie studente aanvanklik sukkel om aan te pas in uiters ontwrigtende, haas lewensvreemde omstandighede, maar na 'n tydperk van etlike maande geneig is om hul voete te vind en veel beter presteer as wat hul ontoereikende meriete-telling dalk mag suggereer (Maree, 2005a). 'n Verdere afleiding wat moontlik gemaak kan word, is dat beter presterende Afrikataal-sprekende studente oor die algemeen nie geneig is om onderwys as 'n moontlike loopbaan te kies nie.

Vervolgens word die vertrouensintervalle vir die vergelyking van taalgroepe se inkomste uiteensgesit en bespreek.

TABEL 4.8: Vertrouensintervalle vir die vergelyking van taalgroepe se inkomste ($n_{\text{Engels}} = 62$; $n_{\text{Afrikaans}} = 249$; $n_{\text{Afrikatale}} = 27$; $n_{\text{Ander}} = 6$)

Veranderlike: Taalgroep se inkomste	$\bar{x}$	Indeks-waarde	95% vertrouensinterval	
			Onderste grens	Boonste grens
Engels	146854.34	a	119821.97	173886.70
Afrikaans	189999.50	b	178524.44	201474.56
Afrikatale	69629.13	abc	38794.03	100464.22
Ander	2166666.17	c	136548.99	196783.35

Gemiddeldes met dieselfde indekswaardes verskil betekenisvol van mekaar op die 5% peil van betekenis ($p < 0.05$)

Dit blyk uit Tabel 4.8 dat Afrikataal-sprekende studente se ouers se inkomste betekenisvol laer is as die gemiddelde inkomste van al die ander groepe (op die 5% peil van betekenis). Hierdie bevinding sluit aan by die bevinding van outeurs soos Maree (2003; 2005a), Maree en Molepo (1999), asook Mkhize (2004) en ander, wat hul kommer uitspreek oor die ontoereikende sosio-ekonomiese omstandighede waarin die groot meerderheid swart studente hulself bevind.

4.2.2.2 Faktorontleding

Reese en Lochmuller (1994:1) beskou die gebruik van faktorontleding as 'n manier om onderliggende patrone of verwantskappe ten opsigte van 'n groot aantal veranderlikes te ondersoek en om te bepaal of inligting tot 'n kleiner stel komponente aangepas kan word. Reese en Lochmuller (1994:1) beskou faktorontleding as *a mathematical tool which can be used to examine a wide range of data sets*.

Die eerste faktorontleding is gedoen met behulp van 'n SAS rekenaarsagtewareprogram (*SAS PROC FACTOR*) met 'n *varimax orthogonal transformation matrix* rotasiemetode om die onderliggende afhanklikheid ten opsigte van die verskillende faktore te bepaal. Slegs V15-V43 is ingesluit aangesien die beoordelingskale in die Eerstejaaronderwysvraelys verskil. Aanvanklik is **11 velde** geïdentifiseer, waarna die aantal velde tot agt verminder is. Bogenoemde velde se korrelasies kon nie as bevredigend beskou word nie en is verder ondersoek. **Vier velde** is geïdentifiseer wat sterk met mekaar gekorreleer het. 'n *Scree plot* het bepaal dat daar drie of vier

moontlike faktore teenwoordig was. Alhoewel die *eigenwaardes* vir Faktor 3 (2.04) en Faktor 4 (1.99) bykans dieselfde was, is daar besluit om van die **vierde faktor** melding te maak. 'n Besluit is geneem om item 20 (in Faktor 1) wat 'n lading van 0.87 het, weg te laat om sodoende die korrelasies te verbeter. Korrelasies tussen alle items in veld 1 is verhoog. Hierdie faktorontleding verklaar die onderlinge verwantskap tussen die verskillende veranderlikes. Die velde het almal eiewaardes groter as een en die velde kon dus geïnterpreteer word.

i. Identifisering en beskrywing van die vier velde van die Eerstejaaronderwysstudentevraelys

Die volgende vier velde is met behulp van die *varimax*-rotasiemetode geïdentifiseer:

Faktor 1. Potensiaal-fasilitering in onderwys

Faktor 2. Byvoordele

Faktor 3. Finansiële oorwegings

Faktor 4. Waarneembare belemmerings

Vervolgens word die faktore of velde soos deur die faktorontleding geïdentifiseer, voorgelê.

Faktor 1. Potensiaal-fasilitering in onderwys

Die volgende aspekte is onderling afhanklik van mekaar:

V15 – Dit bied my die geleentheid om my eie talente te ontwikkel

V16- Ek reken ek sal ten volle toegerus word om aan die verwagtinge/ vereiste standarde van die professie te voldoen.

V17 – Dit sal my help om teoretiese kennis te verwerf

V18 – Dit sal my help om praktiese vaardighede te ontwikkel

V19 – Dit sal tot my persoonlike ontwikkeling as leier bydra

V21 – Dit sal tot my persoonlike ontwikkeling op kulturele gebied bydra

V22 – Dit sal my help om geslaagde interpersoonlike/menseverhoudings te vestig

V29 – Geleentheid tot gemeenskapsdiens

V30 – Geleentheid om leerders se talente te ontwikkel

- V31 – Geleentheid tot die ontwikkeling van eie talente
- V32 – Onderwys as beroep is vervullend
- V34 – Onderwys as beroep is uitdagend
- V36 – Onderwys as beroep is stimulerend
- V37 – Onderwys as beroep bied die geleentheid om my kreatiewe denke te ontwikkel
- V41 – Onderwys as beroep is 'n geleentheid om my roeping uit te leef

Faktor 2. Byvoordele

Die volgende aspekte is onderling afhanklik van mekaar:

- V23 – Salaris
- V24 - Werksure
- V25 – Vakansies
- V26 – Byvoordele (medies/behuising)
- V27 – Bevorderingsgeleenthede
- V28 – Werksekuriteit
- V42 – Hoë status

Faktor 3. Finansiële oorwegings

Die volgende aspekte is onderling afhanklik van mekaar:

- V11 – Besikbaarheid van studiebeurse en lenings
- V12 – Koste van studiekursus
- V13 – Koste van losies
- V14 – Besikbaarheid van akkommodasie

Faktor 4. Waarneembare belemmerings

Die volgende aspekte is onderling afhanklik van mekaar:

- VV33 – Onderwys as beroep is veeleisend
- VV35 - Onderwys as beroep is nie finansiëel lonend nie
- VV38 - Onderwys as beroep is vervelig
- VV39 - Onderwys as beroep is oordrewe geroetineerd
- VV40 - Onderwys as beroep is ongereguleerd

VV43 – Onderwys word deur gebrekkige dissipline gekenmerk

Vervolgens bied Tabel 4.9 'n uiteensetting van die finale faktorlading op die Eerstejaaronderwysvraelys sowel as elke veld se eiewaardes.

TABEL 4.9: Eerstejaaronderwysvraelys: finale faktorontleding

ROTEERDE FAKTOR-ONTLEDING				
Item in vraelys	Faktor 1 Potensiaal- fasilitering in onderwys	Faktor 2 Byvoordele	Faktor 3 Finansiële oorwegings	Faktor 4 Waarneembare belemmerings
V22	0.70	0.04	0.00	0.08
V19	0.66	0.01	0.08	-0.06
V18	0.65	0.02	0.01	-0.13
V37	0.65	0.15	-0.01	0.18
V15	0.64	0.01	0.09	-0.00
V41	0.63	0.06	0.05	0.26
V32	0.62	0.05	0.01	0.33
V31	0.61	0.14	0.06	0.20
V30	0.60	0.24	0.11	0.03
V36	0.58	0.01	-0.13	0.10
V16	0.57	-0.03	-0.03	-0.03
V17	0.56	-0.00	0.07	-0.18
V21	0.54	-0.04	0.14	-0.04
V34	0.50	0.09	-0.11	-0.12
V29	0.44	0.18	0.17	0.03
V25	-0.01	0.79	-0.07	-0.17
V24	-0.01	0.77	0.01	-0.19
V26	-0.03	0.76	0.13	-0.17
V28	0.17	0.61	0.07	0.03
V27	0.15	0.61	0.19	0.08
V23	-0.05	0.53	0.38	-0.02
V42	0.22	0.30	0.12	0.13
V13	0.04	0.09	0.83	-0.07
V12	0.12	0.14	0.78	0.00
V14	-0.04	0.01	0.72	-0.12
V11	0.13	0.24	0.65	-0.05
VV40	-0.02	-0.06	-0.22	0.66
VV39	0.08	-0.13	-0.15	0.61
VV38	0.31	0.02	-0.06	0.61
VV35	0.02	-0.00	0.09	0.59
VV43	0.02	-0.05	0.02	0.55
VV33	-0.19	-0.04	-0.01	0.35
EIEWAARDES	6.15	3.81	2.03	1.99
Persentasie variansie verklaar in die vektorruimte	5.70	3.18	2.67	2.45

Die eiewaardes van die hoof-faktore is almal groter as een (1) en dié faktore kan dus geïnterpreteer word. Dit blyk uit die bogenoemde tabel dat die 44% variasie deur die vier faktore verklaar kan word. Dit blyk verder uit die bogenoemde tabelle dat al 32 gekose items tot die vier velde behoort.

4.2.2.3 Itemontleding

Itemontleding op die finale 32 gekose items wat in die vier velde gekategoriseer is, is uitgevoer om die meriete van die finale velde te bepaal. Vir die doel van die studie is 0.30 as minimumwaarde vir insluiting beskou³³.

Vervolgens word item-skaalontleding in Tabel 4.10 geïllustreer.

---

³³ Volgens Maree (2005c) kan in gevalle (soos hierdie) waar die item-veldkorrelasie laer is as die arbitrêre afsnypunt, die navorser se mening vir insluiting of uitsluiting die deurslag gee, mits insluiting op logiese gronde geregverdig kan word.

TABEL 4.10: Item-skaalontleding

Faktor 1: Potensiaal-fasilitering in onderwys	
Itemnommers	Item-skaalkorrelasie
V15	0.55
V16	0.45
V17	0.45
V18	0.54
V19	0.57
V21	0.45
V22	0.62
V29	0.42
Faktor 2: Byvoordele	
Itemnommers	Item-skaalkorrelasie
V23	0.49
V24	0.61
V25	0.58
V26	0.66
V27	0.53
V28	0.47
V42	0.25
Faktor 3: Finansiële oorwegings	
Itemnommers	Item-skaalkorrelasie
V11	0.53
V12	0.67
V13	0.70
V14	0.55
Faktor 4: Waarneembare belemmerings	
Itemnommers	Item-skaalkorrelasie
VV33	0.19
VV35	0.33
VV38	0.36
VV39	0.39
VV40	0.49
VV43	0.31

Uit die bogenoemde tabel blyk dit dat die diskriminasiewaardes deurgaans ≤ 0.030 is, behalwe VV33³⁴ wat 0.19 is.

³⁴ Volgens Maree (2005c) kan in gevalle (soos hierdie) waar die item-veldkorrelasie laer is as die arbitrêre afsnypunt, die navorser se mening vir insluiting of uitsluiting die deurslag gee, mits insluiting op logiese gronde geregverdig kan word.

4.2.2.4 Betroubaarheid

Die betroubaarheid van die vier velde van die Eerstejaaronderwysvraelys is met behulp van Cronbach se alpha-koëffisiënt bepaal.

TABEL 4.11: Cronbach se Alpha-koëffisiënt vir die Eerstejaaronderwysvraelys

SKAAL	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Alpha	0.85	0.79	0.80	0.60

Die betroubaarheidskoëffisiënt is tussen 0.60 en 0.85 en kan as hoogs bevredigend beskou word vir die doel van die onderhawige studie.

Vervolgens word die interkorrelasies bespreek.

4.2.2.5 Interkorrelasies tussen velde

Die interkorrelasies vir die velde van die Eerstejaaronderwysvraelys vir die totale groep word in die volgende tabel aangedui.

TABEL 4.12: Tussenveld-korrelasies van die vier faktore van die Eerstejaaronderwysvraelys

Faktore ³⁵	1	2	3	4
Faktor 1	0.93	0.30	0.20	0.11
Faktor 2	-0.28	0.66	0.53	-0.46
Faktor 3	-0.19	0.66	-0.42	0.59
Faktor 4	-0.17	-0.18	0.71	0.66

³⁵ Faktore sluit in: Faktor 1:Potensiaal-fasilitering in onderwys, Faktor 2: Byvoordele, Faktor 3: Finansiële oorwegings en Faktor 4: Waarneembare belemmerings

4.2.2.6 Hipoteses

De Vos (2002) is van mening dat alvorens 'n hipotese as geldig beskou kan word, die verhouding vanuit die realiteit of die waarheid getoets behoort te word. Die resultate verkry aan die hand van die hipotesetoetsingsproses word vervolgens voorgestel.

i. Hipotesetoetsing³⁶

Die **hoofhipotese** wat in die onderhawige studie ondersoek word, wentel om die moontlike redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit.

Die hoofhipotese vir die studie is die volgende:

Daar is 'n betekenisvolle verband tussen die invloed van 'n verskeidenheid faktore wat inspeel op die beroepskeuse van die 2004-eerstejaaronderwysstudente verbonde aan die Universiteit van Pretoria en hulle keuse van onderwys as beroep.

Die hipoteses sentreer in die algemeen om die **verwantskappe** tussen die **verskeie faktore** wat 'n invloed uitoefen op eerstejaaronderwysstudente se besluit rakende onderwys as 'n moontlike beroep en die volgende **onafhanklike veranderlikes**:

- Die twee geslagsgroepe;
- die ouderdomsgroepe;
- die moedertaalgroepe;
- die geografiese ligging (stedelik en platteland).

Die volgende statistiese prosedures is onder meer uitgevoer om die hipoteses te ondersoek:

- Faktorontleding;
- Itemontleding;
- Regressie-analise;
- t-toetse;

---

³⁶ Vir die doel van die studie word die 5% vlak van betekenisvolheid aanvaar. In die geval van effekgroottes sal die volgende riglyne gebruik word: (a) $w = 0.1$ – klein effek, (b) $w = 0.3$ – medium effek (c) $w = 0.5$ – groot effek.

- Onafhanklike t-toetse;
- Vertrauensintervalle;
- χ^2 -toets vir onafhanklikheid;
- Pearson-korrelasiekoëffisiënt;
- Wilcoxon Rangsomtoets; en
- Kruskal-Wallis-toets.

Sekondêre hipoteseformulering

Die nulhipoteses³⁷ word vervolgens geformuleer:

- H₀₁: Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geslag (manlik of vroulik) nie.
- H₀₂: Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en 20 jaar en ouer) van die kinders nie.
- H₀₃: Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en huistaal nie.
- H₀₄: Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geografiese ligging (waar gematrikuleer is) nie.
- H₀₅: Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en eerstejaaronderwysstudente se meriete-telling nie.
- H₀₆: Daar bestaan geen verband tussen die rol wat ouers speel in die beroepskeuse van hulle kinders en die huistaal nie.
- H₀₇: Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente nie.
- H₀₈: Daar bestaan geen verband tussen die meriete-telling behaal en die rol wat die skoolhoof vertolk in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente nie.

---

³⁷ Ter wille van bondigheid word alternatiewe hipoteses weggelaat.

- H₀₉: Daar bestaan geen verband tussen die meriete-telling behaal en die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaar-
onderwysstudente nie.
- H₀₁₀: Daar bestaan geen verband tussen die geslag van die
eerstejaaronderwysstudente en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse
vertolk nie.
- H₀₁₁: Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die
beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die
eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student nie.
- H₀₁₂: Daar bestaan geen verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die
skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk nie.
- H₀₁₃: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van
"ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons
land" en die eerstejaarstudente se geslag nie.
- H₀₁₄: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van
"ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die
eerstejaarstudente se geslag nie.
- H₀₁₅: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van
"ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die
eerstejaarstudente se huistaal nie.
- H₀₁₆: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van
"ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die
meriete-telling deur die eerstejaarstudente behaal nie.
- H₀₁₇: Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van
"ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die
studierigting van die eerstejaarstudente nie.

Vervolgens word die ontleding van biografiese veranderlikes: resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die bepaling van die moontlike rol wat ouers as rolmodelle in beroepskeuse speel, uiteengesit in Tabel 4.16.

TABEL 4.13: Ontleding van biografiese veranderlikes: resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die bepaling van die moontlike rol wat ouers as rolmodelle in beroepskeuse speel

		Biografiese veranderlikes		p-waarde Effekgroottes Tussen hakies	Gevolgtrekking
		Geslag		0.5862 (<i>w</i> =0.2594)	Die rol wat ouers speel is nie statisties betekenisvol belangriker by óf manlike eerstejaaronderwys-studente as by vroulike studente se beroepskeuse nie (of andersom). (Klein effek)
Ouers as rolmodelle by beroepskeuse		Manlik (<i>n</i> =87)	Vroulik (<i>n</i> =329)		
	$\bar{x}$	2.69	2.07		
	<i>s</i>	2.39	1.55		
		Ouderdom		0.0052* (<i>w</i> =0.3021)	Ouers speel 'n statisties betekenisvol groter rol by onderwys as beroepskeuse van respondente onder die ouderdom van 20 jaar as by respondente van 20-jarige ouderdom en ouer. (Klein effek)
Ouers as rolmodelle by beroepskeuse		< 20 jaar (<i>n</i> =342)	≥ 20 jaar (<i>n</i> =75)		
	$\bar{x}$	2.09	2.67		
	<i>s</i>	1.73	1.92		
		Geografiese ligging		0.2692 (<i>w</i> =0.0049)	Die rol wat ouers speel is nie belangriker by stedelike as by plattelandse eerstejaaronderwysstudente se beroepskeuse nie (of andersom). (Klein effek)
Ouers as rolmodelle by beroepskeuse		Stedelik (<i>n</i> = 311)	Platteland (<i>n</i> =105)		
	$\bar{x}$	2.19	2.20		
	<i>s</i>	1.69	2.03		
*: Betekenisvol op 5%-peil van betekenis					

Die eerste nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking het op hierdie tabel, is:

H_{01} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geslag (manlik of vroulik) nie.

H_{a1} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en hul geslag (manlik of vroulik).

Daar is nie genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp nie ($p > 0.05$). Die afleiding kan dus gemaak word dat daar nie 'n statisties betekenisvolle verband bestaan tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudente en die invloed van hul ouers op die beroepskeuse van hul kinders nie. Vir verdere afleidings, verwys na Tabel 4.13.

Rojewski en Yang in (Flouri & Buchanan, 2002) beklemtoon die waarde van ouerlike ondersteuning in die beroepsverwagtinge van adolessente. Verder wys Guerra en Braungart-Rieker (1999) op die verskillende rolle wat moeders en vaders in die beroepsbesluitneming van hul kinders vertolk. Ongelukkig het die onderhawige studie nie vir die verskillende rolle wat vaders en moeders speel, voorsiening gemaak nie.

Die tweede nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking het op hierdie tabel, is:

H_{02} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en 20 jaar en ouer) van eerstejaaronderwysstudente nie.

H_{a2} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en bo die ouderdom van 20 jaar) van die eerstejaaronderwysstudente.

Daar bestaan genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp, ($p < 0.05$). Daar bestaan dus 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die ouderdom (onder die ouderdom van 20 jaar en bo die ouderdom van 20 jaar) van die eerstejaaronderwysstudente. Vir verdere afleidings, verwys na Tabel 4.13.

Die derde nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking het op hierdie tabel, is:

H_{04} : Daar bestaan geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente en hul geografiese ligging (waar gematrikuleer is) nie.

H_{a4} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente en hul geografiese ligging (waar gematrikuleer is).

Daar is nie genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp nie ($p > 0.05$). Die afleiding kan dus gemaak word dat daar nie 'n statisties betekenisvolle verband bestaan tussen die invloed van hul ouers op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente en die geografiese ligging nie. Vir verdere afleidings, verwys na Tabel 4.13. Turner en Lapan (2002) se studie dui wel op die sleutelrol van plattelandse adolessente se ouers in die bepaling van studente se beroepskeuses.

Vervolgens verwys Tabel 4.14 na die resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van huistaal van respondente en die invloed van rolmodelle (ouers en skoolhoof) op die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente.

TABEL 4.14: Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van huistaal van respondente en rolmodelle

	Taal												p-waarde
	Engels			Afrikaans			Afrikatale			Ander			
Rolmodel in beroepskeuse	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s	n	$\bar{x}$	s	
Ouers	78	2.47	1.92	306	2.01	1.57	25	3.56	2.89	8	2.13	0.99	0.0124 *
Skoolhoof	76	6.29 a	1.80	293	5.86 a	2.12	16	4.06 b	2.67	8	6.88 a	2.17	0.0067 *

*: Betekenisvol op 10%-peil van betekenis
a, b: Gemiddeldes van gemene karakters verskil nie betekenisvol nie (interpreteer rygewys)

Die eerste nul- en alternatiewe hipotese wat met hierdie tabel verband hou, is:

H_{03} : Daar is geen verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en huistaal nie.

H_{a3} : Daar is 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en huistaal.

Daar bestaan genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Ek lei dus af dat daar 'n verwantskap bestaan tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en die taal wat die eerstejaaronderwysstudente besig. In die geval van Afrikataal-sprekende eerstejaarstudente is ouers meer geneig om die keuses van kinders te beïnvloed as Engels- en Afrikaanssprekende eerstejaaronderwysstudente.

Cosser en Du Toit (2002) beklemtoon ook die sleutelrol wat ouers in die beroepskeuses van Afrikataalsprekers speel. Chapman (1984) verwys na die rol wat betekenisvolle ander of *significant persons* (ouers, onderwysers die portuurgroep asook spesiale vriende) oor die algemeen speel ten opsigte van kinders se beroepskeuses. Cosser en Du Toit (2002) sluit by hierdie bevindings aan deur te verwys na die geval van Afrikataal-sprekers, waar die rol wat hierdie betekenisvolle ander in die beroepskeuseproses speel, van baie waarde is.

Die tweede nul- en alternatiewe hipotese wat met hierdie tabel verband hou, is:

H_{07} : Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente nie.

H_{a7} : Daar bestaan 'n verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente.

Daar bestaan wel statisties betekenisvolle verskille op die 10%-peil van betekenis tussen die verskillende taalgroepe. Daar bestaan dus 'n verband tussen die rol wat die skoolhoof vertolk en die huistaal van die eerstejaaronderwysstudente. Die gemiddeldes van die Engelstalige- (6.29), Afrikaanstalige-(5.86) en andertalige persone (6.88) verskil statisties betekenisvol (op die 10%-peil van betekenis) van die Afrikataal-sprekende studente (4.06). Laasgenoemde beteken dat die persone wat Afrikatale besig die skoolhoof belangriker ag in hul keuse van onderwys as beroep.

Vervolgens word die resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van meriete-telling van respondente en die invloed van rolmodelle (ouers, skoolhoof en beroepsleidingsonderwyser) op die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente aangetoon.

TABEL 4.15: Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van meriete-telling van respondente en rolmodelle

	Meriete-telling												p- waarde
	25-30			19-24			13-18			7-12			
Rolmodel in beroepskeuse	n	$\bar{x}$	S	n	$\bar{x}$	S	n	$\bar{x}$	S	n	$\bar{x}$	S	
Ouers	25	2.24	1.59	117	2.45	1.83	157	2.01	1.72	115	2.18	1.83	0.0717
Skoolhoof	25	6.16	2.23	111	5.78	2.07	153	5.80	2.02	101	6.06	2.31	0.4204
Beroepsleiding- onderwyser	25	5.36	1.96	112	4.79	2.36	153	5.07	2.02	104	4.70	1.98	0.3023
▪ Betekenisvol op 5% -peil van betekenis													

Die eerste nul- en alternatiewe hipoteses wat betrekking het op hierdie tabel, is:

H_{05} : Daar bestaan nie 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en eerstejaaronderwysstudente se meriete-telling nie.

H_{a5} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van hulle kinders en eerstejaaronderwysstudente se meriete-tellings.

Daar is nie genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp nie ($p > 0.05$). Die afleiding kan gemaak word dat daar nie 'n statisties betekenisvolle verband bestaan tussen die invloed van ouers op die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente en hul meriete-telling behaal nie.

Die tweede nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking op die tabel het, is:

H_{08} : Daar bestaan nie 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die rol wat die skoolhoof vertolk in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente nie.

H_{a8} : Daar bestaan 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die rol wat die skoolhoof vertolk in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente.

Uit die bogenoemde tabel kan afgelei word dat daar nie genoeg bewyse is om die nulhipotese te verwerp nie ($p > 0.05$). Die afleiding kan dus gemaak word dat daar nie genoeg bewyse gevind is om te beweer dat daar 'n verwantskap tussen die meriete-

telling behaal en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente vertolk bestaan nie.

Die derde nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking op die tabel het, is:

H_{09} : Daar bestaan nie 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente nie.

H_{a9} : Daar bestaan 'n verband tussen die meriete-telling behaal en die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente.

Daar is nie genoeg bewyse om die nulhipotese te verwerp nie ($p > 0.05$). Daar is dus nie genoeg bewyse gevind om te beweer dat daar 'n statisties betekenisvolle verwantskap bestaan tussen die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente en die meriete-telling wat hul behaal het nie.

Vervolgens word die resultate van rolmodelle (skoolhoof en beroepsleidingonderwyser) met geslag vergelyk.

TABEL 4.16: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die invloed van die skoolhoof en beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent

Rolmodelle by beroepskeuse	Geslag				p-waarde	Gevolgtrekking
	Mans (n=81)		Dames (n=311)			
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s		
Skoolhoof	5.14	2.12	6.09	2.09	$< 0.0001^*$ ($w=0.4481$)	Die skoolhoof speel 'n belangriker rol by mans as by dames. (Medium effek)
Beroepsleidings- onderwyser	4.68	2.17	4.95	2.09	0.0035^* ($w=0.1244$)	Die beroepsleidings- onderwyser speel 'n belangriker rol by mans as dames. (Klein effek)
* Betekenisvol op 5% -peil van betekenis						

Die eerste nul- en alternatiewe hipoteses wat betrekking het op Tabel 4.16 het, is:

H_{010} : Daar bestaan geen verband tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudente en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse vertolk nie.

H_{a10} : Daar bestaan 'n verband tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudente en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse vertolk.

Uit Tabel 4.16 kan afgelei word dat daar voldoende bewys bestaan om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Dus, daar bestaan 'n statisties betekenisvolle verband tussen die geslag van die eerstejaaronderwysstudent en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse vertolk. Vir afleidings verwys na Tabel 4.16.

Die tweede nul- en alternatiewe hipoteses wat betrekking op Tabel 4.16 het, is:

H_{011} : Daar bestaan geen verband tussen die rol wat die beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student nie.

H_{a11} : Daar bestaan 'n verband tussen die rol wat die beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student.

Uit die bogenoemde tabel kan afgelei word dat daar voldoende bewys bestaan om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Die afleiding kan gemaak word dat daar 'n statisties betekenisvolle verband bestaan tussen die rol wat die beroepsleidingsonderwyser in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent vertolk en die geslag van die student. Hierdie resultaat is egter nie van veel praktiese waarde nie (w is marginaal groter as 0.1). Vir afleidings verwys na Tabel 4.16.

Vervolgens word die invloed van die skoolhoof as rolmodel met die geografiese ligging vergelyk.

TABEL 4.17: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die invloed van rolmodelle en die geografiese ligging

Rolmodelle by beroepskeuse	Geografiese ligging				p-waarde (Effekgrootte tussen hakies)	Gevolgtrekking
	Stedelik (n=295)		Platteland (n=97)			
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s		
Skoolhoof	6.09	2.04	5.29	2.28	0.0049* (w=0.3922)	Die skoolhoof speel 'n belangriker rol op die platteland as stedelik.

*: Betekenisvol op 5% -peil van betekenis

Die nul- en alternatiewe hipotese wat betrekking het op hierdie tabel, is:

H_{012} : Daar bestaan geen verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk nie.

H_{a12} : Daar bestaan 'n verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk.

Uit die bogenoemde tabel kan afgelei word dat daar voldoende bewys is om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Daar bestaan dus 'n statisties betekenisvolle verband tussen die geografiese ligging en die rol wat die skoolhoof in die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente vertolk. Die afleiding wat gemaak word, is dat die invloed van die skoolhoof op die platteland statisties betekenisvol groter is as die invloed van die skoolhoof in stedelike gebiede. Hierdie resultaat is egter van matige praktiese waarde (w is marginaal groter as 0.3).

Vervolgens word die invloed van rolmodelle op die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente vergelyk.

Tabel 4.18: Resultate van die Eenrigting Variansie-analise vir die vergelyking van rolmodelle se invloed op eerstejaarstudente se beroepskeuse (n=442)

Posisie	Rolspelers	Gemiddelde rang	p-waarde van opeenvolgende rolspelers teenoor mekaar	Opmerkings
1	Ouers	2.07		Ouers word statisties betekenisvol belangriker geag as ander opvoeders
			0.0001*	
2	Ander opvoeders	3.21		Ander opvoeders word statisties betekenisvol belangriker as familieledede beskou
			0.0105*	
3	Ander familieledede	3.59		Ander familieledede word statisties betekenisvol belangriker as die beroepsleidingsonderwyser geag
			0.0001*	
4	Beroepsleiding-onderwyser	4.40		Geen statisties betekenisvolle verskil tussen die rol wat beroepsleidingsonderwyser en ander rolmodelle speel nie.
			0.6468	
5	Ander rolmodelle	4.48		Ander rolmodelle vertolk 'n belangriker rol as die skoolhoof.
			< 0.0001*	
6	Skoolhoof	5.24		Geen statisties betekenisvolle verskil tussen die belangrikheid van die skoolhoof en die geestelike leier.
			0.8027	
7	Geestelike leier	5.29		Geen statisties betekenisvolle verskil tussen die geestelike leier en die portuurgroep.
			0.7029	
8	Portuurgroep	5.35		
*: Betekenisvolle verskil op die 5%-peil van betekenis **: Hoe groter die gemiddelde rang, hoe minder is die belangrikheid soos deur respondent geag. (Rangordevraag waar die waarde van 1 dui op belangrikste en 8 dui op onbelangrikste)				

Uit die bogenoemde tabel blyk dit dat ouers as die belangrikste rolmodelle geag word. Verwys na Tabel 4.17 vir afleidings. My bevindings bevestig die bevindings van Turner en Lapan (2002) en Cosser en Du Toit (2002), wat die belangrikheid van ouers as rolmodelle in die beroepskeuse van hul kinders beklemtoon.

Vervolgens word die resultate van die verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag voorgelê en bespreek.

**TABEL 4.19: Gebeurlikheidstabel van geslag van eerstejaaronderwys-
studente en die opsie "ek glo om met kinders te werk is 'n
belegging in ons land" (p-waardes vir χ^2)**

	OPSIE			p-waarde (Effekgrootte ³⁸ vir betekenisvolle waardes van p tussen hakies)	
	Ja	Nee	Totaal	Statistiek	(Tweekantig)
Manlik	87	13	100	$\chi^2 = 11.58$	0.0007* ($w=0.16^{**}$)
Vroulik	325	13	338		
Totaal	412	26	438		
*: $p < 0.05$					
**: Die effekgrootte kan as gering beskou word.					

Die nul- en alternatiewe hipotese wat op hierdie tabel van toepassing is, is die volgende:

H_{013} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag nie.

H_{a13} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag.

Daar bestaan voldoende bewyse om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Daar bestaan dus 'n verwantskap tussen die opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag. Uit die bogenoemde kan afgelei word dat die vroulike geslag geneig is om eerder "ja" op die bogenoemde item te antwoord. 'n Groter statisties betekenisvolle proporsie vroulike as manlike eerstejaaronderwysstudente reken dat om met kinders te werk, 'n belegging in ons land is. Hierdie resultaat is egter nie van veel praktiese waarde nie, (w is marginaal groter as 0.1).

³⁸ Effekgrootte: w = Vir die doel van hierdie ondersoek word die 5%-vlak van betekenis aanvaar. In die geval van effekgroottes, sal die volgende riglyne gevolg word, naamlik: (a) $w = 0.1$ – geringe effek, (b) $w = 0.3$ - matige effek en (c) $w = 0.5$ – groot effek.

Vervolgens word die verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaarstudente se geslag bespreek.

TABEL 4.20: Gebeurlikheidstabel van geslag van eerstejaaronderwysstudente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2)

	OPSIE			p-waarde (Effekgrootte ³⁹ vir betekenisvolle waardes van p tussen hakies)	
	Ja	Nee	Totaal	Statistiek	(Tweekantig)
Manlik	72	28	100	$\chi^2=38.57$	<0.0001 ($w=0.30^{**}$)
Vroulik	318	20	338		
Totaal	390	48	418		
*p: <0.05					
**: Die effekgrootte kan as 'n medium effek beskou word.					

Die nul- en alternatiewe hipotese wat op hierdie tabel van toepassing is, is die volgende:

H_{014} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag nie.

H_{a14} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaaronderwysstudente se geslag.

Voldoende bewyse is gevind om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Daar bestaan dus 'n verwantskap tussen die opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") en die eerstejaarstudente se geslag. Uit die bogenoemde kan afgelei word dat die vroulike geslag geneig is om eerder "ja" op die bogenoemde item te antwoord. 'n Groter statisties betekenisvolle proporsie vroulike as manlike eerstejaaronderwysstudente reken dat hulle 'n passie het om met kinders te werk. Hierdie resultaat is van matige praktiese betekenis ($w=0.30$).

³⁹ Effekgrootte: w = Vir die doel van hierdie ondersoek word die 5%-vlak van betekenis aanvaar. In die geval van effekgroottes, sal die volgende riglyne gevolg word, naamlik: (a) $w = 0.1$ – geringe effek, (b) $w = 0.3$ - matige effek en (c) $w = 0.5$ – groot effek.

Vervolgens word die verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van “ja” en “nee”) op die item “ek het ’n passie om met kinders te werk” en die eerstejaaronderwysstudente se huistaal ondersoek.

TABEL 4.21: Gebeurlikheidstabel van huistaal van eerstejaaronderwysstudente en die opsie “ek het ’n passie om met kinders te werk” (p-waardes vir χ^2)

	OPSIE			p-waarde (Effekgrootte ⁴⁰ vir betekenisvolle waardes van p tussen hakies)	
	Ja	Nee	Totaal	Statistiek	(Tweekantig)
Engels	77	8	85	$\chi^2 = 15.55$	0.0014* ($w=0.19^{**}$)
Afrikaans	281	28	309		
Afrikatale	25	11	36		
Ander	8	1	9		
Totaal	391	48	439		
*p: <0.05 **: Die effekgrootte kan gering beskou word.					

Die nul- en alternatiewe hipotese wat op hierdie tabel van toepassing is, is die volgende:

H_{015} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van “ja” en “nee”) op die item “ek het ’n passie om met kinders te werk” en die eerstejaaronderwysstudente se huistaal nie.

H_{a15} : Daar bestaan ’n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van “ja” en “nee”) op die item “ek het ’n passie om met kinders te werk” en die eerstejaaronderwysstudente se huistaal.

Voldoende bewyse is gevind om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Inspeksie van die tabel toon aan dat Afrikataal-eerstejaaronderwysstudente meer geneig is om “nee” op die bogenoemde item te antwoord. ’n Groter proporsie Afrikataal-eerstejaaronderwysstudente voel dus dat hul nie ’n passie het om met kinders te werk nie. Hierdie resultaat is egter nie van veel praktiese waarde nie (w is marginaal groter as 0.1).

⁴⁰ Effekgrootte: $w =$ Vir die doel van hierdie ondersoek word die 5%-vlak van betekenis aanvaar. In die geval van effekgroottes, sal die volgende riglyne gevolg word, naamlik: (a) $w = 0.1$ – geringe effek, (b) $w = 0.3$ – matige effek en (c) $w = 0.5$ – groot effek.

Vervolgens word die verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die eerstejaaronderwysstudente se meriete-telling ondersoek.

TABEL 4.22: Gebeurlikheidstabel van meriete-telling van eerstejaaronderwys-studente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2)

Meriete-telling	OPSIE			p-waarde (Effekgrootte ⁴¹ vir betekenisvolle waardes van p tussen hakies)	
	Ja	Nee	Totaal	Statistiek	(Tweekantig)
25-30	23	2	25	$\chi^2=11.63$	0.0088 ($w=0.17$)
19-24	114	5	119		
13-18	150	19	169		
7-12	102	22	124		
Totaal	389	48	437		
*p: <0.05 **: Die effekgrootte kan as baie klein beskou word.					

Die nul- en alternatiewe hipotese wat op hierdie tabel van toepassing is, is die volgende:

H_{016} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die meriete-telling deur die eerstejaarstudente behaal nie.

H_{a16} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die meriete-telling deur die eerstejaarstudente behaal.

Voldoende bewyse is gevind om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Daar bestaan wel 'n verwantskap tussen die opsies (*id est*, "ja" en "nee") en die meriete-telling behaal. eerstejaaronderwysstudente wat oor 'n meriete-telling van 19-24 asook 7-12 beskik, meer geneig is om "nee" op die bogenoemde item te beantwoord. Inspeksie van die tabel toon aan dat 'n groter statisties betekenisvolle proporsie eerstejaaronderwysstudente wat oor meriete-telling van 19-24 asook 7-12 beskik meer

⁴¹ Effekgrootte: w = Vir die doel van hierdie ondersoek word die 5%-vlak van betekenis aanvaar. In die geval van effekgroottes, sal die volgende riglyne gevolg word, naamlik: (a) $w = 0.1$ – geringe effek, (b) $w = 0.3$ - matige effek en (c) $w = 0.5$ – groot effek.

geneig is om aan te dui dat hul nie oor 'n passie beskik om met kinders te werk nie as eerstejaaronderwysstudente wat oor 'n meriete-telling van 13-18 en 25-30 beskik. Hierdie resultaat is egter nie van veel prakties waarde nie (w is marginaal groter as 0.1).

Vervolgens word die verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die onderskeie studierigtings waarvoor die eerstejaaronderwysstudente geregistreer is, ondersoek.

TABEL 4.23: Gebeurlikheidstabel van studierigting van eerstejaaronderwysstudente en die keuse "ek het 'n passie om met kinders te werk"

STUDIERICHTING ⁴³	KEUSE			Toetsstatistiek en p-waarde met die effekgrootte ⁴² tussen hakies	
	Ja	Nee	Totaal	Statistiek	(Tweekantig toets)
BEd-Alg	314	21	335	$\chi^2=38.59$	p-waarde < 0.0001* ($w=0.30^{**}$)
BEd-MBSP	10	7⊛	17		
BEd-NW	35	9	44		
BEd-EB	29	11	40		
Totaal	338	48	436		

Frekwensie afwesig = 6
 * : p-waarde < 0.05
 ** : Die effekgrootte kan as matig beskou word.
 ⊛ : Die sel met die grootste χ^2 -selwaarde

Die nul- en alternatiewe hipotese wat op hierdie tabel van toepassing is, is die volgende:

H_{017} : Daar bestaan geen verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die studierigting van die eerstejaaronderwysstudente nie.

H_{a17} : Daar bestaan 'n verwantskap tussen opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die studierigting van die eerstejaaronderwysstudente.

⁴² Effekgrootte: w = Vir die doel van hierdie ondersoek word die 5%-vlak van betekenis aanvaar. In die geval van effekgroottes, sal die volgende riglyne gevolg word, naamlik: (a) $w = 0.1$ – geringe effek, (b) $w = 0.3$ - matige effek en (c) $w = 0.5$ – groot effek.

⁴³ Studierigtings verwys na: BEd-MBSP (Menslike beweging- en sportkunde), BEd-EB (Ekonomiese- en bestuurswetenskappe, BEd-NW (Natuurwetenskappe) en BEd-Alg (Algemeen).

Daar bestaan voldoende bewyse om die nulhipotese te verwerp ($p < 0.05$). Daar bestaan dus 'n verwantskap tussen die opsies (*id est*, keuse in terme van "ja" en "nee") op die item "ek het 'n passie om met kinders te werk" en die studierigting waarvoor die eerstejaaronderwysstudente geregistreer is. Inspeksie van die tabel dui daarop dat die grootste sel χ^2 -waarde in die sel BEd-MBSP en die keuse "Nee" gevind word, wat daarop dui dat hierdie studierigting die grootste verband hou met 'n keuse van "Nee". Indien die onderskeie studierigtings se ry-persentasies beskou word, blyk dit dat die volgende waargeneem kan word indien daar gekyk word na die persentasie studente wat nie 'n passie het om met kinders te werk nie: BEd-MBSP (41.18%), BEd-EB (27.50%), BEd-NW (20.45%) en BEd-Alg (6.27%). Dit blyk dus dat proporsioneel meer BEd-MBSP - studente geneig is om aan te dui dat hulle nie werklik oor 'n passie vir kinders beskik nie. Hierdie resultaat is prakties van matige betekenis want die effekgrootte is matig ($w = 0.3$).

4.2.2.7 Vergelyking van die twee geslagte se prestasies in die vier velde van die Eerstejaaronderwysvraelys

In Tabel 4.24 word die onderafdelings van die geslag van respondente en die verskeie velde (soos deur die faktoranalise geïdentifiseer) weergegee.

TABEL 4.24: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets* vir die vergelyking van die geslag van respondente se prestasie in die vier onderskeie velde (n=101)

	Mans		Dames		p-waarde
	$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s	
Veld 1	3.88	0.66	4.13	0.53	0.0008**
Veld 2	2.91	0.91	2.74	0.88	0.1035
Veld 3	2.38	1.27	2.05	1.04	0.0446**
Veld 4	3.56	0.61	3.91	0.54	<0.0001**

*: Data is nie normaal verdeel nie – derhalwe 'n verdelingsvrye toets
 **: $p < 0.05$

Uit Tabel 4.24 blyk dit dat die gemiddeldes vir mans en dames ten aansien van Veld 1 (Persoonlike ontwikkeling), Veld 3 (Finansiële oorwegings) en Veld 4 (Waarneembare belemmerings) statisties betekenisvol verskil.

Vanuit die bogenoemde tabel kan die volgende afleidings moontlik gemaak word:

- Dames is meer geneig om waarde te heg aan persoonlike ontwikkeling as medebepalende faktor, rakende die keuse van onderwys as beroep (Veld 1).
- Dames is meer geneig om waarde te heg aan waarneembare belemmerings as medebepalende faktor, rakende die keuse as beroep (Veld 4).
- Mans daarenteen is meer geneig om waarde te heg aan finansiële oorwegings as medebepalende faktor in die keuse van onderwys as beroep (Veld 3).

Vervolgens word die Pearson-korrelasiekoëffisiënte vir die onderskeie geslagsgroepe uiteengesit.

4.2.2.8 Pearson-korrelasies vir veranderlikes (mans en dames) teenoor die vier velde

In Tabel 4.25 word die resultate van Pearson-korrelasiekoëffisiënte oor die vier velde teenoor manlike eerstejaaronderwysstudente gegee.

TABEL 4.25: Resultate van die Pearson-korrelasiekoëffisiënte van die vier velde vir mans

		Veld 1	Veld 2	Veld 3	Veld 4
Mans	Veld 1				
	Veld 2	0.40778*			
	Veld 3	0.35962	0.41492*		
	Veld 4	0.10581	0.02966	-0.01854	
*: $p < 0.0001$					

Uit Tabel 4.25 kan afgelei word dat daar by mans statisties betekenisvolle korrelasies tussen veld 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 2 (Byvoordele) asook velde 2 (Byvoordele) en 3 (Finansiële oorwegings) bestaan.

Vervolgens bied Tabel 4.26 'n uiteensetting van die resultate van Pearson-korrelasiekoëffisiënte oor die vier velde vir vroulike eerstejaaronderwysstudente.

TABEL 4.26: Resultate van die Pearson-korrelasies van die vier velde vir dames

Dames	Veld 1	Veld 1	Veld 1	Veld 1	Veld 1
	Veld 2	0.21679*			
	Veld 3	0.12109	0.29768*		
	Veld 4	0.00688	-0.19763*	-0.15695	
*: p<0.0001					

Uit Tabel 4.26 word dieselfde tendens by dames as by mans bespeur. Inspeksie van die tabel dui op 'n statisties betekenisvolle korrelasie tussen velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 2 (Byvoordele), velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 3 (Finansiële oorwegings) asook velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 4 (Waarneembare belemmerings).

4.3 Data-analise van die kwalitatiewe komponent van die Eerstejaaronderwysvraelys

Vanuit die kodering van die kwalitatiewe komponent van die vraelys (soos in Hoofstuk 3 uiteengesit) word die vernaamste redes waarom eerstejaaronderwysstudente positief of negatief oor onderwys as beroep voel, in die volgende gedeelte beskryf.

Ek het Poggenpoel (1998) se voorstelle nagevolg en het bepaalde **subkategorieë** en **kategorieë** oorkoepelend onder bepaalde **hooftemas** rakende positiewe persepsies wat studente huldig, saamgegroepeer, soos in Tabelle 4.27 en 4.28 voorgestel.

TABEL 4.27: Uiteensetting van die eerste stel kategorieë en subkategorieë oorkoepelend onder bepaalde hooftemas: positiewe persepsies rakende onderwys as beroep

Kategorieë	Subkategorieë	Hooftemas
Positiewe persepsies	Potensiaal-fasilitering in onderwys	Hulp aan ander en om 'n verskil te maak
		Beter toekoms vir die land help verseker
		Werk met leerders met spesiale behoeftes
	Selfvervulling	Passie om met kinders te werk
		Bevredigende beroep
	Selfontwikkeling	Selfontwikkeling
		Onderwys bied werkseleenthede (ook in die buiteland)
	Byvoordele	Die toekoms van onderwys is rooskleurig
		Aanvraag na onderwysers
		Voordelige werksure
		Voordele: behuising, medies en tyd saam met gesin
		Entrepreneursvaardighede (eie skool begin)
		Onderwys as beroep is 'n goeie grondslag vir eie kinders eendag
		Goeie beroep
		Bied geleentheid om sport uit te leef

Cosser en Du Toit (2002:13) beklemtoon die volgende belangrike aspekte in die beroepskeuse van voornemende studente:

Learners have an idealistic view of working life, rating a job that allows one to help others, uses skills, and is in line with one's interests as the top three job desirables.

Cosser en Du Toit (2002) se siening rakende moontlike redes waarom daar op sekere beroepe besluit word, sluit aan by die enkele positiewe persepsies wat eerstejaaronderwysstudente huldig en wat uit my studie blyk.

Harrington en Harrington (2002) beklemtoon dus die belangrike aspek van persoonlike groei en ontwikkeling in 'n beroep oor die algemeen, soos deur sommige van die eerstejaaronderwysstudente in hierdie studie aangedui is.

Vervolgens word die vernaamste redes waarom eerstejaaronderwysstudente negatief oor onderwys as beroep voel, uiteengesit.

TABEL 4.28: Uiteensetting van die tweede stel kategorieë en subkategorieë oorkoepelend onder bepaalde hoofemas: negatiewe persepsies oor onderwys as beroep gehuldig

Kategorieë	Subkategorieë	Hoofemas
Negatiewe persepsies	Waarneembare belemmerings	Ongelyke geleenthede op grond van ras
		Regstellende aksie en implikasies vir onderwysers
		Swak status in gemeenskap en min respek vir onderwysers
		Geen finansiële hulp tydens opleiding nie
		Taalkwessies (vrese om in ander taal te moet klasgee)
		Swak finansiële besoldiging
		Min bevordering vir onderwysers
		Oorvol klasse
		Lang werksure
		Beperkte hulpbronne in skole
		Tekort aan onderwysers
		Veranderings in die onderwysstelsel
		Probleme met die implementering van die nuwe onderwysstelsel (UGO)
		Die HIV en VIGS-pandemie
		Gevare in skole
		Hoë verwagtinge wat aan onderwysers gestel word
		Swak dissipline in skole
		Onderwysers wat negatief is
	Persoonlike kwessies	Hantering van moeilike kinders
		Vrees vir mislukking
Eentonigheid en verveling deur onderwys as beroep		

Die resultate van hierdie studie ten opsigte van die negatiewe persepsies wat deur die onderwysstudente ten opsigte van onderwys as beroep gehuldig word, sluit aan by 'n verslag wat deur die *Human Sciences Research Council* (HSRC) (2002) uitgereik is wat moontlike redes vir die besluit **teen** onderwys as beroep aanvoer en sluit onder andere die volgende aspekte in:

- Onvoldoende salarisse
- Toename in die werklading
- Onvoldoende beroepsontwikkeling
- Gebrek aan professionele erkenning
- Ontevredenheid met die werkbeleid

- Onvoldoende beroepstevredenheid
- Ontevredenheid met salarisse, werksure en werkslading

4.4 SAMEVATTING

Hierdie hoofstuk bied 'n oorsig van die resultate en bevindings van die empiriese studie. Ek bespiegel ook oor etlike moontlike redes waarom eerstejaaronderwysstudente op onderwys as beroep besluit of nie. Die resultate is verkry vanuit die kwantitatiewe data-analise sowel as die kodering en interpretering van die kwalitatiewe data.

Hoofstuk 5 bied 'n finale opsomming van die studie. Moontlike beperkings van die studie sowel as etiese aspekte word bespreek, geformuleer en uiteengesit.

HOOFSTUK 5

SAMEVATTING VAN DIE STUDIE, BEPERKINGE, GEVOLGTREKKINGS

5.1 INLEIDING

Die huidige onderwysertekort (onderwyseraanbod en -aanvraagwanbalans) is 'n verskynsel wat nie net in Suid-Afrika, maar ook in ander dele van die wêreld voorkom. In die lig van die onderwysersaanvraag en -voorsieningswanbalans is dit dus te betreur dat besonder min data beskikbaar is oor moontlike faktore wat bydra tot die keuse van onderwys as beroep. Die doel van hierdie studie is om hierdie moontlike faktore te ondersoek en te beskryf.

'n Opsomming en bevindinge van elke hoofstuk word vervolgens aan die leser gebied.

5.2 BEVINDINGS UIT ELKE HOOFSTUK

Die bevindings van elke hoofstuk word volgens hoofstukindeling weergegee om sodoende aan te sluit by die oriëntering in hierdie hoofstuk.

5.2.1 HOOFSTUK 1: Oriëntering, konseptualisering, probleemstelling en metodologiese verantwoording

In die poging om die verskynsel rakende "moontlike faktore wat eerstejaaronderwysstudente beïnvloed om onderwys as beroep te kies" in-diepte te begryp, word die volgende aspekte verduidelik.

Die **doel van hierdie studie**, naamlik om moontlike faktore wat bydra tot die beroepskeuse van onderwys deur eerstejaaronderwysstudente, is om die voorgenoemde verskynsel te eksplloreer en te ondersoek. Hierdie studie behoort hopelik

’n bydrae te lewer tot die wetenskaplike kennis van moontlike faktore wat tot die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente bydra.

Die **algemene oriëntering** van die studie word aan die hand van die volgende stelling geïllustreer, naamlik dat verskeie outeurs na die onderwyseraanbod en -aanvraag verwys en fokus op ’n wanbalans in sowel Suid-Afrika as in ander dele van die wêreld. Daar bestaan derhalwe ernstige kommer oor die toename in die voorgenoemde onderwysvoorsiening en -aanvraag wanbalans. Navorsing deur die *Human Sciences Research Council* (HSRC) (2005) bevestig ’n afname in die aantal studente wat vir onderwysersopleiding ingeskryf is, terwyl dit blyk dat ’n betekenisvolle persentasie van die huidige onderwyserskorps dit oorweeg om die beroep te verlaat. Verskeie faktore word aangetoon as moontlike redes vir die onderwyserstekorte en word volledig in Hoofstuk 2 bespreek.

Die **probleemstelling** wat uit die primêre en sekondêre vraagstellings bestaan, is in hierdie hoofstuk aangevoer. Die **primêre navorsingsvraag** kan soos volg gedefinieer word: “Wat is die moontlike faktore wat die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente beïnvloed?” Enkele voortspruitende **sekondêre navorsingsvrae** kan soos volg geformuleer word:

- Watter teoretiese grondslae onderlê voornemende onderwysers se beroepskeuse?
- In watter mate beïnvloed rolmodelle voornemende onderwysers se beroepskeuse?
- Wat is die moontlike verband tussen huidige tendense wat die keuse van onderwys as beroep onderlê en die onderwyskrisis op nasionale vlak?

Verbandhoudende **konsepte** wat in hierdie hoofstuk verken is, sluit onder andere “adolessensie”, “beroep”, “persoonsmoontlikhede”, “beroepsontwikkeling”, “beroepsvolwassenheid”, “beroepskeuse” en “beroepskeuseteorieë” in. Die **aannames** van die studie is uiteengesit en daar is verwys na persepsies wat oor onderwys as beroep gehuldig word.

Die identifikasie van enkele faktore wat 'n bydraende rol in die keuse van onderwys as beroep speel, kan as **verwagte uitkomst** van hierdie studie beskou word. Die beoogde **betekenis van die studie**, of die uiteindelijke doel van hierdie studie is om 'n bydrae te lewer ten opsigte van die teoretiese sowel as praktiese begronding van redes waarom daar op onderwys as beroep besluit word. Die **motivering vir die studie** word vanuit my passie vir kinders en opvoeders beskryf. Die hantering van negatiewe persepsies wat rakende onderwys as beroep gehuldig word en aanbevelings vir die verbetering van onderwys as beroep, word as verdere motiveringspunte vir hierdie studie bespreek.

Die **kwantitatiewe opname-navorsingsontwerp** en gepaardgaande **navorsingsmetodes** word kortliks voorgestel. Die uiteensetting van die navorsingsontwerp en -metodes word gevolg deur die verwysing na enkele moontlike **beperkings** van die studie.

Die relevansie van Hoofstuk 2 tot die studie word vervolgens bespreek.

5.2.2 HOOFSTUK 2: Perspektieflewing ten aansien van onderwystendense in Suid-Afrika, asook enkele teoretiese vertrekpunte rakende beroepskeuse-uitoefening

In Hoofstuk 2 word **beroepskeusetendense** vanuit die **Suid-Afrikaanse konteks** ondersoek en word 'n oorsig gebied van die beroepskeuseverskynsel, soos deur verskeie beroepsteoretici voorgestel, eweneens bespreek. Vir die doel van hierdie studie word die **ekosistemiese benadering** as vertrekpunt gebruik in die proses van beroepskeuse-eksplorاسie in Suid-Afrika. Ek beskou die invloed van kultuur, agtergrond, sosiale omgewing waarin 'n persoon funksioneer, as belangrike veranderlikes in die beroepskeuseproses. Verskeie **moontlike redes** vir die onderwyseraanbod en -aanvraag wanbalans, vanuit die Suid-Afrikaanse konteks, word verken en aan die leser gebied.

Onderwys as beroep word dikwels as die sogenaamde 'stiefkind' van beroepe beskou en daarom word dikwels gefokus op **regeringsinisiatiewe** om onderwys as beroep te

bevorder. Ek het die **negatiewe persepsies** van die onderwys as beroep vanuit Butcher en Lewis (2003) se sienings bestudeer en bevind dat adolessente dikwels bewus is van die negatiewe aspekte van onderwys as beroep en op grond hiervan onderwys as beroep verwerp. **Eise** wat aan **onderwysers** gestel word, word dikwels as te hoog beskou en dra by tot die **negatiewe persepsies** wat oor onderwys as beroep gehuldig word.

’n **Konseptuele raamwerk** is voorgestel wat as moontlike vertrekpunt vir die bespreking van belangrike konsepte en die onderlinge verwantskappe tussen konsepte kan dien. Enkele **beroepsontwikkelingsteorieë** is as teoretiese begronding van beroepskeuses van eerstejaaronderwysstudente bespreek. Die **Sosiale kognitiewe beroepsteorie** is in die besonder bespreek. Ek het verwys na die **Strukturele benadering** tot beroepskeuse en **Super se Selfkonseptorie** wat as bykomende teoretiese begronding beskou word.

Vervolgens word die relevansie van Hoofstuk 3 tot die onderhawige studie bespreek.

5.2.3 HOOFSTUK 3: Navorsingsontwerp

In Hoofstuk 3 is ’n opname-navorsingsontwerp aangebied aan die hand waarvan ek potensiele moontlike faktore wat ’n invloed op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudente het, kan ondersoek. Die ondersoek is vanuit die positivistiese sowel as die interpretevistiese benadering gedoen. Die navorsingstrategie wat vir die doel van hierdie studie gebruik is, sluit die implementering van die Eerstejaaronderwysvraelys in. Die ontwerp en implementering van die Eerstejaaronderwysvraelys is in die besonder in hierdie hoofstuk aan die leser beskryf. Data-analisestategieë, soos van toepassing op hierdie studie, is in hierdie hoofstuk verduidelik en dataverwerkingsprosedures is omskryf. Afhanklike sowel as onafhanklike veranderlikes vir die doel van die studie is in hierdie hoofstuk verduidelik. Beskrywende sowel as inferensiële statistiek wat vir die doel van hierdie studie ter sake is, word uitgespel.

Die Universiteit van Pretoria se Groenkloofkampus (Fakulteit Opvoedkunde) is as navorsingsgesitueerdheid beskryf. Die eerstejaaronderwysstudente van 2004 wat aan die onderhawige studie deelgeneem het, is as geriefsteekproef beskryf.

In besonder is daar aandag aan die kwaliteitsversekering- en vertrouenswaardigheidstrategieë geskenk. Geldigheid en betroubaarheid as kwaliteitsversekeringskriteria is verduidelik, soos van toepassing op die onderhawige studie. Geldigheid van die Eerstejaaronderwysvraelys is aan die hand van inhoudsgeldigheid, konstrugeldigheid, interkorrelasies tussen velde, faktor- en itemontleding uiteengesit.

5.2.4 HOOFSTUK 4: Resultate en bespreking

In Hoofstuk 4 is die resultate verkry vanuit die data-analise van die besondere studie bekend gestel. Beskrywende sowel as inferensiële statistiek is aan die hand van frekwensieverspreidings, rekenkundige gemiddelde en standaardafwykings beskryf. Die resultate van die finale faktorontleding op die items van die Eerstejaaronderwysvraelys is verskaf (*Varimax*-metode). Die faktorontledingsproses is voorgehou.

Moontlike redes vir die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente is aan die hand van hipoteses (soos in Hoofstuk 3 uiteengesit) ondersoek. 'n Variansie-analise is op die resultate van die vraelystoepassing uitgevoer om onder andere die verskille tussen die onderskeie veranderlikes⁴⁴ se rekenkundige gemiddeldes te bereken. Op hierdie wyse is die effek van die steuringsveranderlikes statisties beheer terwyl die verband tussen die veranderlikes ondersoek is. Daar is onder andere gebruik gemaak van die Wilcoxon Rangsomtoets sowel as die Kruskal-Wallis-toets.

---

⁴⁴ Veranderlikes sluit onder andere a) geslag, b) ouderdom, c) moedertaal en d) geografiese ligging in.

Die **Kruskal-Wallis-toets** het statisties betekenisvolle verskille in die volgende tabelle uitgewys:

- Tabel 4.13: Ontleding van biografiese veranderlikes: resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die bepaling van die moontlike rol wat ouers as rolmodelle in beroepskeuse speel.
- Tabel 4.14: Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van huistaal van respondente en rolmodelle.
- Tabel 4.15: Resultate van die Kruskal-Wallis-toets vir die vergelyking van meriete-telling van respondente en rolmodelle.
- Tabel 4.19: Gebeurlikheidstabel van geslag van eerstejaaronderwysstudente en die opsie "ek glo om met kinders te werk is 'n belegging in ons land" (p-waardes vir χ^2).
- Tabel 4.20: Gebeurlikheidstabel van die geslag van eerstejaaronderwysstudente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2).

Die **Wilcoxon Rangsomtoets** het statisties betekenisvolle verskille in die volgende tabelle aangetoon:

- Tabel 4.16: Resultate van die vergelyking van die invloed van die beroepsleidingonderwyser op die beroepskeuse van die eerstejaaronderwysstudent.
- Tabel 4.17: Resultate van die vergelyking van die invloed van rolmodelle en die geografiese ligging.
- Tabel 4.22: Gebeurlikheidstabel van huistaal van eerstejaaronderwysstudente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2).
- Tabel 4.21: Gebeurlikheidstabel van huistaal van eerstejaaronderwysstudente en die opsie "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2).
- Tabel 4.23: Gebeurlikheidstabel van studierigting van eerstejaaronderwysstudente en die keuse "ek het 'n passie om met kinders te werk" (p-waardes vir χ^2).
- Tabel 4.24: Resultate van die Wilcoxon Rangsomtoets vir die vergelyking van die geslag van respondente se prestasie in die vier onderskeie velde.

Pearson se korrelasiekoëffisiënte is gebruik om die korrelasies tussen die onderafdelings van die Eerstejaaronderwysvraelys aan te dui. Daar is bevind dat daar by mans statisties betekenisvolle korrelasies tussen veld 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 2 (Byvoordele) asook velde 2 (Byvoordele) en 3 (Finansiële oorwegings) bestaan. Dieselfde tendens is by dames as by mans bespeur. Inspeksie van die dames se resultate dui op 'n statisties betekenisvolle korrelasie tussen velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 2 (Byvoordele), velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 3 (Finansiële oorwegings), asook velde 1 (Potensiaal-fasilitering in onderwys) en 4 (Waarneembare belemmerings).

Vertrouensintervalle is gebruik vir die vergelyking van geslagsgroepe se meriete-tellings, Tabel 4.6. Uit hierdie tabel blyk dit dat manlike en vroulike eerstejaaronderwysstudente se meriete-tellings statisties betekenisvol verskil (op die 5% peil van betekenis) ten gunste van mans. Dit wil dus voorkom asof manlike eerstejaaronderwysstudente wat aan hierdie studie deelgeneem het, betekenisvol swakker presteer het op skool as dames. Vertrouensintervalle is verder gebruik vir die vergelyking van taalgroepe se meriete-telling soos in Tabel 4.7 geïllustreer. Dit blyk uit hierdie tabel dat 'ander' studente die hoogste meriete-tellings behaal het, gevolg deur Engelssprekende eerstejaarstudente, Afrikaanssprekende studente en Afrikataal-sprekende studente. Laasgenoemde studente se meriete-tellings was statisties betekenisvol swakker as die van die ander groepe. In Tabel 4.8 is vertrouensintervalle gebruik vir die vergelyking van taalgroepe se inkomste. Uit hierdie tabel kan afgelei word dat Afrikataal-sprekende eerstejaarstudente se ouers se inkomste statisties betekenisvol laer is as die gemiddelde inkomste van die ander groepe.

5.3 GEVOLGTREKKINGS EN BEANTWOORDING VAN NAVORSINGSVRAE

5.3.1 Die primêre navorsingsvraag

Ten opsigte van die primêre navorsingsvraag: "Enkele faktore wat eerstejaaronderwysstudente beïnvloed om onderwys as beroep te studeer", kan soos volg gerapporteer word:

Ek fokus eerstens op die resultate van die kwalitatiewe analise. Die eerstejaaronderwysstudente besluit om verskeie redes op onderwys as beroep en huldig oor die algemeen 'n **positiewe persepsie** van onderwys as beroep. Hierdie positiewe persepsies is oorwegend gebaseer op hul siening dat onderwys ruim geleentheid vir potensiaal-fasilitering, selfvervulling, selfontwikkeling en byvoordele bied.

In gevalle waar **negatiewe persepsies**⁴⁵ geblyk het, wil dit voorkom of waarneembare belemmerings en persoonlike kwessies die basis vir sodanige persepsies is.

5.3.2 Die eerste sekondêre navorsingsvraag

My eerste (sekondêre) navorsingsvraag het soos volg gelui: "Watter **teoretiese grondslae** onderlê voornemende onderwysers se beroepskeuse?"

Aan die hand van my analise (volgens Tabele 4.16, 4.17, 4.18, 4.19, 4.20 asook 4.21) maak ek onder meer die afleiding dat verskeie faktore die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente beïnvloed. Die resultate van my studie sluit aan by die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie en bevestig onder meer die direkte verband tussen die beroepskeuse van eerstejaaronderwysstudente en hul ouers se ondersteuning.

Lent, Brown en Hackett (in Turner & Lapan, 2002:44) huldig die volgende mening oor die Sosiale Kognitiewe Beroepsteorie:

It provides a model for understanding how the perceived support of parents and the confidence gained through student participation in comprehension guidance programs interact to support the career development of adolescents.

Lent, *et al.* (2000) verwys ook na ander aspekte, naamlik agtergrond, etnisiteit, ras en kontekstuele faktore wat beroepsaksies beïnvloed.

---

⁴⁵ Kyk Tabel 4.26, vir 'n volledige uiteensetting van **Negatiewe persepsies**.

5.3.3 Tweede sekondêre navorsingsvraag

My tweede (sekondêre) navorsingsvraag het soos volg gelui: "In watter mate beïnvloed **rolmodelle** voornemende onderwysers se beroepskeuse?"

Ten aansien van **rolmodelle se invloed** op beroepskeuses van eerstejaaronderwysstudente, wil ek die volgende uitlig:

- Dit blyk dat Afrikataal-sprekende eerstejaarstudente se ouers 'n groter invloed uitoefen op hierdie studente se keuse van onderwys as 'n moontlike beroep, dus dat hierdie ouers meer geneig is om die keuses van kinders te beïnvloed as ouers van Engels- of Afrikaans-sprekende⁴⁶ eerstejaaronderwysstudente (Tabel 4.14).
- Dit blyk dat ouers oor die algemeen belangriker geag word by die maak van die beroepskeuse van onderwysstudente as ander opvoeders (Tabel 4.18).
- Eerstejaaronderwysstudente in hierdie studie beskou ander opvoeders se invloed op hul keuse van onderwys as moontlike beroep belangriker as die invloed van familieledede (Tabel 4.18).
- Ander familieledede speel 'n statisties betekenisvol belangriker rol as die beroepsleidingsonderwyser rakende die keuse van studente (Tabel 4.18).
- Dit blyk dat die beroepsleidingonderwyser oor die algemeen nie 'n groter invloed uitoefen op eerstejaaronderwysstudente se keuse van onderwys as 'n moontlike beroep as ander rolmodelle nie (Tabel 4.18).
- Ouers speel 'n groter rol by onderwys as beroepskeuse van respondente onder die ouderdom van 20 jaar as by respondente van 20-jarige ouderdom en ouer (of andersom) (Tabel 4.13).
- Persone wat Afrikatale besig, ag die skoolhoof belangriker as ander rolmodelle in hul keuse van onderwys as beroep (Tabel 4.14).
- Dit blyk dat die skoolhoof 'n belangriker invloed uitoefen rakende manlike studente as vroulike studente se keuse van onderwys as 'n moontlike beroep (Tabel 4.16).

---

⁴⁶ Ek laat die kategorie 'ander' bloot omdat 'n baie klein getal studente in dié kategorie val.

- Die beroepsvoorligtingsonderwyser oor die algemeen oefen 'n groter invloed op die studente se keuse van onderwys as moontlike beroep uit by mans as dames (Tabel 4.16).
- Dit blyk dat die invloed van die skoolhoof op die platteland statisties oor die algemeen groter is as dié in stedelike gebiede (Tabel 4.17).

5.3.4 Derde sekondêre navorsingsvraag

Die derde (sekondêre) navorsingsvraag het soos volg gelui: “Wat is die moontlike verband tussen **huidige tendense** wat die keuse van onderwys as beroep onderlê en die onderwyskrisis op nasionale vlak?”

Ek wil veral die volgende twee tendense wat uit my studie blyk, hier uitlig: Minder mans as dames betree onderwys as beroep. Dit blyk verder dat 'n relatief klein persentasie Afrikataalsprekers hoër onderwys as beroep betree.

5.4 BEPERKINGS VAN DIE STUDIE

Die moontlikheid van veralgemening kan moontlik as 'n beperking van die studie dien. Die rede daarvoor is dat die studie slegs by een onderwysersopleidingsinstansie plaasgevind het. Die Fakulteit Opvoedkunde van die Universiteit van Pretoria is wel, volgens Eloff (2005) een van die grootste onderwyseropleidingsinstansies in Suid-Afrika. Die tendense wat uit my studie blyk, kan dus moontlik 'n aanduiding verskaf van tendense elders in die land.

'n Ander moontlike beperking lê in die feit dat deelnemers aan die studie vraelyste in Engels en Afrikaans ontvang het. Die Afrikataal-sprekende en 'ander' respondente sou hulself moontlik makliker kon uitdruk in hul moedertaal en nie in Afrikaans of Engels soos in die onderhawige studie gebruik is nie.

Vervolgens word die aanbevelings ryklik bespreek.

5.5 AANBEVELINGS

5.5.1 Verdere navorsing

Ek is van mening dat verdere navorsing onder meer op die volgende fasette kan fokus:

Interinstitusionele navorsing kan moontlik uitgevoer word ten einde die moontlike faktore wat eerstejaaronderwysstudente beïnvloed om onderwys as beroep te kies, aan **verskillende opleidingsinstansies** te bepaal.

’n Longitudinale studie kan uitgevoer word waartydens die resultate van die Eerstejaaronderwysvraelys vergelyk kan word met ’n soortgelyke vraelys (of ’n aangepaste weergawe van dié vraelys) wat in die derde of vierde studiejaar ingeskakel word.

5.5.2 Onderwyspraktyk in Suid-Afrika

Die volgende aanbevelings word gemaak op grond van die kennis bekom uit die bestudering van die literatuur en die empiriese navorsing:

Beroepskeuses deur adolessente behoort met meer erns gemaak word. Die nodige beroeps- en selfondersoek behoort deel van die beroepsbesluitnemingsproses uit te maak. **Kennisverwerwing** van moontlike beroepe sowel as die implikasies van die gekose beroep kan bydra tot die besluitnemingsproses. Duidelike uitstipulering van wat onderwys as beroep behels, word soms as onbenullighede afgemaak. Tog is hierdie inligting van kardinale belang en behoort op nasionale vlak aan alle voornemende en nie-voornemende onderwysers verkondig te word.

Road shows of padpraatjies as **regeringsinisiatiewe** behoort gerig te word op bemagtiging van beide ouers en adolessente ten opsigte van onderwys as beroep. Genoegsame inligting oor onderwys as beroep behoort hiertydens verskaf te word. Die invloed van ouers in die beroepsbesluitnemingsproses kan boonop nooit misken word nie.

Bemaking van onderwys as beroep behoort meer op ouers gemik te word. Vanuit die resultate wat verkry is, blyk dit steeds dat ouers dikwels beroepsbesluite namens adolessente neem. Ouers behoort dus in veel groter mate as tans by die beroepbesluitnemingsproses betrek te word, maar behoort die uiteindelijke beroepsbesluit aan die adolessent self oor te laat. Ouers word steeds as van die belangrikste rolmodelle in die proses beskou en behoort begelei te word om die implikasies van onderwys as beroep in-diepte te begryp.

Die **beroepsleidingsonderwyser se potensiele invloed** op die beroepskeuse van adolessente mag nie misken word nie. Cosser en Du Toit (2002:14) beveel aan dat die Departement van Onderwys:

should thus increase its support for career counselling initiatives in schools – particularly where learners are not in a position, or feel themselves unable, to discuss their future plans with parents or guardians.

Ek beveel dus ten slotte aan dat meer navorsing gedoen behoort te word ten aansien van die rol wat die beroepsleidingsonderwysers in die beroepskeuse van leerders speel. Hierdie siening word onder meer gebaseer op die volgende aanhaling deur Cosser en Du Toit (2002:14):

A higher percentage of learners having received some career guidance rather than not having received any such guidance intended entering higher education (79% versus 60%).

Onderwysers wat tans in die beroep staan, kan moontlik toereikender bygestaan word. So kan addisionele byvoordele en aansporingsmaatreëls moontlik beding word.

5.6 ETIESE OORWEGINGS

Die Etiese Komitee van die Fakulteit Opvoedkunde het goedkeuring verskaf vir die uitvoering van my studie. Deelname aan die onderhawige studie was vrywillig en respondente was te alle tye verseker van hul veiligheid. Die uitkomst van die studie is aan die respondente gekommunikeer.

5.7 SLOTOPMERKINGS

In hierdie studie is primêr gefokus op eerstejaaronderwysstudente verbonde aan die Universiteit van Pretoria en faktore wat moontlik bydra tot hul besluitneming om onderwys as beroep te kies.

Afrikataal-sprekende onderwysstudente wat aan my studie deelgeneem het, beskou die skoolhoof as 'n vername rolmodel in hul beroepskeuses, veral met verwysing na onderwys as moontlike beroep. Wat die groep as geheel betref, is die skoolhoof op die platteland belangriker geag as die skoolhoof in stedelike gebiede. Dit blyk ook dat meer vroulike studente as manlike studente meen dat onderwys as beroep 'n belegging vir die land is. Verder reken meer vroulike as manlike studente ook dat hul 'n passie het om met kinders te werk.

Ek kan dus, samevattend, in hierdie stadium nie anders nie as om my kommer uit te spreek oor sake soos die klein aantal mans, veral Afrikataal-sprekende persone wat onderwys as beroep kies nie. My studie bevestig die kommerwekkende waarneming van ander navorsers soos Jansen (2005) dat swart studente heeltemal ontoereikend in onderwys as beroep geïntegreer is. Afrikataal-sprekende eerstejaaronderwysstudente in my studie is boonop geneig om die opinie te huldig dat hulle nie 'n passie het om met kinders te werk nie. Ek stel dus voor dat indringende navorsing uitgevoer word rakende die integrering van swart studente in onderwys as moontlike beroep. Ek stel ook verder voor dat meer instansies betrokke raak by die finansiële ondersteuning van voornemende swart studente.

'n Ander kommerwekkende tendens wat deur my studie uitgelig is, is die feit dat die beroepsleidingsonderwyser nie werklik 'n betekenisvolle rol in die beroepskeuse van onderwysstudente speel nie. Ek stel voor dat 'n nasionale indaba so gou doenlik gehou word om hierdie kwessie aan te spreek.

Uit my studies het ek ter afsluiting geleer dat faktore wat studente beïnvloed om onderwys as beroep te kies, veelfasettig is en dat daar nie gesoek kan word na eenvoudige oplossings vir wat in wese 'n uiters komplekse probleem is nie.

Ek sluit graag af met die woorde van die persoon wat na my mening op die terrein van onderwys by verre die grootste kundige in die Republiek van Suid-Afrika is, te wete prof. Jonathan Jansen (Jansen, 2006).

Whenever I ask for a first-year student why he or she chose teaching, they all say the same thing: "it was my English teacher in Grade 9" or "it was my History teacher in Grade 11" or it was my class teacher in primary school". In other words, they chose teaching because of an inspirational person who taught them somewhere along the way.

When such teacher role models no longer exist, there can be no competent doctors or inspired poets or dedicated social workers or competent citizens. In fact, there can no longer be good schools. When that happens, there can no longer be democratic societies.

Met ander woorde, die groeiende tekort aan onderwysers impakteer op veelvuldige wyse negatief op die algemene situasie in Suid-Afrika en nie slegs op die onderwysberoep nie. Nie alleen werk die afwesigheid van onderwysers as rolmodelle *par excellence* uiters negatief in op die Suid-Afrikaanse beroepsituasie in die algemeen nie; maar bedreig dit die aard van ons brose demokrasie.

BRONNELYS

Akhurst, J. & Mkhize, N. 1999. Career education in South-Africa. (163-179). Career education in South Africa. In Stead, G.B. & Watson, M.B. (Eds.). *Career psychology in the South African context*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Anastasi, A. 1976. *Psychological testing*. London: Collier-MacMillan.

Arthur, N. & McMahon, M. 2005. Multicultural career counselling: Theoretical applications of the systems theory framework. *The Career Development Quarterly*, 53(13): 208-223.

Asmal, K. 2003. Speech by the Minister of Education: *Literacy Project breakfast on the World Book Day*. Pretoria, April 23, 2003.

Asmal, K. 2004. Statement by the Minister of Education: *GCIS Parliamentary media briefing on Education: Once a cause of our despair, is now a repository of hope*. Cape Town, February 10, 2004.

Bandura, A. 1977. Self-efficacy: Toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review*, 84:191-215.

Bandura, A. 1999. Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3):193-209.

Bandura, A. 2000. Cultivate self-efficacy for personal and organizational effectiveness. (120-136). In Locke, E.A. (Ed.). *Handbook of principles of organization behavior*. Oxford, UK: Blackwell.

- Bandura, A., Barbarnelli, C., Caprara, G.V. & Pastorelli, C.G. 2001. Self-efficacy beliefs as shapers of children's aspirations and career trajectories. *Child Development*, 72(1):187-206.
- Betz, N.E. 1989. The null environment and women's career development. *Counselling Psychologist*, 17:136-144.
- Betz, N.E. 2001. Career self-efficacy. (55-77). In Leong, F.T.L. & Barak, A. (Eds.). *Contemporary models in vocational psychology*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Beyon, J. & Toohey, K. 1992. Do visible minorities in British Columbia want teaching as a career? *Canadian Ethnic Studies*, 24(3):145-167.
- Bhengu, S. 1997. *Curriculum 2005: Lifelong learning for the 21st century*. National Department of Education. Pretoria: Government Printers.
- Bless, C. & Higson-Smith, C. 2000. *Fundamentals of social research methods: An African perspective*. (2nd ed.). Kenwys: Juta & Co.
- Bregman, G. & Killen, M. 1999. Adolescents' and young adults' reasoning about career choice and the role of parental influence. *Journal of Research on Adolescence*, 9(3):253-276.
- Bumgarner, K. & Ryan, T. 2002. *Teacher shortages in the United States. Using information effectively in education*. <http://tiger.townson.edu/researchpaper.htm>. Accessed 30 July 2005.
- Butcher, J. & Lewis, E. 2003. *Teaching: An appealing choice to school leavers?* Paper presented at AARE Conference, Sydney.
http://www.iconline.org/feature_articles/f4_03.htm. Accessed 30 July 2005.
- Carson, S. & O'Dell, J.W. 1978. *A guide to the clinical use of the 16 PF*. Campaign, Illinois: Institute for Personality and Ability Testing.

Carter, R.T. & Cook, D.A. 1992. A culturally relevant perspective for understanding the career paths of visible racial/ethnic group people (192-217). In Lea, H.D. & Leibowitz, Z.B. (Eds.). *Adult career development: Concepts, issues, and practices* (2nd ed.). Alexandria, VA: National Career Development Association.

Chapman, D.W. 1984. Teacher retention: The test of a model. *American Education Research Journal*, 21(3):645-652.

Chen, C.P. 2003. Integrating perspectives in career development theory and practice. *The Career Development Quarterly*, 51:203-216.

Chisholm, L. (Ed.). 2004. *Changing class: Education and social change in post-apartheid South-Africa*. Cape Town: HSRC Press.

Cohen, L., Manion, L. & Morrison, K. 2002. *Research methods in education* (5th ed.). New York: Routledge Falmer.

Constantine, M.G. & Erickson, C.D. 1998. Examining social constructions in vocational counselling: Implications for multicultural counselling competency. *Counselling Psychology Quarterly*, 11:189-199.

Constantine, M.G., Erickson, C.D., Banks, R.W. & Timberlake, T.L. 1998. Challenges to the career development of urban racial and ethnic minority youth: Implications for vocational intervention. *Journal of Multicultural Counselling & Development*, 26(2):82-94.

Cook, T.D. & Campbell, D.T. 1979. *Quasi-experimentation: Design and analysis for field settings*. Chicago, Illinois: Rand McNally.

Cook, E.P., Heppner, M.J. & O'Brien, K.M. 2002. Career development of women of colour and white women: Assumptions, conceptualisation, and interventions from an ecological perspective. *The Career Development Quarterly*, 50:291-305.

Cosser, M.C. & Du Toit, J.L. 2002. *From school to higher education?: Factors affecting the choices of grade 12 learners. (The student Choice behaviour project, phase 1)*. Cape Town: HSRC Press.

Creswell, J.W. 1994. *Research design: qualitative and quantitative approaches*. Thousand Oaks: Sage.

Creswell, J.W. 1998. Qualitative enquiry and research design: Choosing among five traditions. In Fouché, C.B. & Delport, C.S.L. Introduction to the research process (77-94). In De Vos, A.S. (Ed.). *Research at grass roots – for the social sciences and human services professions* (2nd ed.). Pretoria: Van Schaik Publishers.

Creswell, J.W. 2003. *Research design: Qualitative, quantitative and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage Publications.

Crites, J.O. 1969. *Vocational psychology: The study of vocational behavior and development*. New York: McGraw-Hill.

Cross, M. & Sehoole, T. 1997. Rethinking the future of teacher education in South Africa. The role of partnerships. *South African Journal of Higher Education*, 11(1):48-56.

Crouch, L. 2001. *Turbulence or orderly change? Teacher supply and demand in the age of AIDS*. Department of Education. Pretoria: Government Printers.

Crouch, L. & Perry, H. 2003. Educators. In Kraak, A. & Perold, H. (Eds.). 2003. *Human resources development review: Education, employment and skills in South Africa*. www.unesco.org/.../file_download.php/. Accessed 8 April 2004.

De Bruin, G.P. 1999. Career counselling assessment. (142-160). In Stead, G.B. & Watson, M.B. (Eds.). *Career psychology in the South African context*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Delport, C.S.L. 2002. Quantitative data collection methods (165-196). In De Vos, A.S. (Ed.). *Research at grass roots – for the social sciences and human service professions* (2nd ed.). Pretoria: Van Schaik Publishers.

Denzin, N.K. & Lincoln, Y.S. 1998. *The landscape of qualitative research: Theories and issues*. California: Sage Publishers.

Department of Education. 2001. *National plan for higher education*. Pretoria: Government Printers.

Department of Education. 2004. *The higher education qualifications framework: Draft for discussion*. Pretoria: Government Printers.

De Vos, A.S., Fouché, C.B. & Venter, L. 1998. Quantitative data analysis and interpretation (222-247). In De Vos, A.S. (Ed.). *Research at grass roots – for the social sciences and human service professions* (2nd ed.). Pretoria: Van Schaik Publishers.

De Vos, A.S. (Ed.). 2002. *Research at grass roots – for the social sciences and human service professions* (2nd ed.). Pretoria: Van Schaik Publishers.

Du Plooy, G.M. 1995. *Introduction to communication: Communication research*. Kenwyn: Juta.

Durrheim, K. 2002. Research design (29-53). In Terre Blanche, M. & Durrheim, K. (Eds.). *Research in practice: Applied methods for the social sciences*. Cape Town: University of Cape Town Press.

Du Toit, J.M. 1985. *Statistiese metodes*. Stellenbosch: Kosmo.

Education Labour Relations Council. 2005. Study of demand and supply of educators in South African public schools. *Human Sciences Research Council of South Africa*. Media release 2005. <http://www.hsrc.ac.za/media/2005/3/20050331.html>.

Accessed 18 February 2005.

Edwards, A. W. (2003.). *Non-experimental quantitative research*. <http://kancrn.kckps.k12.ks.us/guide/nonexperimental.html>. Accessed 30 July 2005.

Eick, C.J. 2002. Studying career science teachers' personal histories: A methodology for understanding intrinsic reasons for career choice and retention. *Research in Science Education*, 32:353-372.

Eloff, I. Onderhoud gevoer op Oktober 21, 2005 met N. Hislop-Esterhuysen, Pretoria, rakende redes waarom studente op onderwys as beroep besluit.

Farmer, H.S. (Ed.). 1997. *Diversity and women's career development*. Thousand Oaks: Sage.

Flouri, E. & Buchanan, A. 2002. The role of work-related skills and career role models in adolescent career maturity – Special Section: Adolescent career development. *The Career Development Quarterly*, 51(1):36-43.

Fouad, N.A. & Byars-Winston, A.M. 2005. Cultural context of career choice: Meta-analysis of race/ethnicity differences. *The Career Development Quarterly*, 53(1):223-233.

Fouché, C.B. & Delpont, C.L. 2002. Introduction to the research process. (77-94). In De Vos, A.S. (Ed.). *Research at grass roots – for the social sciences and human service professions*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Fouché, C.B. & De Vos, A.S. 2002. Quantitative research designs. (137-149). In De Vos, A.S. (Ed.). *Research at grass roots – for the social sciences and human service professions*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Fowler, F.J. 1988. Survey research methods. (281-230). In Creswell, J.W. *Research Design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (2nd ed.). Thousand Oaks: Sage.

Gelatt, H.B. 1989. Positive uncertainty: A new decision making framework for counseling. *Journal of Counseling Psychology*, 36:252-256.

Ginzburg, E. 1972. Technological change and adjustment to work. *Journal of Occupational Medicine* 9(4):232-238.

Ginzburg, E. 1984. *Career development*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Gottfredson, L. S. 1981. Circumscription and compromise: A development theory of occupational aspiration [Monograph]. *Journal of Counseling Psychology*, 28:545-579.

Gottfredson, L.S. 1983. Creating and criticising theory. *Journal of Vocational Behavior*, 23:203-212.

Grotevant, H. & Cooper, C. 1988. Individuation in family relationships: A perspective on individual differences in the development of identity and role-taking skill in adolescence. *Human Development*, 29:82-100.

Guerra, A.L. & Braungart-Ricker, J.M. 1999. Predicting career indecision in college students: The roles of identity formation and parental relationship factors. *The Career Development Quarterly*, 47:255-266.

Hammersley, M. & Atkinson, P. 1983. *Ethnography: Principles in practice*. London: Tavistock.

Hansen, L.S. 1997. *Integrative life planning: Critical tasks for career development and changing life patterns*. San Francisco: Jossey-Bass.

Harrington, T. & Harrington, J. 2002, The ability explorer: Translating super's ability-related theory propositions into practice. *The Career Development Quarterly*, 50(4):350-358.

Hartung, P.L. 2002. Cultural context in career theory and practice: Role salience and values. *The Career Development Quarterly*, 51:12-26.

Herr, E.L. 1993. Contexts and influences on the need for personal flexibility for the 21st century, Part II. *Canadian Journal of Counselling*, 27:219-235.

Herr, E.L. 1997. Perspectives on career guidance and counselling in the 21st century. *Educational and Vocational Guidance Bulletin*, 60:1-15.

Hoyt, K.B. 1984. Helping parents understand career education. *Journal of Career Education*, 10:220-222.

Human Sciences Research Council. 2005, March 31. *Study of demand and supply of educators in South Africa*. Education Labour Relations Council. Media releases 2005. <http://www.hsrc.ac.za/media/2005/3/20050331.html>. Accessed 13 April 2005.

Huysamen, K. 1980. *Beginsels van sielkundige meting* (2de uitgawe). Pretoria: Academia.

Integrated Regional Information Networks (IRIN). 2005. *South Africa: Black youth still struggle for economical equity*. <http://www.irinnews.org/print.asp?ReportID=49856>. Accessed 5 November 2005.

Jacobs, C.D., Van Jaarsveld, N.H. & Von Mollendorf, J.W. 1988. *Beroepsvoorligting vir die hoër- en laerskool*. Pretoria: Konsensus Uitgewers.

Jansen, J.D. Onderhoud gevoer op Februarie 15, 2005 met N. Hislop-Esterhuysen, Pretoria, rakende moontlike redes waarom studente op onderwys as beroep besluit.

Jansen, J.D. 2006. Onderhoud gevoer op Februarie 13, 2006 met J.G. Maree, Pretoria, rakende die eerstejaaronderwysstudente se keuse van onderwys as moontlike beroep.

Kerka, S. 1998. Career development and gender, race and class. *Eric Digest No. 199*. Eric database. Accessed 14 April 14, 2003.

Kerlinger, F.N. 1986. *Foundations of behavioral research* (3rd ed.). Fort Worth, TX: Holt, Rinehart and Winston.

Krefting, L. 1991. Rigor in qualitative research: The assessment of trustworthiness. *The American Journal of Occupational Therapy*, 45(3):214-221.

Krumboltz, J.D. 1981. A social learning theory of career decision-making (43-66). In Montrose, D.H. & Shinkman, C.J. (Eds.). *Career development in the 1980's: Theory and Practice*. Springfield, I.L.: Charles C. Thomas.

Lease, S. H. 2003. Testing a model of men's non-traditional occupational choices. *The Career Development Quarterly*, 51:244-258.

Lent, R.W., Brown, S.D. & Hackett, G. 1996. Career development from a social cognitive perspective. (373-421). In Brown, D. & Brooks, L. (Eds.). *Career choice and development* (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.

Lincoln, Y. & Guba, E. 1985. *Naturalistic inquiry*. Newbury Park: Sage.

Mangena, M. 2005a. Keynote address by the Minister of Science and Technology: *Launch of the National Investment Project*, East London, August 29, 2005.

Mangena, M. 2005b. Address by the Minister of Science and Technology: *Eskom Expo for young scientists*, Pretoria, October 1, 2005.

Maples, M.R. & Luzzo, D.A. 2005. Evaluating Discover's effectiveness in enhancing college students' social cognitive career development. *Career Development Quarterly*, 53:274-285.

Maree, J.G. 1986. *Die beroepsoriënteringsbetekenis van werksontleding*. Ongepubliseerde D.Ed-proefskrif. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

Maree, J.G. 1997. *Die ontwerp en evaluering van 'n studie-oriëntasievraelys in wiskunde*. Ongepubliseerde D.Phil.-proefskrif. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

Maree, J.G. 2005a. The torn learning sprockets: Stars in the ascendant. *Gifted Education International*, 20(2):112-122.

Maree, J.G. 2005b. Onderhoud gevoer op Februarie, 15, 2005 met N. Hislop-Esterhuysen rakende jeugdiges van landelike gebiede wat nie beroepsblootstelling kry nie.

Maree, J.G. 2005c. Onderhoud gevoer op Februarie, 25, 2006 met N. Hislop-Esterhuysen rakende Item-veldkorrelasies.

Maree, J.G. & Ebersöhn, L. (Eds.). 2002. *Lifeskills and career counselling*. Sandown: Heinemann.

Maree, J.G., Janse Van Rensburg, H.M. & Cronje, J.C. 2000. Toepassingsmoontlikhede van rekenaargesteunde onderwys vir milieubenadeelde leerders in wiskunde in die senior primêre fase. *South African Journal of Education*, 20(3):222-230.

Maree, J. G., & Molepo, J. M. 1999. The role of mathematics in developing rural and tribal communities in South Africa. *South African Journal of Education*, 19:374-381.

Maree, J.G. & Molepo, J.M. 2003. The torn learning sprockets: Judge this film by its sequel. *Gifted Education International*, 17(3):287-296.

Maree, J.G., Prinsloo, W.B.J. & Claassen, N.C.W. 1997. *Handleiding vir die studieoriëntasievraelys in wiskunde (SOW)*. Pretoria: Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing (RGN).

Marshall, C. & Rossman, G.B. 1989. *Designing qualitative research*. California: Sage Publications.

Marso, R.N. & Pigge, F.L. 1997. Relationships between personal and academic attributes of and affective differences between current and past teacher candidates. *Teacher Educator*, 33(2):124-139.

Maxwell, J.A. 1996. *Qualitative research design*. California: Sage Publications.

McConnell, J. 1999. Parents, adolescents, and career plans of visually impaired students. *Journal of Visual Impairment and Blindness*, 93(8):498-516.

McDaniel C.A. 2000. Preparing counsellors for career development in the new millennium. In *National Career Development Association (NCDA): Association for Counsellor Educational and Supervision (ACES)*. NCDA / ACES Position Paper. <http://www.ncda.org/pdf/CommissionPaper.pdf.%20>. Accessed 11 Augustus 2003.

McMillan, J.H. & Shumacher, S. 2001. *Research in education: A conceptual introduction* (5th ed.). London: Addison Wesley, Longman, Inc.

Mkhize, N. 2004. *Social transformation and career marginalisation: Theoretical and research implications*. Paper read at the 10th anniversary South African Congress of Psychology: Democratising the psyche, Durban, 20-23 September 2004.

Mkhize, N.J. & Frizelle, K. 2000. Hermeneutic-dialogical approaches to career development: An exploration. *South African Journal of Psychology*, 30(3):1-8.

Morningstar, M.L. 1997. Critical issues in career development and employment preparation for adolescents with disabilities. *Remedial and Special Education*, 18(5):307-321.

Naicker, A. 1994. The psychosocial context of career counseling in South African schools. *South African Journal of Psychology*, 24(1):27-34.

National Career Development Association (NCDA). 2000. *Career connecting in a changing context: A summary of the key findings of the 1999 national survey of working America*. NCDA: Columbus, OH.

National Career Development Association (NCDA): Association for Counsellor Educational and Supervision (ACES). NCDA / ACES Position Paper.

<http://www.ncda.org/pdf/CommissionPaper.pdf.%20>. Accessed 11 Augustus 2003.

Naylor, M. 1985. Family Influences on employment and education. Overview. *Eric Digest No. 56*. Eric database. Accessed 11 Augustus 2003.

Neill, J. (2001) *Quantitative Research Design: Sampling & measurement*. <http://www.wilderdom.com/OEcourses/PROFLIT/Class5QuantitativeResearchDesignSamplingMeasurement.htm>. Accessed 12 December 2004.

Neuman, W.L. 2000. *Social research methods: Qualitative and quantitative approaches* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.

Ngidi, D.P. & Sibaya, P.T. 2002. Black teachers' personality dimensions and work-related stress factors. *South African Journal of Psychology*, 32(3):7-15.

Nunnally, J. C. 1978. *Psychometric theory* (2nd ed.). New York: McGraw-Hill

Nunnally, J.C. & Bernstein, I.H. 1994. *Psychometric theory* (3rd ed.). New York: McGraw-Hill.

Ochs, L.A. & Roessler, R.T. 2004. Predictions of career exploration intentions: A social cognitive career theory perspective. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 224-233.

Osipow, S.H. 1983. *Theories of career development* (2nd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice-Hall.

Owen, K. 1996. *Test-item bias: Methods, findings and recommendations*. Report ED-15. Pretoria: Human Sciences Research Council.

Owen, K. & Taljaard, J.J. (Eds.). 1996. *Handbook for the use of psychological and scholastic tests for the HSRC* (Rev. ed.). Pretoria: Human Sciences Research Council.

Palmer, S. & Cochram, L. 1988. Parents as agents of career development. *Journal of Counselling Psychology*, 35:71-76.

Pandor, N. 2005. Address by the Minister of Education: *Launch of the Greater Good SA Teachers' Dream Initiative*. Johannesburg, August 19, 2005.

Parker, R. 2004. *Immigration brain drain*.

<http://www.parapundit.com/archives/002014.html>. Accessed 3 March 2005.

Parsons, F. 1990. *Choosing a vocation*. Boston: Houghton Mifflin.

Pattman, R. 2005. Onderhoud met The Integrated Regional Information Networks (IRIN). In *South Africa: Black youth still struggle for economical equity*. <http://www.irinnews.org/print.asp?ReportID=49856>. Accessed 5 November 2005.

Place, A.W. 1997. Career choice of education: Holland type, diversity and self-efficacy. *Journal for a Just and Caring Education*, 39(2):203-214.

Plug, C., Meyer, W.F., Louw, D.A. & Gouws, L.A. 1993. *Psigologiewoordeboek* (3de uitgawe). Johannesburg: Lexicon Uitgewers.

Poggenpoel, M. 1998. Data analyses in qualitative research. In: De Vos, A.S. *Research at Grass Roots*. Pretoria: Van Schaik.

Polit, D.F., Beck, C.T. & Hungler, B.P. 2001. *Essentials of nursing research: Methods, appraisal and utilization* (5th ed.). Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.

Pretorius, C. & Heard, J. 2002. *Shock teacher shortage looms: Dramatic fall in enrolments at training institutions will trigger education crisis within two years.* <http://www.aegis.com/news/suntimes/1999/ST990503.html>. Accessed 3 July 2004.

Quimby, J.L. & O'Brien, K.M. 2004. Predictors of student and career decision-making self-efficacy among non-traditional college women (Career counselling). *Career Development Quarterly*, 52(14):323-340.

Quinn, A. 2005, February 18. Reuters foundation: Alerting humanitarians to emergencies. *Aids blamed as S. Africa reports huge jump in deaths.* <http://www.alertnet.org/printable.htm?URL=/thenews/newsdesk/L18300128.htm>. Accessed 9 March 2005.

Reid, G.C. & Smith, J.A. 1999. Information system development in a small firm: Test of contingency, agency and markets & hierarchies approaches. *CRIEFF Discussion Paper No. 9905*. Department of Economics, University of St Andrews.

Reese, C. & Lochmuller, H.C. 1994. *Demos introduction to factor analysis.* <http://www.chem.duke.edu/~clochmul/tutor1/factucmp.html>. Accessed 3 June 2005.

Roe, A. & Lunneborg, P.W. 1990. Personality development and career choices. In Brown, D. & Brooks, L. (Eds.). *Career choice and development: applying contemporary theories to practice*. (2nd ed.). San Francisco: Jossey-Bay.

Rojewski, J.W. & Yang, B. 1997. Longitudinal analysis of select influences on adolescents' occupational aspirations. *Journal of Vocational Behavior*, 51:375-410.

Roos, P. 1995. *'n Analise van die kognitiewe style van die studente aan die Universiteit van Pretoria*. Ongepubliseerde D.Phil.-proefskrif. Pretoria: Universiteit van Pretoria.

Royal Society of South Africa. 2003, August 6. *News Bulletin.* www.royalaficansociety.org. Accessed 8 April 2004.

Sharf, R.S. 1997. *Applying career development theory to counselling* (2nd ed.). Pacific Grove, CA: Brooks/Cole.

Splete, N. & , Freeman-George, A. 1985. Family influences on career development of young adults. *Journal of Career Development*, 12(1):55-64.

Statistiek Suid Afrika. 2005. In Education Labour Relations Council. Study of demand and supply of educators in South African public schools. *Human Sciences Research Council of South Africa*. Media release 2005. <http://www.hsra.ac.za/media/2005/3/20050331.html>. Accessed 18 September 2005.

Stead, G.B. & Watson, M.B. (Eds.). 1999. *Career psychology in the South African context*. Pretoria: Van Schaik Publishers.

Stitt-Gohdes, W.L. 1997. Career development: Issues of gender, race, and class. In Kerka, S. 1998. Career development and gender, race and class. *Eric Digest No. 199*. Eric database. Accessed 8 Augustus 2003.

Super, D.E. 1951. Vocation adjustment: Implementing a self-concept. *Occupations*, 30:88-92.

Super, D.E. 1957. *The psychology of careers: An introduction to vocational development*. New York: Harper & Brothers.

Super, D.E. 1980. A life-span, life-space approach to career development. *Journal of Vocational Behaviour*, 16(3):282-298.

Super, D.E. 1990. A life-span. Life-space approach to career development. In Maree, J.G. & Ebersöhn, L. (Eds.). 2002. *Life skills and career counselling*. Sandown: Heinemann.

Super, D.E. & Kidd, J.M. 1979. Vocational maturity in adulthood: Toward turning a model into a measure. *Journal of Vocational Behavior*, 14:255–277.

- Super, D.E. & Knasel, E.G. 1981. Career development in adulthood: Some theoretical problems and a possible solution. *British Journal of Guidance and Counseling*, 9:194-201.
- Super, D.E., Savickas, M.L. & Super, C.M. 1996. The life-span, life-space approach to careers. (121-178). In Brown, D. & Brooks, & Associates (Eds.). *Career choice and development* (3rd ed.). San Francisco: Jossey-Bass.
- Swanson, H.L. 1987. Information processing and learning disabilities: An overview. *Journal of Learning Disabilities*, 20(1):3-7.
- Swanson, R.A. & Holton, E.F. (Eds.). 1997. *Human resource development – research handbook linking research and practice*. San Francisco: Berret Koehler.
- Terre Blanche, M. & Durrheim, K. 2002. *Research in practice: Applied methods for the social sciences*. Cape Town: University of Cape Town Press.
- Turner, S. & Lapan, R.T. 2002. Career self-efficacy and perceptions of parent support in adolescent career development. *Career Development Quarterly*, 51(1):44-55.
- Van Rensburg, C.J.J., Landman, W.A. & Bodenstein, H.C.A. 1994. *Basiese begrippe in die Opvoedkunde* (6de uitgawe). Halfway House: Orion.
- Van Teijlingen, E.R. & Hundley, V. 2003. The importance of pilot studies. *Social Research Update*, 35. <http://www.soc.surrey.ac.uk/sru/SRU35.html>. Accessed 3 December 2005.
- Walker, R. 1985. *Doing research: A handbook for teachers*. London: Routledge.
- Wolf, R.M. 1990. Questionnaires. In Husén, T. & Pustlethwaite, T.N. (Eds.). *The International Encyclopaedia of Education* (2nd ed.), 7:422-427. New York: Elsevier Science Inc.

Wolfe, J.B. & Betz, N.E. 2004. The relationship of attachment variables to career decision-making self-efficacy and fear of commitment. *The Career Development Quarterly*, 52:363-369.

Yin, R.K. 1989. *Case study research: Design and methods* (Rev. ed.). Newbury Park, CA: Sage Publishing.

Younis, J. & Smollar, J. 1985. *Adolescent relations with mothers, fathers, and friends*. Chicago: University of Chicago Press.

ADDENDUM 1

Eerstejaaronderwysvraelys

**VRAELYS GERIG AAN ALLE EERSTEJAAR
ONDERWYSSTUDENTE**

Beantwoord elke vraag deur die toepaslike nommer in die **geskakeerde ruimte** te **omkring** of deur die antwoord in die **ruimte** wat voorsien is, te skryf.

Alle respondente moet **Afdeling A** beantwoord.

A Nommer van respondentV1   1-5

1	Geslag:	
	Manlik	1
	Vroulik	2

V2 6

2	Ouderdom	
	17 jaar	1
	18 jaar	2
	19 jaar	3
	20 jaar	4
	21 jaar	5
	22 jaar	6
	23 jaar	7
	24 jaar	8
	25 jaar	9
Ander (spesifiseer)	10	

V3   7-8

3	Huistaal:	
	Engels	1
	Afrikaans	2
	Ndebele	3
	Noord-Sotho	4
	Suid-Sotho	5
	Swati	6
	Tsonga	7
	Tswana	8
	Venda	9
	Xhosa	10
	Zoeloe	11
	Ander (spesifiseer)	12

V4   9-10

4	Skool waar gematrikuleer	
	Stad	1
	Platteland	2

V5 11

Vir kantoorgebruik

5	M-telling behaal			
	25 – 30	1	V6	<input type="text"/> 12
	19 – 24	2		
	13 – 18	3		
	7 – 12	4		
6	Ouers se gesamentlike inkomste			
	Bo R 300 000	1	V7	<input type="text"/> 13
	R 250 000 – R 290 000	2		
	R 200 000 – R 249 000	3		
	R 150 000 – R 199 000	4		
	R 100 000 - R 149 000	5		
	R 50 000 - R 99 000	6		
	Minder as R 49 000	7		
7	Wat is u voorkeur-akkommodasie tydens u studies?			
	Privaat: Ouerhuis	1	V8	<input type="text"/> 14
	Privaat: Woonstel	2		
	Privaat: Kommune	3		
	Privaat: Losies (huur kamer)	4		
	Koshuis	5		
	Ander (spesifiseer)	6		
8	Sou u die akkommodasie waaroor u tans beskik as u eerste keuse beskryf?			
	Ja	1	V9	<input type="text"/> 15
	Nee	2		
	Indien Nee, spesifiseer			
9	Program waarvoor u tydens 2004 ingeskryf is:			
	BEd Vroeë Kinderontwikkeling en Grondslagfase	1	V10	<input type="text"/> <input type="text"/> 16-17
	BEd Intermediêre Fase	2		
	BEd Senior Fase	3		
	BEd Algemeen	4		
	BEd Menslike Bewegingskunde en Sportbestuur	5		
	BEd Natuurwetenskappe	6		
	BEd Ekonomiese en Bestuurswetenskappe	7		
	Ander (spesifiseer)	8		

Gebruik asseblief die volgende kodes:

- 1 = Glad nie
 2 = Soms
 3 = Dikwels
 4 = Gewoonlik
 5 = Byna altyd

B. Tot watter mate het elk van die volgende finansiële faktore u keuse van universiteit beïnvloed?

U moet op elke item kommentaar lewer, tensy anders vermeld

10	Beskikbaarheid van studiebeurse en lenings	1	2	3	4	5	V11	<input type="text"/>	18
11	Koste van studiekursus	1	2	3	4	5	V12	<input type="text"/>	19
12	Koste van losies	1	2	3	4	5	V13	<input type="text"/>	20
13	Beskikbaarheid van akkommodasie	1	2	3	4	5	V14	<input type="text"/>	21
C. Watter <u>verwagtinge</u> koester u van <u>opleiding</u> vir die onderwysprofessie?									
14	Dit bied my ruimte / geleentheid om my eie talente te ontwikkel	1	2	3	4	5	V15	<input type="text"/>	22
15	Ek reken ek sal ten volle toegerus word vir die verwagte / vereiste standarde van professie	1	2	3	4	5	V16	<input type="text"/>	23
16	Dit sal tot die verwerwing van teoretiese kennis lei	1	2	3	4	5	V17	<input type="text"/>	24
17	Dit sal tot verwerwing van praktykkennis lei	1	2	3	4	5	V18	<input type="text"/>	25
18	Dit sal tot my persoonlike ontwikkeling as leier bydra	1	2	3	4	5	V19	<input type="text"/>	26
19	Dit sal tot my persoonlike ontwikkeling op sportgebied bydra	1	2	3	4	5	V20	<input type="text"/>	27

Vir kantoorgebruik

Gebruik asseblief die volgende kodes:

- 1 = Glad nie
 2 = Soms
 3 = Dikwels
 4 = Gewoonlik
 5 = Byna altyd

20 Dit sal tot my persoonlike ontwikkeling op die gebied van kultuur bydra 1 2 3 4 5 V21 28

21 Dit sal tot die verwerwing van interpersoonlike / menseverhoudings lei 1 2 3 4 5 V22 29

D. Tot watter mate het die volgende faktore Bygedra tot u keuse om onderwys te studeer?

22 Salaris 1 2 3 4 5 V23 30

23 Werksure 1 2 3 4 5 V24 31

24 Vakansies 1 2 3 4 5 V25 32

25 Byvoordele (medies / behuising) 1 2 3 4 5 V26 33

26 Bevorderingsgeleenthede 1 2 3 4 5 V27 34

27 Werksekuriteit 1 2 3 4 5 V28 35

28 Geleentheid tot dienslewering 1 2 3 4 5 V29 36

29 Geleentheid om leerders se talente te ontwikkel 1 2 3 4 5 V30 37

30 Geleentheid tot die ontwikkeling van eie talente 1 2 3 4 5 V31 38

E. Ek glo die onderwys as beroep:

31 Is vervullend vir my as mens 1 2 3 4 5 V32 39

32 Is veeleistend 1 2 3 4 5 V33 40

33 Is uitdagend 1 2 3 4 5 V34 41

34 Is swak besoldigend (nie-lonend) 1 2 3 4 5 V35 42

Vir kantoorgebruik

35	Is stimulerend	1	2	3	4	5	V36	<input type="text"/>	43
36	Bied die geleentheid om my kreatiewe talente te ontwikkel	1	2	3	4	5	V37	<input type="text"/>	44
37	Is vervelig	1	2	3	4	5	V38	<input type="text"/>	45
38	Is oordrewe geroetineerd	1	2	3	4	5	V39	<input type="text"/>	46
39	Is oorgereguleerd	1	2	3	4	5	V40	<input type="text"/>	47
40	Is 'n geleentheid om my Roeping uit te leef	1	2	3	4	5	V41	<input type="text"/>	48
41	Is statusloos	1	2	3	4	5	V42	<input type="text"/>	49
42	Word gekenmerk deur Gebrekkige dissipline	1	2	3	4	5	V43	<input type="text"/>	50

F. Hoekom het u hierdie universiteit as opleidingsinstansie gekies?

Gebruik asseblief die volgende kodes:

Ja = 1

Nee = 2

43	My ouers het hier studeer	1	2	V44	<input type="text"/>	51
44	Dit is die naaste universiteit aan ons huis	1	2	V45	<input type="text"/>	52
45	Dit is die beste universiteit in die land	1	2	V46	<input type="text"/>	53
46	Die universiteit voldoen aan my taalvoorkeure	1	2	V48	<input type="text"/>	55
47	Ek wil deel wees van die studente-aktiwiteite van hierdie universiteit	1	2	V48	<input type="text"/>	55
48	Die opedag-oriëntering van die universiteit het 'n indruk op my gemaak.	1	2	V49	<input type="text"/>	56

Hierdie vraag G. moet slegs deur UP studente voltooi word.

F. Hoekom het u die Opvoedkunde Fakulteit gekies as die fakulteit waar u wil studeer?

Gebruik asseblief die volgende kodes:

Ja = 1

Nee = 2

49	Ek hou daarvan dat die Opvoedkunde Fakulteit sy eie kampus het	1	2	V50	☐	57
50	Die fakulteit bied 'n verskeidenheid van programme aan	1	2	V51	☐	58
51	Dit is veilig op die Opvoedkunde Fakulteit se kampus.	1	2	V52	☐	59
52	Die fakulteit maak voorsiening vir voorgraadse sowel as nagraadse studies in Onderwys.	1	2	V53	☐	60
53	Die fakulteit is bekend vir die navorsing wat gedoen word.	1	2	V54	☐	61
54	Dit is die enigste fakulteit waar ek praktiese opleiding ondergaan terwyl ek studeer	1	2	V55	☐	62
H. My grootste motivering om onderwys as beroep te kies:						
55	Ek wil met mense (en <u>veral</u> kinders) werk	1	2	V56	☐	63
56	Ek wil leerders fasiliteer om tot insig te kom	1	2	V57	☐	64
57	Ek glo dat kinders 'n belegging vir die land is	1	2	V58	☐	65
58	Ek het hoë morele waardes, daarom wil ek 'n onderwyser wees	1	2	V59	☐	66
59	Ek wil halfdag werk en vakansies af hê	1	2	V60	☐	67
60	My matriekuitslae was nie goed genoeg om iets anders te studeer nie	1	2	V61	☐	68

Vir kantoorgebruik

61	My matriekuitslae was nie goed genoeg om iets anders te studeer nie	1	2	V62	<input type="text"/>	69
62	Ek het nie toelating gekry by die fakulteit van my eerste beroepskeuse nie	1	2	V63	<input type="text"/>	70
63	Ek het 'n passie vir die onderwys en wil graag 'n verskil maak	1	2	V64	<input type="text"/>	71
64	Ek wou van kleins af onderwys studeer	1	2	V65	<input type="text"/>	72
Tot watter mate het die volgende faktore u keuse van universiteit beïnvloed?						
65	Taalbeleid van die universiteit: Moedertaalonderrig / Paralelmedium	1	2	V66	<input type="text"/>	73
66	Onderrigbeleid	1	2	V67	<input type="text"/>	74
67	Assesseringsbeleid bv. Eksamenstelsel / promovering	1	2	V68	<input type="text"/>	75
68	Onderrigbeleid	1	2	V69	<input type="text"/>	76
69	Sportfasiliteite	1	2	V70	<input type="text"/>	77
70	Biblioteek	4	5	V71	<input type="text"/>	78
71	Rekenaarfasiliteite	4	5	V72	<input type="text"/>	79
72	Laboratoriums	4	5	V73	<input type="text"/>	80
73	Beskikbaarheid van beurse	4	5	V74	<input type="text"/>	81
74	Toeganklikheid van dosente	4	5	V75	<input type="text"/>	82

ADDENDUM 2

Identifisering van temas

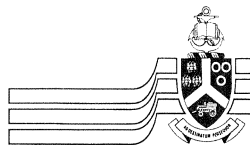
KODES (Kwalitatiewe vrae)	
V84 en V85	
01	Selfontdekking
02	Ontwikkeling en hulp aan ander (verskil maak)
03	Beter toekoms vir die land
04	Bevrediging en genotvol
05	Ruimte vir beweging
06	Lewenspassie om met kinders te werk
07	Goeie grondslag vir eie kinders
08	Goeie beroep
09	Positiewe uitkyk op die lewe
10	Geleentheid om sport uit te leef
11	Werk met kinders met spesiale behoeftes
V86 en V87	
01	Aanvraag na onderwysers (sekerheid van werk)
02	Werkseleenthede in die buiteland
03	Toekoms van onderwys is goed
04	Goeie werksure
05	Byvoordele – behuising, medies
06	Goeie beroep
07	Geleentheid om eie skool te stig
08	Entrapeneursvaardighede
V88 en V89	
01	Hoë verwagtinge (emosioneel en fisies)
02	Taalkwessies (dubbelmedium-vrese)
03	Ongelyke geleenthede
04	Probleme in die onderwys (UGO, standaarde)
05	Oorvol klasse
06	Gevare in skole
07	Swak dissipline
08	Persoonlikheidsverskille en moeilike kinders
09	Veranderings in die stelsel
10	Vrese vir mislukking en onsekerhede
11	Eentonigheid
12	Minder kinders in publieke skole
13	Oorname van ouers se rolle deur onderwysers
14	Beperkte hulpbronne
15	HIV en VIGS
16	Verveling
17	Ander negatiewe onderwysers
V90 en V91	
01	Swak betaling
02	Statusloosheid, min respek en erkenning vir onderwysers

03	Regstellende aksie en rassisme
04	Teveel onderwysers en te min werksgeleenthede
05	Geen oortydbetaling
06	Min sekuriteit (ondersteuning van departement en regering)
07	Lang ure
08	Afdankings deur departement
09	Min staatsubsidie
10	Uitplasing na skole wat nie eie keuse van skole is nie
11	Min bevordering
12	Tekort aan onderwysers
13	Geen beurse en beperkte studiehulp
14	Ouers nie in staat om ekstra hulp te bekostig (ekstra klasse)

ADDENDUM 4

**Toestemmingsbrief van instansie waar
navorsing uitgevoer is**

UNIVERSITY OF PRETORIA
FACULTY OF EDUCATION
RESEARCH ETHICS COMMITTEE

CLEARANCE CERTIFICATE

DEGREE AND PROJECT

INVESTIGATOR(S)

DEPARTMENT

DATE CONSIDERED

DECISION OF THE COMMITTEE

CLEARANCE NUMBER :

EP11/04

MEd (Educational Psychology)

**Enkele faktore wat die beroepskeuse van
eerstejaaronderwysstudeante beïnvloed**

N Hislop-Esterhuysen

Educational Psychology

November 2005

APPROVED

This ethical clearance is valid for years and may be renewed upon application

CHAIRPERSON OF ETHICS COMMITTEE

Dr C Lubbe

DATE

23 November 2005

CC

Prof JG Maree

Mrs J Beukes

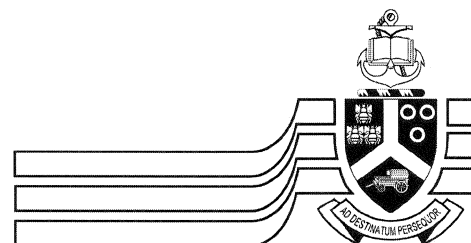
This ethical clearance certificate is issued subject to the following conditions:

1. A signed personal declaration of responsibility
2. If the research question changes significantly so as to alter the nature of the study, a new application for ethical clearance must be submitted
3. It remains the students' responsibility to ensure that all the necessary forms for informed consent are kept for future queries.

Please quote the clearance number in all enquiries.

ADDENDUM 5

Toestemmingsbrief van eksterne kodeerder

University of Pretoria

Pretoria 0002 Republic of South Africa
Tel (012) 420 2966; Fax (012) 420 3003
<http://www.up.ac.za>

Department of Curriculum Studies
William.fraser@up.ac.za
(012) 420 2207
2004/01/26

To Whom It May Concern

Please note that Mrs Natalie Hislop-Esterhuysen (9205683) has been granted permission by me to apply a questionnaire and collect data from the new first-year cohort of students who will be enrolling for the BEd-undergraduate programme in the first week of February 2004.

Kind regards

Prof WJ Fraser
Head: Department of Curriculum Studies

Hiermee verklaar ek, A. Prins dat ek as eksterne kodeerder opgetree het by die kodering van die data vervat in Mev. N. Hislop-Esterhuysen se skripsie. Ek verklaar ook hiermee dat ons na toepaslike beraadslaging ooreengekom het oor moontlike kategorieë en subkategorieë wat geïdentifiseer is. Ek verklaar verder dat hierdie kategorieë en subkategorieë toepaslik en op wetenskaplik-gefundeerde wyse daargestel is en die tendense wat in die data voorkom, na my mening so akkuraat weergee as wat moontlik is.

Vriendelik die uwe

.....

ADDENDUM 6

Uiteensetting van Meriete-telling

Bepaling van 'n Meriete-telling (UP):

	Hoër Graad	Standaard Graad
A (80% of hoër)	5	4
B (70% of hoër)	4	3
C (60% of hoër)	3	2
D (50% of hoër)	2	1
E (40% of hoër)	1	0

Bereken die waardes van jou vakke volgens die simbool en graadvlak van elk.
Tel die waardes bymekaar (Net ses vakke mag in berekening gebring word).
Die totaal is 'n persoon se meriete-telling.